

“Mut mä oon kyllä suomalainen!”

Tutkielma maahan muuttaneiden keinoista hankkia tunnustusta täysivaltaisina suomalaisina

Etnologian pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Historian ja etnologian laitos
Syksy 2010
Sini-Mari Lepistö

SISÄLLYSLUETTELO

1. ALUKSI	3
1.1. Lähtökohta ja tutkimustehtävä	3
1.2. Paikantumisesta	9
1.3. Käsitteistä	11
2. AINEISTO JA LUKUTAPA	16
2.1. Aineisto matkaoppaana	16
2.2. Uskoen vai epäillen?	23
2.3. Puheaktiteoria – aineistonluvun koodiavain	26
3. KENTTÄ	30
3.1. Kentän kokoaminen	30
3.2. Maahanmuuton historia ja nykytila	34
3.3. Maahanmuuttotutkimus ja integraation imperatiivit	40
3.4. Nationalismi ja sen tutkimus	45
3.5. Julkista keskustelua maahanmuutosta ja monikulttuurisuudesta	54
4. TUNNUSTUKSEN HANKINTA	63
4.1. Kamppailu tunnuksesta	63
4.2. Uusvanhaa suomalaisuuden määrittelyä	67
4.3. Super-suomalaisuus	78
4.4. Tunnustuksenhankinnan onnistuminen	83
5. EROTTAUTUMINEN JA NEUVOTTELU	86
5.1. Erottautuminen	86
<i>Sisäsyntyinen suomalaisuus ja ”oman kulttuurin” vähyys</i>	88
<i>Hyvä ja huono maahan muuttanut</i>	92
5.2. Neuvottelu	98
<i>Uussuomalainen – kompromissi?</i>	102
<i>Muukalaisesta meikäläiseksi</i>	105
6. LOPUKSI	109
6.1. Yhteenveto	109
6.2. Pohdintaa ja uusia avauksia	114

LÄHTEET

1. ALUKSI

Mutta sanottu on, että jotka pitävät ja rakastavat tätä maata isänmaanansa, kaikki, jotka noudattavat tämän maan lakeja ja tekevät työtä sen menestymiseksi, ovat yhtä kansaa. Heidä yhdistää heidän isämaanrakkautensa, heidän lainkuuliaisuutensa, heidän yhteinen onnensa. (Maamme kirja [1876]1940: 150.)

1.1. Lähtökohta ja tutkimustehtävä

Kansallisvaltio ja kansakuntaan kuulumisen ovat maailmaa rakentavia peruskategorioita, joita tuotetaan päivittäin kielen ja sosiaalisten käytänteiden avulla. Nationalismin idean mukaan kansakunta luo siihen kuuluville yksilöille identiteetin, jota ei voi itse hankkia ja josta ei itse myöskään voi hankkiutua eroon. Kansakuntaan kuulumisen näyttäytyy syntyperän määrittämänä, kohtalonomaisena ominaisuutena, johon yksilöllä ei ole voimaa tai valtaa vaikuttaa. (Anderson 2007: 203–204; Bauman 1997: 211.) Kuten nationalismin tutkijana tunnettu Ernest Gellner (1983: 6) toteaa, on jokaisella kansalaisuus yhtä varmasti kuin päässänsä kaksi korvaa ja nenä.

Kansakuntaan kuulumisen luonnollisuus pätee kuitenkin vain silloin, kun kyseessä on yhteisön syntyperäinen jäsen. Kotimaastaan lähtenyt, syntyperän, kansakunnan ja rajatun maantieteellisen alueen kolmiyhteydestä irronnut ihminen rikkoo oletettua nationalistista maailmanjärjestystä (Malkki 1995a), jolloin kysymykset ”miksi olet täällä?”, ”kauanko aiot täällä oleskella?” ja ”milloin aiot palata kotimaahasi?” ovat relevantteja. Peräpohjalainen tapa kysyä kotiseutua – mistä sie olet poissa? – havainnollistaa hyvin asetelmaa: ihminen kuuluu syntymäpaikkansa tai verenperimänsä perusteella paikkaan ja siitä irrottuaan hän on poissa jostain, mihin hänen katsotaan luonnollisesti kuuluvan. Luonnollisen kuulumisen kategoriat tulevat näkyviksi arvioitaessa ketkä ovat oikeutettuja sosiaalietuuksiin muutenkin kuin lain ja sitä noudattavien sosiaaliviranomaisten silmissä, keiden työttömyys on taloudellisen taantumien syytä, keiden taas omaa laiskuutta ja sosiaalietuuksien hyväksikäyttöä. Kansakunnan jäsenyyskriteerit voi huomata myös Maamme-laulun soidessa: kenen liikuttumista kyyneliin pidetään aitona isänmaanrakkautena ja kenen kyynelehtimiselle nauretaan falskina pyrkyryytenä?

Sanat ”Mut mä oon kyllä suomalainen!” suomileijonaan kaulassaan kantavan maahan muuttaneen nuoren miehen suusta herättivät uteliaisuuteni, jonka seurausta tämä pro gradu -työ on. Pohtiessani, miksi tapaamani mies puhui niin kuin hän puhui ja toimi niin kuin toimi, aloin havainnoida muidenkin maahanmuuttajien tapoja esittää kansallista identifikaatiotaan. Huomasin, ettei tapaamani nuori mies ollut suinkaan ainut, joka rakensi kansallisen kuulumisen suhdettaan synnyinmaansa sijaan ensisijassa uuteen kotimaahansa Suomeen. Sen sijaan, että maahanmuuttajat olisivat yrittäneet purkaa puheta-
paa, jolla *muukalaisia* erotellaan *meikäläisistä*, he näyttivätkin käyttävän tätä diskurssia hyödyksi oman kelpoisuutensa vakuuttamiseksi.

Työlläni haluan asettaa kyseenalaiseksi nationalismitutkimuksessa vallalla olevan, muun muassa Benedict Andersonin (2007: 204) esittämän väitteen, jonka mukaan identifikaation kohteena olevaan kansallisvaltioon pitäisi olla ”luonnollinen” eikä oman valtion tuloksena syntynyt suhde. Pyrin osoittamaan, että ”luonnollinen” suhde voidaan rakentaa myös retorisin, *performatiivisin* keinoin. Olen haastatellut pro gradu-työtäni varten kolmea Suomen kansalaisuuden saanutta tai sitä hakevaa Suomeen muuttanutta henkilöä, jotka nationalistisen kansallisvaltioidiskurssin purkamisen sijaan pyrkivät representoimaan itseään suomalaisina nationalistisen kansallisvaltioidiskurssin käsittein. Haastattelujen lisäksi hyödynnän aineistonani mediasta poimimiani otteita, jotka esimerkinomaisesti havainnollistavat tutkimaani ilmiötä. Nationalismilla viitataan tässä työssä ajatusrakennelmaan, jonka mukaan tapa jakaa maapallo asukkaineen valtioihin ja kansakuntiin on luonnollinen ja itsestään selvä (ks. esim. Pakkasvirta & Saukkonen 2004). Mielenkiintoni kohdistuu aggressiivisena ja avoimen vihamielisenä ilmenevän kansallismielisyyden sijaan Michael Billigin (1995) käsittein *banaaliin*, eli latteaan, tylsään ja arkipäiväiseen nationalismiin, joka usein jää nationalismiksi tunnistamatta.

Työni tavoitteena on yhtäältä selvittää, millaisin retorisin ja konkreettisen toiminnan keinoin maahan muuttaneet pyrkivät hankkimaan tunnustusta tasa-arvoisina suomalaisen kansakunnan jäseninä. Toisaalta tutkimustehtävänäni on myös tehdä näkyväksi ja mallintaa teoreettisesti tämä aikaisemmalle tutkimukselle vieras ilmiö, jota nimitän uusisänmaallisuudeksi. Tutkimuksellani en pyri sanomaan mitään yleispätevää maahan muuttaneista ryhmänä. Tavoitteenani ei myöskään ole luoda analyysiä yksittäisistä maahan muuttaneista tai heidän elämäntarinoistaan. Ryhmien ja yksilöiden kuvauksen

sijaan mielenkiintoni kohdistuu puheeseen, toimintaan ja intentioihin. Aineistossani puheenvuoronsa esittävien toimijoiden keinot päästä päämääräänsä vaihtelevat, mutta heitä yhdistää tavoite tulla hyväksytyksi suomalaisena.

Keräsin aineiston tutkielmaani varten vuosina 2007–2010. Ajanjakso oli aihetta koskevan keskustelun suhteen erittäin hedelmällinen. Tehdessäni haastatteluja syksyllä 2007 eräs informanteistani totesi maahanmuuttopolitiikan olevan ”kuuma aihe”. Jos aihe oli kuuma tuolloin, on se myöhemmin suorastaan kiehunut yli. Kritiikki maahanmuuttopolitiikkaa, politiikkoja, maahan muuttaneita ja aiheiden parissa työskenteleviä tutkijoita kohtaan on kiristynyt. Syyksi on epäilty turvapaikanhakijoiden määrän lisääntymistä ja samalla pahentunutta talouslamaa. ”Maahanmuuttokriittisiksi” nimetyt tahot ovat perustaneet aiheen ympärillä pyöriviä keskustelufoorumeja, ja ”maahanmuuttopolitiikan järjestyttämistä” ajamaan on tekeillä myös puolue. Niin ikään maahanmuuttokriitikoiden vastavoimaksi luettavat tahot ovat nostaneet profiiliaan. Uusin toimija keskustelujen kentässä lienee perusteilla oleva, Suomessa asuvien siirtolaisten asiaa ajava siirtolaisparlamentti. Jo olemassa olevat parlamentaariset puolueet ovat nekin osallistuneet lisääntyvässä määrin keskusteluun ja luoneet maahanmuuttopoliittisia linjauksia ”maassa maan tavalla”-retoriikkaa jo huomattavasti aikaisemmin käyttäneiden perussuomalaisen nostaessa kannatustaan.

Keskustelua sanotaan käytävän maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja niiden aiheuttamista ongelmista. Määriteltäessä sitä, mikä suomalaista kulttuuria ja hyvinvointia uhkaa, jää usein kuitenkin mainitsematta se, minkä oletetaan uhattuna olevan. Erottautumalla ”vieraasta kulttuurista”, *toisista* ja *muukalaisista* tullaan kuitenkin samalla heijastelleeksi sitä, mikä ymmärretään *omaksi* ja *samaksi*. Kansakuntien jäsentämä poliittinen maailmanjärjestys (Malkki 1995a; 1995b) tulee vahvistetuksi pohdittaessa ”suomalaisuuden” ja ”erilaisuuden” rajoja (Horsti 2005: 257), mutta samalla suomalaisuus otetaan itsestään selvänä ja pysyvänä kokonaisuutena, johon esimerkiksi suvivirsi kuuluu yhtä kyseenalaistamattomasti kuin rehellisyys ja sisukkuus. Suomalaisuus esitetään yhtenäisenä ja luonnollisena kategoriana, mutta sitä tulisi tarkastella enemminkin banaalin nationalismin vangitsemana puhetapana, joka tasoittaa erot tehden erialaisuudesta samanlaisuutta (ks. Hall 1999: 54; Malkki 1995a: 9; Anderson 2007). Kuten kulttuurintutkija Mikko Lehtonen antropologi Mary Douglasin liian logiikkaan viitaten toteaa, on

keskustelu tuomittu kiertämään kehää niin kauan, kun ”muukalaisuuden salaisuutta” etsitään maahan muuttaneista ja heidän ominaisuuksistaan eikä niistä luokituksista, jotka heidät vieraaksi määrittävät. Eihän likakaan ole tunnistettavissa liaksi siitä itsestään, vaan puhtauden kategorioista käsin. Liasta tulee likaa vasta sen jouduttua ”väärään” paikkaan. (Lehtonen 2009: 109–110, Douglas 2000.)

Oppialojeni kulttuuriantropologian ja etnologian näkökulmista laadittu työni on tarkoitettu puheenvuoroksi paitsi edellä mainitsemaani julkisen keskustelun kenttään myös monitieteisten nationalismi- ja maahanmuuttotutkimusten keskusteluihin. Hyödynnän kuitenkin myös muiden tieteenalojen – kuten politiikan- ja kieltentutkimuksen – piirissä tunnettuja teorioita. Nimikkeiltään muuttuvien oppiaineiden viidakossa katson parhaaksi nimetä tutkimukseni kulttuurintutkimukseksi ja sen tradition mukaisesti hyödyntää teorioita ja metodeja yli tieteenalarajojen saavuttaakseni mahdollisimman merkityksellistä tietoa tutkimastani ilmiöstä (ks. Alasuutari 1999: 56). Tavoitteena on tarjota uusi avaus sekä maahanmuutto- että nationalismitutkimukseen tuomalla maahan muuttaneet esiin tavoitehakuisina, poliittisina toimijoina ja hahmottelemalla nationalismitutkimukselle ennen tuntematonta kansallisen identifiikaation tapaa. Tutkimusotteeni ei korosta maahan muuttaneita erinäisten toimenpiteiden ja keskustelujen kohteina vaan päinvastoin itse toimijoina ja keskustelijoina, jotka hahmottelevat myös kansakuntaan kuulamista uusien kriteerein.

Työni kytkeytyy vahvasti Jyväskylän yliopiston Historian ja etnologian laitoksen tutkimuksellisiin painotuksiin (painopistealue 1. Ihmisten ja ihmisyyhteisöjen toiminta, ks. Helan strategia 2010–2017) ja erityisesti Helassa tehtävään monikulttuurisuus- ja maahanmuuttotutkimukseen¹. Myös kriittinen kulttuurintutkimus ja sen piiristä erityisesti Lawrence Grossbergin, Mikko Lehtosen ja Teemu Tairan tekstit ovat inspiroineet työtäni.

---

¹ Helan ajankohtaisesta monikulttuurisuus- ja maahanmuuttotutkimuksesta katso esimerkiksi Outi Fingerroosin johtama Suomen Akatemian tutkimusprojekti Strangers from the East - Narratives of Karelian Exiles and Re-Immigrants from Russia Regarding their Integration in Finland, Hanna Snellmanin tutkimusprojektissa Sikh Identity Formation: Generational Transfer of traditions in the Nordic Countries sekä Anne Häkkisen, Laura Hirven ja Kaisa Nissin väitöskirjatutkimukset.

Aloitan työni esittelemällä aineiston ja sen roolin työssäni luvussa 2. Aineistolla on työssäni välineellinen rooli, sillä aineiston kuvaamista tärkeämmäksi tehtäväkseni määritän tavoitteen tuoda näkyväksi ilmiö, jonka äärelle aineiston avulla pääsen. Aineiston tehtävänä on toimia kulkuneuvona tai oppaana, jonka avulla piirrän karttaa tutkimastani sosiokulttuurisesta ilmiöstä. Sen lisäksi, että aineistoni toimii todisteena ilmiöstä hahmottamalleni kuvaukselle, se tarjoaa myös oivallisia esimerkkejä maahan muuttaneiden keinoista hankkia tunnustusta täysivaltaisina suomalaisina. Analyysini pohjautuu haastatteluaineistoon mediaotteiden toimiessa tulkintaa tukevinä, valaisevinä esimerkkeinä. Tapa, jolla aineistoani luen, nojautuu Ruthellen Josselsonin (2004a) tulkitsemaan Paul Ricoeurin (1970, 1981) *epäilyksen hermeneutiikkaan* ja John Langshaw Austinin (1962) *puheaktiteoriaan*. Tarkoitukseni on edellä mainittujen teorioiden ohjaamana tarkastella informanttien käyttämiä retorisia keinoja ja tulkita heidän puheitaan intentionaalisina tekoina. Käsitänkin informanttini pelaaja-poliitikkoina suomalaisuutta ja maahanmuuttoa käsittelevässä keskustelujen kentässä. Tulkitsen heidän puheitaan tavoitteellisena toimintana, jonka avulla he pyrkivät vakuuttamaan kuulijansa kelpoisuudestaan tasarvoiseen, suomalaisen yhteiskunnan jäsenyyteen. Työni kannalta oleellista on se, *miten* informantit puhuvat ja kuulijansa vakuuttavat. En sen sijaan ole kiinnostunut heidän puheidensa totuusarvosta ja sanoudunkin näin ollen irti kaikista informanttien rehellisyyttä koskevista normatiivista arvostelmista. Luvussa 2 kuvailen myös aineistonkeruuprosessia ja reflektoin rooliani haastatteluaineiston synnyssä.

Luvussa 3 rakennan kuvauksen tutkimuskenttästäni. Käsitän kenttäni koostuvan niistä keskusteluista, joiden vaikutuksen piirissä aineistoni ja työni ovat syntyneet ja joihin omalla työlläni pyrin ottamaan osaa. Tärkeimmiksi paloiksi, joista nykykulttuurintutkija Lawrence Grossbergin (1995) palapelivertaus mukailleen kenttäni rakennan, nimeän paitsi tieteelliset keskustelut maahanmuutto – ja nationalismitutkimuksen alalla, myös suomalaisessa mediassa käytävän, maahanmuuttoa ja monikulttuurisuutta koskevan debatin. Korostan, että kenttä rakentuu tutkijan subjektiivisten valintojen tuloksena, eikä kenttä näin ole käsitettävissä valmiina olemassa olevaksi kokonaisuudeksi, josta tutkija aineistonsa poimii. Kenttä on teorian ohella määrittävä siivilä, jonka läpi aineistoa tarkastelen, ja vastavuoroisesti myös aineisto auttaa hahmottamaan kenttää. Ymmärrettävä – mutta ei ainoa oikea – palapelin kuva muodostuu valitsemistani kentän ja aineiston paloista.

Konkreettisen toiminnan ja retoriikan tasolla esiintyvät keinot, joilla informantit tavoitteeseensa pyrkivät, olen jaotellut kolmeen luokkaan: affirmatiiviseen myöntöön, negaation kautta määrittävään erottautumiseen sekä neuvotteluun. Luvussa 4 käytän muun muassa antropologi Mary Douglasin (1966/2000) lian logiikkaa sekä sosiaalifilosofi Axel Honnethin (1995) tunnustussuhdeteoriaa havainnollistaakseni maahan muuttaneiden motiiveja hakea hyväksyntää suomalaisina affirmatiivisen retoriikan keinoin. Luvussa 5 esittelen keinoja, joilla informantit erottautuvat muista kansalliseen yhteisöön kuulumattomista ja neuvottelevat itseään *muukalaisista meikäläisten* piirin kuuluviksi. Tässä luvussa hyödynnän politiikan teoreetikko Carl Schmittin (1932/ 1976) teoriaa poliittisen käsitteestä ystävän (*Freund*) ja vihollisen (*Feind*) erotteluun pohjautuvana antagonismina. Havainnollistan aineistosta lukemaani tavoitteellista toimintaa myös maantieteilijä Anssi Paasin (1996) esittelemän, meidän ja muiden erottelua kuvaavan nelikentän avulla. Luku 6 on varattu yhteenvedolle ja työn päättävälle pohdiskelulle.

1.2. Paikantumisesta²

– *Toisaalla on peilin negatiivi. Matkaaja tunnistaa sen vähän mikä on hänen omaansa, kun hän löytää sen paljon mitä hänellä ei ole ollut eikä tule olemaan.* (Calvino 1976: 31.)

Tutkijan henkilökohtaiset moraalikäsitteet, mieltymyksen ja epämieltymyksen tunteet sekä etenkin tavoitteet muovaavat väistämättä tapaa hahmottaa maailmaa ja tutkimuskohdetta. ”Intressit alun perin saavat aikaan subjektin ja objektin välisen yhteyden”, kuten Jürgen Habermas (1976:134) toteaa. Toisaalta, niin kuin kartoilla on vaikutusta siihen, miten niiden kuvaamaa maailmaa hahmotetaan, on tutkimuksen suhteen tärkeää pitää mielessä, ettei se ainoastaan kuvaa vaan myös tuottaa sitä tapaa, jolla asioita ja ilmiöitä nähdään. (Taira 2004: 112, Felix Quattari [Charles Stivalen 1998: 218–219 haastattelussa] Tairan 2004: 112 mukaan.) Paikantumisen tarkoitus tutkimustekstissä on tuoda julki, millä tavalla paitsi tutkijan persoona myös valitut teoreettis-metodologiset työkalut sekä akateemisen toimijuuden strategiat vaikuttavat tutkimuksen tekoon ja sen lopputuloksiin. Näiden seikkojen tiedostaminen ja auki kirjaaminen auttaa lukijaa ymmärtämään paitsi tutkimusprosessin kulkua myös tehtyjen tulkintojen pätevyyttä. (Fingerroos 2003:1, 6, 9; Taira 2004: 110.)

Paikantumisella kerrotaan, mistä positiosta tutkija tutkimaansa ilmiötä katsoo ja mistä näkökulmasta aineistoansa tarkastelee. Paikantuminen ei näin tarkoitakaan pelkkää itse-reflektiota vaan myös tutkimuksen metodien, teorioiden ja tiedonintressin puntarointia: miksi käytetyt välineet ja näkökulmat valittiin ja mitä niiden valinnasta seuraa. Käytännön tasolla tämä tarkoittaa paikantumisen julkituontia ja auki kirjaamista – siis konkreettisia virkkeitä tutkimustekstissä (Fingerroos 2003: 1, 9; Rolin 2005: 109; ks. myös Heinämaa 1993; Kelles 1984). Tieteenfilosofi Kristiina Rolinin mukaan konkreettiset virkkeet työssä ovat edellytys sille, että paikantumisen vaikutuksia tutkimukseen voidaan arvioida tiedeyhteisön keskuudessa. Kollegaansa Helen Longinoa seuraten Rolin

---

² Historiallisen katsauksen paikantumiskeskusteluun kulttuurien tutkimuksen alalla tarjoaa esim. Fingerroos 2003.

pitää objektiivisuutta tiedeyhteisön avoimen keskustelun tuloksena syntyneenä saavutuksena, ei vain yksittäisen tutkijan työn tuloksena. Jotta tutkimustiedon uskottavuutta ja pätevyyttä voidaan arvioida, on tutkijan tehtävä sitoumuksensa näkyväksi tekstissä. (Rolin 2005: 109.)

Tutkijaa ei siis tulisikaan soimata sitoumuksistaan ja vaikutushaluisuudestaan vaan siitä, ettei hän niitä tiedosta tai tuo julki. Vastuullisesti ja eettisesti toimiva tutkija ymmärtää valta-asemansa tulkitsijana ja kuvauksen tuottajana ja tuo esiin tulkintaan vaikuttavat tekijät niiden peittelyn sijaan. (Fingerroos 2003: 8–9; Taira 2004: 116, 119; Rolin 2006: 33–34.) Reflektio tutkimustekstissä osoittaa, että tutkija ymmärtää ja on valmis avoimesti kertomaan, mitä hänen tutkimuksensa edustaa ja mitkä ovat hänen ymmärryksensä rajat. (Fingerroos 2003: 8.) Kysymys paikantumisesta tiivistyy näin syiden ja seurausten ymmärtämiseen sekä kokonaisvaltaiseen vastuun ottamiseen. Syy paikantua ja paikantumistaan reflektoida on siis loppujen lopuksi tutkimuseettinen (Haraway 1991: 187; Taira 2004: 116).

Omaa suhtautumistani tutkimusaiheistani kohtaan kuvaa parhaiten ihmetys, ällistys ja uteliaisuus. Miksi maahan muuttaneet haluavat käyttää samanlaista retoriikkaa ja samoja symboleja, joilla heidät itsensä on pyritty sulkemaan kansallisen yhteisön ulkopuolelle? Suhtautumiseni nationalismia ja sen ilmentämistä kohtaan on varsin kriittinen, oli ilmentäjä sitten syntyperäinen tai maahan muuttanut kansakunnan jäsen. Myös tämä tutkimukseni on lähtöasetelmiltaan nationalismiin ideaan nojaavaa ajattelutapaa kyseenalaistava. Huomionarvoista kuitenkin on, että kritiikkini ei kohdistu itse kansallisvaltioretoriikkaa käyttäviä maahan muuttaneita vaan siitä kulttuurista ilmapiiiriä kohtaan, jonka vallitessa uusisänmaallisuus on osoittautunut tehokkaaksi keinoksi saada tunnustusta täysivaltaisena suomalaisen ”yhteiskunnan” jäsenenä. Tiedonintressinäni on tehdä nationalismiin lainalaisuudet näkyviksi ja näin mahdollistaa niiden kyseenalaistaminen (ks. Habermas 1976: 135).

Käytän lainauksia Italo Calvinon romaanista *Näkymättömät kaupungit* (*Le città invisibili* 1972/1976) elävöittäökseni ja havainnollistaakseni yhtäältä tutkijan, tutkimustekstin ja sen lukijan, toisaalta tutkijan ja tutkimuskohteen välisiä tulkintasuhteita ja dialogeja. *Näkymättömät kaupungit* rakentuu yhtäältä Marco Polon matkakertomuksista kaupungeista, joita hän kuvailee tutkimansa imperiumin hallitsijalle Kublai-kaanille. Toisen

tason teoksessa muodostavat Marco Polon ja Kublai-kaanin dialogit, jotka hahmottavat subjektivismiin ja objektivismiin välistä ristivetoa sekä havainnoista ja tulkinnasta kertomisen ongelmallisuutta. Kublain ja Polon keskustelut eivät useinkaan päädy yksimielisyyteen, vaan näkemykset jäävät ristiriitaisiksi. Kublai tahtoo rakentaa Polon välittämän empiirisen aineiston kautta objektiivisen kokonaiskuvan imperiumistaan, mutta joutuu alati vastakkain Polon subjektiivisen totuuskäsityksen kanssa. Sekä Polon matkakertomukset että hänen Kublain kanssa käymänsä dialogit kuvaavat hyvin niin tutkijasubjektin kuin tulkintaan perustuvan tutkimuksen suhdetta tietoon ja luotettavaan ilmiöiden kuvaamiseen. Toivon sitaattien avulla pystyvänä välittämään lukijalle samoja tutkimukseen liittyviä oivalluksia, joita itse koin lukiessani Calvinon romaania pro gradu-työn tulkintoja ja niiden oikeutusta pohtiessani.³

1.3. Käsitteistä

Tässä työssä eräät käsitteet toistuvat usein niin kirjallisessa aineistossa kuin informanttien puheissakin merkityksissä, joita en itse allekirjoita. Määrittelen tässä lyhyesti käsitteet, jotka useimmin ilmenevät tekstissä omasta näkemyksestäni poikkeavilla tavoilla. Maahanmuuttajien sijaan käytän työssäni Suomeen pysyvässä tarkoituksessa muuttaneista ihmisistä nimitystä *maahan muuttaneet*. En tee eroa muuton syyn perusteella, vaan käsitän maahan muuttaneiksi kaikki ne Suomeen muuttaneet henkilöt, jotka ovat synnyinmaansa tai syntyperänsä perusteella saaneet jonkin muun kuin Suomen kansalaisuuden. Saman käsitteen alle mahtuvat työn, pakolaisuuden, turvapaikan, parisuhteen tai minkä tahansa syyn takia *pysyvässä tarkoituksessa* Suomeen muuttaneet ihmiset. Juuri maahan asettumisen pysyvyyden takia katson tarpeelliseksi puhua maahan muuttaneista maahanmuuttajien sijaan. Sanassa maahanmuuttaja korostuu alati akuutti toiminta, muuttamisen elämäntavanomainen luonne. Perfektimuoto ”muuttanut” sen sijaan

---

³ Ideasta *Näkymättömien kaupunkien* käyttämiseen pohdintojeni havainnollistamisena kiitän Atte Oksasen artikkelia *Siltojen ja lähtöjen tiede. Italo Calvinon Näkymättömien kaupunkien haaste tutkijasubjektille* (2001).

ilmaisee, että aktiviteetti on loppuun saatettu, muuttaja on muuttanut maahan. Sana maahanmuuttaja ilmenee tekstissäni aineistolainauksen yhteydessä.⁴

Kulttuuri esiintyy työssäni usein varsin staattisena kokonaisuutena niin kirjallisuuskuin haastatteluaineistossanikin esimerkiksi puhuttaessa ”suomalaisesta kulttuurista” ja ”maahanmuuttajien omasta kulttuurista”. Oman käsitykseni kulttuurista muodostan kuitenkin Stuart Hallin (2003) ja sosiologi Zygmunt Baumanin (1997) ”essentialisointia karttavan” määritelmän pohjalta. Stuart Hall määrittelee kulttuurin yhteisten merkitysten järjestelmäksi, jota samaan yhteisöön, ryhmään tai kansakuntaan kuuluvat ihmiset käyttävät tehdäkseen maailmansa ymmärrettäväksi. Yhteinen merkitysten kartta antaa tunteen kuulumisesta johonkin kulttuuriin ja yhteisöön. (Hall 2003: 85.) Kulttuurin käsittämistä merkitysjärjestelmänä voidaan havainnollistaa käyttämällä kielen mallia. Asioilla ja esineillä ei ole ihmisestä, kielenkäyttäjistä, riippumatonta merkitystä, vaan maailmaa merkityksellistetään kielen avulla. Kielikoodi ja konventiot määräävät esimerkiksi sen, että naista, joka synnyttää tai muulla keinoin saa lapsen, kutsutaan äidiksi. Äiti ei ole äiti ilman nimeämistä. Saman kielikoodin tai merkitysjärjestelmän käyttäminen tekee Hallin mukaan ihmisistä saman ”tulkintayhteisön” jäseniä. Kieli, niin kuin kulttuurikin, on kuitenkin jatkuvassa muutoksessa oleva jaettu sosiaalinen konstruktio, jonka merkitysjärjestelmää ei voida koskaan löydä lukkoon. Merkitykset liukuvat ja ovat aina alttiita tulkinnoille. (Hall 2003: 89.)

Baumanin mukaan kulttuurin tehtävänä on tehdä kunkin elämästä ja maailmasta ennakoitava ja vähemmän sattumanvarainen. Jotta yleinen järjestys säilyisi, täytyy yksilöiden käyttäytymismalleja säännellä normatiivisesti. Kulttuuri siis luo kosmosta kaaokseen tekemällä tietynlaisesta toiminnasta todennäköistä ja oletettavaa ohjailemalla ja arvottamalla aktiviteetteja, jotka yhtä hyvin voisivat olla joitain muita. Kulttuuria pidetään luonnollisena ja kyseenalaistamattomana, kun asioiden ja tapojen järjestys on kyllin syvälle juurtunut. Kulttuurin taustalla vaikuttavat valinnat ja mahdolliset tavat tehdä

---

⁴ Maahanmuuton historiaa ja nykytilaa sekä maahanmuuttoon liittyviä käsitteitä käsittelem tarkemmin luvussa 3.

toisin ”unohtuvat” eikä elämisen tapaan liittyvää kontingenssia huomata. (Bauman 1997: 178–183, 189.)

Kulttuuri on tehokkaimmillaan silloin kun se on naamioitu luonnoksi. Se mikä on keinotekoista näyttää silloin juurtuneen ’asioiden perimmäiseen järjestykseen’, vaikuttaa välttämättömiltä ja korvaamattomilta – joltakin, minkä muuttaminen ei ole ihmisen vallassa. (Bauman 1997: 195.)

Käsitänkin kulttuurin tässä työssä neuvottelunvaraiseksi ja muuttuvaksi merkitysjärjestelmäksi, jonka ilmenemismuodot ovat sekä konkreettisia (kuten esineet) että silmälle näkymättömiä. Kulttuuri on opittu ja sisäistetty, yksilöiden toimintaa ohjaava abstrakti järjestelmä, jota ei voida palauttaa ihmisen biologisiin ominaisuuksiin. (Ks. esim. Sintonen 1999: 27–28; Knuutila 1994: 10–11, Pyykkönen 2007: 42.) Määritelmälläni haluan sanoutua irti aineistossa esiintyvistä, essentialisoivasta kulttuurikäsitteestä, jonka nojalla ihmiset voidaan jaotella kulttuuritaustansa perusteella keskenään pysyvästi ja peruuttamattomasti erilaisiksi.

Yhteiskunta esiintyy työssäni usein niin kirjallisuusaineiston asiantuntijapuheenvuoroissa kuin myös haastatteluaineistossa staattisena ja kiinteänä kokonaisuutena. Ymmärrän yhteiskunnan kuitenkin sosiologi Georg Simmeliä (1999) seuraten yksilöiden väliseksi interaktiivisten suhteiden verkoksi. Simmel kuvaa yhteiskuntaa yleisimmällä tasolla ”yksilöiden sielulliseksi kanssakäymiseksi”:

Se että ihmiset katsovat toisiinsa ja ovat toisilleen mustasukkaiset, että he kirjoittavat toisilleen kirjeitä ja syövät yhdessä päivällistä, että he aivan riippumatta kaikista ymmärrettävistä syistä kohtelevat toisiaan ystävällisesti tai vihamielisesti, että altruistisen teon sidosvaikutusta jatkaa saumattomasti sen aiheuttama kiitollisuus, että yksi kysyy toiselta tietä ja että he pukeutuvat ja koristautuvat toisiaan varten – kaikki ne tuhannet henkilöiden väliset hetkelliset tai kestävät, tietoiset tai tiedottomat, jälkiä jättämättömät tai seuraamukselliset suhteet, joiden joukosta valitsin aivan satunnaisia esimerkkejä, sitovat meitä lakkaamatta yhteen. (Simmel 1999: 78–79)

Taukoamattomana jatkuvasta ”solmiutumisen ja purkautumisen virtauksesta” löytyvät Simmelin mukaan ne yksilöiden väliset sidokset, joihin koko yhteiskuntaelämä perustuu. Pikemminkin kuin jotain fyysisesti kosketeltavaa ja silmin havaittavaa yhteiskunta on *toimintaa*, ja näin ollen yhteiskunnasta puhuttaessa on tärkeää puhua myös *yhteiskunnallistumisesta*. Yhteiskunnallistumisen ja yhteiskunnan eroa voisi havainnollistaa kuvaamalla yhteiskunnallistumista yksilöiden keskinäisenä toimintana yhteiskunnan ollessa vain nimi joukolle yksilöitä, jotka tuota toimintaa ylläpitävät. Ensimmäiselle ominaista on liike, jälkimmäiselle sitä on pysyvyys. Funktionaalisesti määritelty yhteiskunta ei ole mitään käsin kosketeltavaa ”todellisuutta”, sillä konkreettiset jäljet tapahtumisesta jäävät vain rakennelmaa koossa pitäviin tukitolppiin eli ihmisiin. (Simmel 1999: 78–79.)

Yhteiskunnan käsitteen rajaaminen pysyviin, institutionalisoituihin suhteisiin kuten valtion, perheeseen tai luokkaan olisi Simmelin mukaan yhtä kapeakatseista kuin lääketiede, joka tutkisi vain suuria, selkeästi toisistaan eroavia elimiä. Yhteiskunnan ymmärtäminen kapeasti virallisina valtasuhteina olisi yhtä turmiollista kuin yritys ymmärtää ihmiskehon toimintaa käsittämättä suurten elinten välillä olevien pienempien ja vaikeammin rajattavien kudosten merkitystä kokonaisuudessa. Yhteiskuntaa tutkittaessa pienen mittakaavan synteisien huomiotta jättäminen hajottaisi yhteiskunnan ”joukoksi vailla keskinäisiä suhteita”. (Simmel 1999: 77–78.) Yhteiskunnan koossa pysyminen johtuu siitä, että erilaiset elementit ja identiteetit voidaan niveltää toisiinsa tietyissä oloissa, ei siitä, että ne olisivat yhtenäisiä (Hall 1999: 26 Laclauta 1990 mukailten).

Samalla kun yksilö on organismin kaltaisen yhteiskunnan jäsen, hän on myös itse itsensä varten oleva kokonaisuus. Yksilön yhteiskuntaan kuulumisen ”perusta ja mahdollisuus” muodostuu oletuksista, joiden mukaan jokaisella on ennalta määrätty paikka yhteiskunnassa ja yhteiskunnan jäsenten välillä vallitsee yhtenäinen suhde. Yksilön ja sosiaalisen kokonaisuuden välillä vallitseva ainakin periaatteellinen sopusointu on niin ikään yhteiskunnallisen elämän perusoletus. Vastaavasti, jos sopusointua ei synny tai jos yksilö ei saa paikkaansa sosiaalisessa kokonaisuudessa hänen ei voida sanoa olevan yhteiskunnallistunut, eikä näin ollen yhteiskuntakaan ole sitä keskinäisvaikutusten verkostoa, jota Simmelin yhteiskunnan käsite edellyttää. (Simmel 1999: 64–65.) Yksilön puolelta yhteiskunnallistumiseen kuuluvana velvollisuutena on etsiä ”ennalta määrät-

tyä” paikkaansa niin kauan kunnes hän sen löytää. Tajunta siitä, että yksilöllä on merkitystä kokonaisuudelle ja kokonaisuudella yksilölle ”antaa yksilön tietoisuudelle muodon, joka määrää hänet sosiaalisesti elementiksi.” (Simmel 1999: 66–67.)

Yhteiskuntaan kuulumisella ja oletetulla suomalaisella kulttuurilla on erityinen paikkansa niin yleisemmässä suomalaisessa maahanmuutto- ja monikulttuurisuusdiskurssissa kuin myös maahan muuttaneiden tunnustusta tavoittelevassa uusisänmaallisuuspuheessa. Tarkoitukseni onkin kiinnittää huomio näihin usein toistuviin käsitteisiin ja saattaa käsitteitä käyttävät erilaiset puhunnat keskenään vastakkain.

2. AINEISTO JA LUKUTAPA

Kukaan ei tiedä paremmin kuin sinä, viisas Kublai, ettei koskaan saa sekoittaa kaupunkia sanoihin, jotka kuvaavat sitä. Ja kuitenkin molempien välillä on yhteys. (Calvino 1976: 65–66.)

2.1. Aineisto matkaoppaana

Hahmotan aineiston roolia työssäni Lawrence Grossbergin ja Teemu Tairan käyttämän karttametaforan avulla (Grossberg 1995: 138; Taira 2006: 72–73). Karttametaforan kautta aineisto voidaan nähdä kulkuneuvona tai matkaoppaana, jonka avulla kartanpiirtäjä-tutkija kulkee kartoittamassaan sosiokulttuurisessa maastossa. Valittu opas tai kulkuneuvo vaikuttaa merkittävästi siihen, miten kartanpiirtäjä tutkimaansa aluetta hahmottaa. Mutta niin kuin opas ja kulkuneuvo ovat apuna kartan piirtämisessä, on myös aineisto välineellisessä roolissa ”todellisuutta” kartoitettaessa. Aineisto on tutkimusprosessissa välttämätön, mutta kuten valmis kartta ei kuvaa opasta, ei myöskään tutkija pyri ensisijassa piirtämään kuvaa aineistostaan vaan siitä ilmiöstä, jonka äärelle aineiston avulla päästään. Lukijan tehtäväksi jää arvioida, onko opas johdattanut kartanpiirtäjän harhaan vai onko aineiston avulla onnistuttu piirtämään kartta, jonka turvin heteikköisessä sosiokulttuurisessa maastossa voi suunnistaa luottavaisin mielin. (Ks. Taira 2006: 72–73; Grossberg 1995: 138.)

Aineistoksi tässä työssäni käsitän kaiken sen empiriaan pohjaavan materiaalin, jonka perustalta kuvaukseni tutkimastani ilmiöstä muodostan. Tutkimusaineistoksi ei näin ollen lukeudu ainoastaan itse tekemäni haastattelut vaan myös mediasta poimimani, ilmiön erityispiirteitä havainnollistavat otteet. Haastatteluaineisto, jonka varaan analyysini rakennan, koostuu kolmesta, syksyllä 2007 tekemästäni yksilöhaastattelusta. Analyysiä selventävinä esimerkkeinä käyttämäni media-aineiston otteet olen puolestani kerännyt seuraamalla maahanmuuttoa, maahanmuuttajia, suomalaisuutta ja kansalliseen yhteisöön kuulumisen oikeutuksia koskevaa julkista keskustelua suomalaisessa medias-

sa vuosina 2007–2010⁵. Media-aineiston olen kerännyt havainnoimalla, tallentaen havaintoni, eli puheenvuorot, jotka havainnollistavat tutkimaani ilmiötä. Media-aineiston otteet olen erottanut muusta tekstistä sisennyksellä, haastatteluaineiston otteet sisennyksellä ja kursiivilla. Haastattelut muodostavat työni ensisijaisen aineiston mediaotteiden toimiessa tukevana sekundaariaineistona. (Vastaavasta aineistonkeruumetodista ks. Taira 2006: 10.) Aineistoni sisällöt näyttävät ikään kuin edustavina esimerkkeinä laajemmasta tendenssistä, maahan muuttaneiden keinoista hakea tunnustusta kansallisvaltioretoriikkaa hyödyntäen (ks. Burke 1969: 59). Rajaukseltaan väljän ja hajautetusti kerätyn aineiston käytöllä tavoittelenkin ilmiön laajuuden esiintuomista. Koska tutkimuskohteeni ei ilmene tiukasti rajattavissa olevan tilan, ajan, ihmisryhmän tai toiminnan piirissä vaan on hahmoteltavissa esiin erilaisissa konteksteista esiintyvistä diskursseista, olisi tutkimusaineiston rajaaminen ainoastaan johonkin yksittäiseen lähteeseen ongelmallista. Merkittävän rajauksen aineistolle määrittää kuitenkin pro gradu -työn suppeus. Työni yhtenä tavoitteena onkin luoda teorettinen pohja laajempaa aineistoa hyödyntävää jatkotutkimusta ajatellen.

Kaksitahoista tutkimustehtävää palvellakseen myös aineistolla on työssäni kaksi erilaista, joskaan ei toisistaan jyrkästi erotettavaa roolia. Luen aineistosta esiin valaisevia esimerkkejä siitä, millä keinoin maahan muuttaneet toimivat tavoitellakseen tunnustusta täysivaltaisina suomalaisina. Aineiston toisena ja merkittävämpänä roolina on kuitenkin toimia empiirisenä todisteena teoreettisen mallin kehittäessä, jolloin aineisto asettuu välineelliseen rooliin. (Ks. Taira 2006: 7; 13–14, Noro 2000: 238.) Työni fokus ei siis kohdistu ensisijaisesti aineistoon vaan sen kautta hahmotettavan ilmiön esittelemiseen ja teoreettiseen haltuunottoon (ks. Taira 2006: 71). Pentti Alasuutarin (1999) esittelemää näyttenäkökulmaa mukaillen aineistoni on näytekoste siitä todellisuudesta, josta olen

---

⁵ Media-aineiston osalta havainnointini keskittyi pääosin Helsingin Sanomien HS.fi -verkkoliitteeseen. Aineistoa kerätessäni pyrin huomioimaan tasapuolisesti kaikkien (niin parlamentaaristen kuin ei-parlamentaaristenkin) poliittisten ryhmittymien julkisia lausumia. Lopulliseen työhöni valikoitui kuitenkin enemmän suoria lainauksia kokoomuksen kuin muiden ryhmittymien edustajilta. Suorien lainausten valinta ei kuitenkaan perustu niiden esittäjän puoluekantaan vaan lainausten kärkevyyyteen ja relevanssiin työni kannalta. Kokoomuksen näkyvyyttä aineistossa selittää myös se, että puolue on työn kirjoittamisen aikana istunut hallituksessa ja esittänyt näkyviä kannanottoja maahanmuuttoon liittyen.

sen koonnut. Valikoimani aineisto on näyte todellisuudesta vastaavasti kuin maapala on näyte maaperästä. Näytteen perusteella ei voida tehdä sen itsensä ulkopuolelle ulottuvia yleistyksiä, mutta myöskään väärää tai valheellista tietoa todellisuudesta se ei voi tarjota. Niin kauan kun aineisto on hyvin tieteellisten käytänteiden mukaisesti hankittua, on se ”totta” ja siten näytteenä luotettava. Aineisto ei kuitenkaan itsessään kerro mitään tai sinällään heijastele todellisuutta, joten ratkaisu kysymykseen aineiston relevanssista ratkeaa lopullisesti vasta aineiston pohjalta tehtyjen tulkintojen ja johtopäätösten myötä (Alasuutari 1999: 114; Alasuutari & Ruuska 1999: 27). Haastattelusitaatit ja muut suorat aineistolainaukset toimivat todisteina omalle tulkinnalleni ja ”kutsuvat lukijan mukaan tulkinnan peliin” (Hyvärinen 2002: 68).

Tavoitteenani ei ole esittää haastateltaviani jonkin ryhmän edustajina vaan yksilöinä, joita yhdistää intentio tulla hyväksytyksi suomalaisena. Mielenkiintoni kohdistuu tuohon tavoitteeseen ja sen saavuttamisen keinoihin, ei yksilöihin tai heidän elämäntarinoihinsa sinänsä. Tarjotakseni lukijalle kuvan aineistostani esittelen kuitenkin keruuprosessin lisäksi informanttini ja joitain heitä yhdistäväksi huomaamiani seikkoja.

Ensimmäisen haastateltavani ja kipinän tutkimusaiheeseen löysin kuultuani ”mä oon kyllä suomalainen” -repliikin suomileijona kaulassaan kulkevan nuoren miehen suusta. Graduajatussa kehitellessäni keskustelin aiheesta opiskelijakollegojeni ja ystävieni kanssa, joiden vinkkien perusteella löysin myös kaksi muuta haastateltavaani. Maahanmuuttajataustan lisäksi puoluepoliittiseen toimintaan osallistuminen muodostui toiseksi haastateltavien joukkoa rajaavaksi tekijäksi. Kaikki kolme sattumalta miespuolista, jonkin puolueen toiminnassa mukana olevaa maahan muuttanutta informanttia lupautuivat haastatteluun mielellään. Lähtiessäni tekemään haastatteluja tutkimuskysymykseni eivät olleet vielä loppuun saakka muotoutuneet. Haastatteluja suunnitellessani en myöskään ollut selvillä tutkimuskohteeni laajuudesta saatikka sen historiallisesta ilmiöluonteesta. Ilman minkäänlaisia taustaoletuksia haastatteluaineistoa ei kuitenkaan voi lähteä keräämään. Kuten Laura Jetsukin (2001: 65) kirjoittaa, voimme hankkia tietoa vain siitä, minkä olemassaolosta tavalla tai toisella olemme tietoisia. Itse lähdin haastatteluihin tietoisena – tai ainakin toiveikkaana – maahan muuttaneiden halusta korostaa suomalaisuuttaan synnyinmaansa kansalliseen yhteisöön kuulumisen sijaan. Laadullista tutkimusta tehtäessä aineistonkeruuvaiheessa on usein mahdotonta vielä sanoa, mitä loppu-

jen lopuksi tullaan tutkimaan. Eettisesti toimiva tutkija kuitenkin kertoo haastateltavilleen tutkimuksesta sen, mitä haastatteluhetkellä tiedossa ja suunnitelmissa on (Kuula 2006: 106).

Tein haastattelut informanttien ehdotuksesta heidän työpaikoillaan, rauhallisissa toimistotiloissa. Haastateltavat olivat varanneet haastattelua varten tarpeeksi aikaa, enkä tuntenut, että kenelläkään olisi ollut tarvetta selvittää tilanteesta nopeasti pois. Päinvastoin, eräs haastateltava tuntui hyödyntävän haastattelua mieluusti työpäivänsä täytteenä. Tulkitsin informanttien pitävän tutkimukseen osallistumista ja aiheesta puhumista itselleen mielekkäänä ja tärkeänä. Kaikki kolme haastateltavaani olivat minua vanhempia, 25–60-vuotiaita, kouluttautuneita ja sujuvasti suomea puhuvia miehiä. Kukaan ei ehdottanut haastattelua tehtäväksi millään muulla kielellä. Haastatteluhetkellä kaikki kolme olivat mukana jonkin rekisteröityneen poliittisen puolueen toiminnassa. Maahan he olivat tulleet pakolaisina ja perhesyistä. Informanteista vanhin, Etelä-Amerikassa syntynyt H3 oli asunut Suomessa vakituisesti 25 vuotta. Hän puhui vuolaasti ja reflektoi Suomessa viettämänsä aikaa usein humoristiseen sävyyn myös kritisoiden omaa, aiempaa toimintaansa. Lähi-idässä syntynyt H2 oli muuttanut Suomeen 15 vuotta sitten perheensä kanssa. Myös hän höysti vastauksiaan huumorin sävyttämällä tarinoilla, mutta ei esittänyt kritiikkiä itseään kohtaan. Pikemminkin H2:n kerronnalle ominaista oli oman menestymisen ja pärjäämisen korostaminen. Nuorin, niin ikään Lähi-idässä syntynyt H1 oli haastatteluhetkellä asunut Suomessa vajaat viisi vuotta. Hän oli kahteen muuhun informanttiin verrattuna varsin vakava ja korosti suomalaisenmaallisuuttaan eksplisiittisesti ja paikoin hyvinkin voimakkaasti. Kaikilla kolmella haastateltavalla on tai oli aiemmin ollut suomalainen puoliso ja Suomessa syntyneitä tai kasvaneita lapsia. Eräs kolmikkoa yhdistävä tekijä, joka minulle selvisi vasta haastattelut tehtyäni, liittyy heidän suhteeseensa entisiin kotimaihinsa. H1 ja H3 kertovat tunteneensa perhetaustojensa takia olleensa muukalaisia entisissä kotimaissaan:

...[S]en takia että olen jostain toisesta maasta vaikka naapuri tai veli, mutta ei silti olen paikallinen ja meitä haukuttiin aina että ulkomaalaiseksi ja ulkopuoliseksi ja muukalaiseksi ja niin pois päin, ei se oo kiva. Sitten [vanhempiensa kotimaassa, jossa asui ennen Suomeen tuloaan] on ollut ongelmia koska olen syntynyt ja kas-

vanut toisessa maassa ja minulla oli eri murre ja pikkusen eri kulttuuri se aina tuo ongelma mukanaan. (H1.)

...[M]eidän perhe on ollut siirtolainen siellä minun tapauksessa minun äitin puolesta ... mulla oli semmonen oli että olen jonkinlainen siirtolainen omassa maassa siis. (H3.)

H2 puolestaan lähti synnyinmaastaan 15-vuotiaana ja asui muutamia vuosia eri maissa ennen tuloaan kiintiöpakolaisena Suomeen. Siitä huolimatta, että haastateltavilla on edelleen perhettä ja sukulaisia entisissä kotimaissaan, he eivät kertoneet kokevansa kiinteää yhteyttä noihin maihin. Tulen analysoimaan aihetta lisää luvussa 4.

Haastateltavat eivät kokeneet tunnistettavaksi tulemistaan ongelmalliseksi vaan sanoivat olevansa valmiita esiintymään työssani omilla nimillään, jos pitäisin sitä tarpeellisenä. Tutkimuskysymysteni kannalta haastateltavien identifioiminen ei kuitenkaan ole relevanttia, ja koska edellä mainitsemieni rajauskriteereiden sekä myöhemmin aineiston analyysissä esiin tulevien tietojen perusteella henkilöiden jäljittäminen olisi helppoa, viittaan tästä eteenpäin haastateltaviini tunnuksilla H1, H2 ja H3. Haastateltavien henkilöllisyyden suojaamisen katson aiheelliseksi, sillä en voi nyt enkä voinut haastattelutilanteessakaan varmuudella ennakoida, missä yhteyksissä ja miten työtäni tullaan käyttämään. Myös tutkimuskysymykseni ja näkökulmani aineistoon ovat hioutuneet haastattelujen teon jälkeen. Tutkijan etiikan lisäksi haastateltavien yksityisyyden suojaa määrittää myös henkilötietolaki, jota noudattaakseni säilytän aineiston analyysissä ja arkistoinnissa informanttien anonymiteetin (Kuula 2006: 12–13; Finlex 1999b). Anonymiteetin säilyttämiseksi olen joutunut poistamaan tai muuttamaan suorissa aineistolainauksissa esiintyviä henkilöiden ja paikkojen nimiä. Nämä muutokset olen merkinnyt tekstiin hakasulkeilla. Sen sijaan media-aineistossani henkilötietojen salassapito ei ole mahdollista, sillä aineistoksi valikoimani puheenvuorot on esitetty julkisuudessa puhujien omilla nimillä ja kasvoilla. Mainitsen mediaotteiden yhteydessä puhujan nimen sekä julkaisukanavan.

Haastattelu oli kaikille informanteilleni entuudestaan tuttu tilanne, joten haastattelut sujuivat melko luontevasti eikä puheen tallentaminen vaikuttanut jäykistävän tunnelmaa. Myös pro gradu -työn käsite oli haastateltaville selvillä, joten vältyin tapaamisissa

tieteellisten tutkimuskäytänteiden läpikotaiselta selvitykseltä. Minua haastattelut hieman jännittivät, ja tunsin itseni epävarmaksi kysymyksiä esittäessäni. Osittain epävarmuuteni johtui siitä, etten voinut olla täysin varma kysymysteni relevanssista kunkin haastateltavan kohdalla, osittain tunsin itseni vaivaantuneeksi kysellessäni yksityiskohtaisia asioita vieraiden ihmisten yksityiselämästä omaa pro graduani varten. Koska tein haastatteluja vain ja ainoastaan henkilökohtaista opinnäytetyötäni varten enkä esimerkiksi tilaustutkimukseen, tunsin vastuun kysymysten soveliaisuudesta painavana. Millä oikeudella vein toisten aikaa ja kyselin henkilökohtaisuuksia kertomatta itsestäni juuri mitään opiskelijaroolini ja pro graduaiheeni lisäksi? Antoiko akateeminen taustaorganisaationi minulle oikeuden kaivella ihmisten henkilöhistoriaa ja mahdollisesti kipeitäkin kokemuksia? Samojen omantunnon ongelmien kanssa kirjoittaa painineensa myös kerronnan tutkija ja psykoanalyttikko Ruthellen Josselson (2004b). Toisin kuin Josselson, minä tunsin syyllistyväni haastateltavan, itseni ja tiedeyhteisön väliseen kolmiodraamaan jo haastattelutilanteessa enkä vasta kirjoitusvaiheessa. Tiesin, että lopettaisin haastattelutilanteessa solmimani ymmärryksen ja empatian suhteen hypätäkseni jo kohta kuhertelemaan työni lukijan kanssa. Syyllisyyden tunnetta lisäsi tieto siitä, että tuossa uudessa suhteessa tulisin käyttämään informanttieni puheita välineenä pyrkimyksissäni osoittaa lukijalle akateemista pätevyytteni ja analyysikykyäni. (Ks. Josselson 2004b: 303.) Ehkäpä osittain myös näiden omantunnonvaivojeni takia en hypännytkään uuteen suhteeseen heti vaan annoin säädyllysen eroajan kulua ennen kirjoitusprosessiin ryhtymistä.

Omantunnonvaivoista ja itse-epäilyn tunteistani huolimatta tein haastattelut rauhoitellen mieltäni myös haastateltavien hyvinvointiin tähtäävillä intentiollani. Yritin eleilläni vakuuttaa kuuntelevani ja ymmärtäväni, mutta välttelin samalla omien näkemysteni selkeää esiintuomista. Yhtäältä pyrin varomaan haastateltavien johdattelemista oman nationalismikriittisen näkökulmani mukaisesti vastauksiin ja toisaalta yritin olla antamatta mielikuvaa itsestäni maahanmuuttajien suomalaistumista ihannoivana patrioottina. Helpotuin huomattessani, etteivät haastateltavat ainakaan näyttäneet pitävänsä kysymyksiäni typerinä vaan kertoivat auliisti varsin henkilökohtaisiakin kertomuksia elämästään.⁶

---

⁶ Ajoittain epävarmuutta lisäsi myös vaikeuteni tulkita haastateltavien eleitä ja ilmeitä. Haastattelunauhalla voi kuulla empimistä ja änkytystä haastattelijan suusta, kun haastateltava ei annakaan odotusten mu-

Eläydyin moniin haastateltavien elämäntarinoihin ja kokemuksiin, mutta kuten olin odottanutkin, en voinut yhtyä moniin informanttien esittämistä kansallishenkisistä mielipiteistä saatikka ymmärtää kaikkia heidän toimiaan. En kuitenkaan kyseenalaistanut haastateltavieni näkemyksiä tai näyttänyt negatiivisia tunteitani, sillä pelkäsin niiden vähentävän informanttien puhehaluja. Suoranaista ärsyyntymistäni jouduin kuitenkin peittelemään eteenkin silloin, kun eräs haastateltavistani väärästi (hieman provosoivaksi tarkoittamani) kysymykseni kääntämällä sanan ”mahdollisuus” ”oikeudeksi” rakentaakseen aasinsillan pitkälliselle, karrikoituja esimerkkejä vilisevälle luennolleen kulttuurien rinnakkaiselosta:

No entäs nää maahanmuuttajat kuinka paljon heillä pitäis olla mahdollisuus säilyttää omaa kulttuuriaan [...] (S-ML)?

(Puhuu päälle) En mä tiedä onko se oikeuta se oikea sana, mä voin kääntää tään jutun [...] No kun se sana oikeuttaa sitten tulee aina että oikeutta [...] (H3.)

Otin luennon vastaan mielenkiintoisena materiaalina enkä keskeyttänyt haastateltavaa oikaistakseni kysymystä tai sanoakseni olevani kiinnostunut enemmän hänen henkilökohtaisista mielipiteistään kuin monikulttuurisuuden oppikirjamääritelmistä. Tulkitsen, että haastateltavien paikoin opettavainen sävy johtui nuoresta iästäni ja siitä, että vältin tietoisesti kertomasta omia taustatietojani ja -oletuksistani. Myös opinnäytetyötä tekevän opiskelijan roolini varmasti houkutteli reilusti itseni vanhempaa, itsekin opinnäytteitä tehnyttä H3:a isälliseen rooliin. Jälkeenpäin haastattelutallenteita kuunnellessani huomaan olleeni ehkä liiankin korrekti ja varovainen sanavalmiita ja argumentointikykyisiä informanttejani kohtaan. Rohkeampi kysymyksenasettelu ja provosoivat jatkokysymykset olisivat monessa tapauksessa voineet johtaa hedelmällisiin vastauksiin ja keskusteluihin eivätkä suinkaan haastateltavan peräytymiseen, kuten pelkäsin. Ehkäpä olin osaksi kulttuurirelativistisen kulttuuriantropologikoulutuksen tuloksena liian arka spon-

---

kaista minimipalautetta haastattelijan puheenvuorojen aikana. Toinen haastattelukerta olisi varmasti ollut paikallaan, jotta olisin oppinut hyödyntämään ensimmäisellä haastattelukerralla oppimiani kommunikationormeja (ks. Lukin 2008: 76–77) ja saanut itseluottamusta itsenäisenä tutkimuksen tekijänä.

taaniin ja luonnolliseen vuorovaikutukseen, kuten Pirjo Rautiainenkin (2009) omia kenttätökokemuksiaan muistelllessaan epäilee.

Entä olisivatko haastateltavat vastanneet kysymyksiin eri tavalla, jos haastattelija olisi maahan muuttanut itsekin? Miten saamiini vastauksiin vaikutti se, että olen syntyperäinen suomalainen? Haastatteluja tehdessäni, niitä myöhemmin litteroidessani ja media-aineistoa kerätessäni tunsin informanttien yrittävän vakuuttaa – haastattelutilanteissa minua, ja media-aineistossa laajempaa yleisöään – kelpoisuudestaan suomalaisina suomalaisten rinnalla. Puheiden herättämiä tunteita pohdiskellessani huomasin Austinin puheaktiteorian tarjoavan mainion tulkintakehikon aineiston käsittelyyn. Austinin teoriaan tutustuttuani aloin lukea kaikkea silmiini sattuvaa, aiheeseen liittyvää materiaalia tulkiten sanoja tekemisenä. Jopa virke ”mä oon kyllä suomalainen” näyttäytyi teorian löydettyäni vaikutushakuisena performatiivina.

2.2. Uskoen vai epäillen?

Kublai kysyi Marcolta: – Kun palaat Länteen, kerrotko maanmiehillesi aina samat kertomukset kuin minulle?

– Minä puhun ja puhun, Marco sanoo, - mutta se joka kuuntelee minua, kuulee vain sanat joita odottaa. Se maailman kuvaus, jolle suot suopeat korvasi, on toisenlainen kuin se joka kiertää taloni edustalla sotamiesten ja gondolieerien ryhmässä sinä päivänä jona olen palannut, ja toisenlaisen vielä sekin, jonka vanhana merimiehenä voisin sanella jos genovalaiset merimiehet vangitsisivat minut ja panisivat kahleisiin samaan selliin seikkailuromaanin kirjoittajan kanssa. Kertomusta ei määrää ääni: korva. (Calvino 1976:141.)

Antropologit ja muut kulttuurien tutkijat perustavat tutkimuksensa usein hermeneuttiselle filosofialle ja käsitykselle tiedon rakentumisesta (ks. esim. Eriksen 2001: 21–22). Oppihistoriallisesti uskonnollisten tekstien tulkinnasta juontuva hermeneutiikka (kreik. *Hermēneutikē*; ’selitystaito’) tähtää ymmärtämiseen (esim. Gadamer [1975] 2004: 175–176; Aikio 1989: 260). Ymmärrystä hermeneuttisen tulkinnan kautta voidaan filosofi

Paul Ricoeurin mukaan tavoitella kahta tietä: uskoen tai epäillen (Ricoeur 1970, 1981; Josselson 2004a). Uskon hermeneutiikka (*hermeneutics of faith*) – tai *hermeneutics of restoration* kuten Ruthellen Josselson sitä nimittää – toimii välineenä tulkita aineistoa tiheän kuvauksen avulla ”antaen äänen” tutkittaville ja kuvata heitä heidän omista lähtökohdistaan käsin, pysyen mahdollisimman uskollisena tutkittavien itsensä antamille merkityksille. Uskon hermeneutiikan mukaisessa tulkinnassa informantti on oman elämänsä asiantuntija, ja tutkijan tehtävänä on ymmärtää kertojaa niin kuin hän itse ymmärtää itseään. (Josselson 2004a: 5–10.) Muun muassa Margaret Meadin ja Derek Freemanin risteäviin samoalaistutkimuksiin viitaten Josselson kuitenkin muistuttaa, että samaa yhteisöä tutkineet tutkijat voivat päätyä hyvinkin toisistaan poikkeaviin tulkitoihin, vaikka molempien tarkoituksena on ollut esittää tutkittavat, kuten he itse itsensä näkevät (Josselson 2004a: 10; ks. Mead 1954, Freeman 1984).

Uskon hermeneutiikka käsittää tulkintaprosessin informantin tarkoittamien merkitysten erotteluna, selventämisenä ja valaisemisena, kun taas epäilyksen hermeneutiikka keskittyy sanojen taakse kätkeytyvien merkitysten paljastamiseen. Koska tavoitteenani on aineistonäytteiden avulla hahmotella näkyviin ilmiö, josta puhujat eivät (välttämättä) itse ole tietoisia ja joka ei eksplisiittisesti heidän puheissaan ilmene, on tapa, jolla aineistonäytteitäni lähestyn (Ricoeurin jaottelua seuraten) lähempänä epäilyksen kuin uskon hermeneutiikkaa. Epäilyksen hermeneutiikan avulla pyritään tuomaan näkyviin puheen ja diskurssien näkymättömiä rakenteita ja tällä tavoin problematisoimaan itsestään selvinä pidettyjä ja annettuina otettuja sosiaalisia järjestyksiä (Josselson 2004a: 15). Ricoeurin mukaan kieli kätkee sisäänsä aina kaksoismerkityksen, ja kerrottu tarina pitää sisällään myös kertomatta jätetyn tarinan (Ricoeur 1970: 7; Josselson 2004a: 13). Epäilyksen hermeneutiikan (*hermeneutics of suspicion*) avulla pyritään pääsemään käsiksi kätkeytyihin ja kertomatta jääneisiin tarinoihin. Epäilyksen hermeneutiikan tavoitteena ei kuitenkaan ole kyseenalaistaa kertojien itsensä antamia merkityksiä tai heidän rehellisyyttään, ja siksi tulkintakehystä voisikin paremmin nimittää epäilyksen hermeneutiikan sijaan *demystifoinnin hermeneutiikaksi* (*hermeneutics of demystification*), kuten Josselson tekee. (Josselson 2004a: 13, 15.) Esimerkkinä demystifoinnin hermeneutiikasta Josselson mainitsee Clifford Geertzin tulkinnan balilaisista kukkotappelusta. ”Kukkotappelussa on kyse kukkotappelusta ja sellaisena balilaiset kukkotappelut

kokevat ja kuvaavat”. Geertzin tulkinta kuvauksista kuitenkin osoittaa, että kyse on paljon muustakin. (Josselson 2004a: 18.)

Uskon hermeneutiikka keskittyy eksplisiittisiin, demystifikaation hermeneutiikka implisiittisiin merkityksiin. Ensimmäinen ”antaa aineiston puhua”, kun puolestaan jälkimmäinen koodaa merkitykset esiin aineistosta. Jos uskon hermeneutiikka ”antaa äänen” tutkittaville, on demystifikaation hermeneutiikkaa hyödyntävässä tutkimuksessa päälimmäisenä tutkijan oma ääni. Onko tutkijan ja tutkittavien ääni aineistoa epäilyksen hermeneutiikan kautta lähestyvässä luennassa eriarvoisessa asemassa? Tutkijan ja tutkittavan tasa-arvon illuusioista on Matti Hyvärisen sanoin ”kirjoitettu paljon ohjelmallista hölynpölyä”. Tulkinnan tekeminen toisen puheista on vallankäyttöä – oli tulkintakehys mikä tahansa – ja tämä tuottaa monelle haastateltavan kanssa henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa olleelle tutkijalle omantunnon vaivoja. Analyysin tuottamiseksi tutkijan on kuitenkin välttämätöntä sopeutua auktoriteettiasemaansa, sillä kuinka paljon tahansa hän suoria aineistolainauksia käyttäisi tai kuinka uskollisesti informanttien tarkoituksia pyrkiisi esiin tuomaan, on tutkija oman tutkimustekstinsä subjekti. Jos ei olisi, olisi kyseessä jonkun muun teksti, kuten Hyvärinen muistuttaa. (Ks. Hyvärinen 2002:68; Josselson 2004a: 15, 19.) Kuinka voitaisiinkaan antaa ääni tutkittaville ilman, että se olisi alisteinen tutkijan sokeisiin pisteisiin jäävälle teoretisoinnille ja subjektiivisille näkemyksille (Oksanen 2001: 4)?

En tavoittele ”äänen antamista” informanteilleni myöskään siksi, että pidän heitä kompetentteina puhumaan itse omasta puolestaan. Aineistossani puheenvuoronsa esittävät informantit ovat aktiivisia ”pelaajia” luvussa 2 esittelemässäni keskustelujen kentässä. Omalla äänelläni esittämäni tulkinnat ovat yksi puheenvuoro tässä kentässä. En siis yritä analyysissäni kertoa toisin sanoin sitä, ”mitä informanttini yrittävät sanoa” vaan pikemminkin tavoitteenani on selvittää miksi ja miten he *poliittisina toimijoina* puheillaan tavoitteisiinsa pyrkivät.⁷

---

⁷ Aineiston luku- ja analyysitapani ei kuitenkaan sulje pois pyrkimystäni tuoda julki informanttien ”ääniä” ja tätä kautta tehdä heidän näkemyksiään ja kokemuksiaan ymmärretyiksi (ks. Markkanen 2008: 90).

2.3. Puheaktiteoria – aineistonluvun koodiavain

Merkit muodostavat kielen mutta ei sellaista jonka sinä luulet tuntevasi. Käsitin, että minun oli vapauduttava kuvista jotka tähän asti olivat ilmoittaneet etsimistäni asioista: vain silloin voisin oppia käsittämään Hypatian kieltä. [...] Ei ole pettämätöntä kieltä. (Calvino 1976:51.)

Epäilyksen hermeneutiikan mukaisessa tulkinnassa merkitysten esiin koodaamiseen tarvitaan koodiavain, jonka avulla implisiittisiin merkityksiin päästään käsiksi. Koodiavain voi olla käytetty teoria, jonka valossa aineistoa luetaan. (Josselson 2004a: 15.) Omassa työssäni käytän tulkintaa ohjaavana koodiavaimena kielifilosofi J. L. Austinin puheaktiteoriaa. Austinin puheaktiteoria on inspiroinut tutkijoita laajalti yli tieteenalarejojen esimerkiksi naistutkimuksen, etnometodologian, etnolingvistiikan ja uskontotieteen piirissä (Laitinen & Rojola 1998: 7, 16; ks. esim. Hovi 2007). Teoksessaan *How to do Things with Words* (1962) Austin asettuu vastustamaan aikansa filosofien keskuudessa vallalla ollutta käsitystä, jonka mukaan lauseiden ensisijainen tehtävä on todeta faktoja ja olla näin joko totta tai tarua riippuen siitä, ovatko esitetyt faktat totuudenmukaisia vai eivät. Austinin mukaan nämä totuusarvon asteikolla arvioitavat ilmaisut käsittelevät vain pienen osan kaikkien ilmausten joukosta. Aluksi hän jakaa kielelliset ilmaukset kahteen kategoriaan: *konstatiiveihin* ja *performatiiveihin*. Konstatiivissa kielen käyttäjä eli puhuja esittää väitteen tai kuvaa jotain. Performatiivi puolestaan sekä kuvaa että esittää jonkin teon. Performatiivi sisältää teon, se on teko itsessään. Konstatiivia voidaan arvioida asteikolla tosi-epätosi, kun taas performatiivissa on kysymys yhden tai useamman asiaintilan intentionaalisesta muuttamispyrkimyksestä, ja sitä tuleekin näin ollen arvioida onnistumisen tai epäonnistumisen, ei totuudenmukaisuuden perusteella. Konstatiivejakin – mikäli puhtaita konstatiivisia ilmaisuja voidaan ylipäätään otaksua olevan olemassa – tosin esitetään performatiivisessa muodossa. Toisin sanoen myös todellisuutta kuvaavilla väitteillä pyritään usein saamaan aikaan tavoiteltu vaikutus kuulijassa. (Austin 1962: 1–4, 47, 54, 133.) Performatiivi on siis tekemistä kielen avulla. Esimerkkeinä puhutuista performatiiveista Austin (1962: 5) esittää seuraavat lauseet:

”Tahdon (ottaa tämän naisen aviopuolisokseni)” - lausuttuna vihkiseremoniassa.

“Nimeän tämän laivan the Queen Elizabethiksi” - lausuttuna särjettäessä pullo laivan keulaa vasten.

”Annan kelloni perinnöksi veljelleni” - testamentissa.

Edellä mainituissa lauseissa on kysymys sanoilla tekemisestä: sanomalla jonkin näistä lauseista asianmukaisessa tilanteessa puhuja suorittaa teon. Esimerkkilauseita ei voida arvioida totuudenmukaisuuden vaan pyrkimyksen ja sen toteutumisen kriteerein. Lausumalla ”tahdon” vihkiseremoniassa puhuja pyrkii muuttamaan asiaintilaa, tässä tapauksessa siviilisäättyään. Pyrkimykset joko onnistuvat tai epäonnistuvat. Austinin mukaan onnistuneen performatiivin täytyy olla yhteisesti hyväksytyjen konventioiden mukainen: se tulee toteuttaa oikein ja kokonaan, siihen osallistuvilla täytyy olla asianmukaiset intentiot ja sen täytyy tuottaa asianmukaista toimintaa. Näitä ehtoja Austin kutsuu onnistuneisuusehdoiksi. (Austin 1962: 14–15). Austinin onnistuneisuusehdot viittaavat kuitenkin varsin ahtaaseen filosofiseen pragmatismiin, ja niitä on täydellisesti lähes mahdoton toteuttaa tavallisessa sosiaalisessa kanssakäymisessä. Tutkimuskysymysteni kannalta epäoleellisina jätän performatiivien onnistuneisuusehtojen toteutumisen tarkkailun sikseen aineistoa analysoidessani.⁸

---

⁸ Itse puheaktit Austin jakaa edelleen kolmeen luokkaan: *lokutiivisiin*, *illokutiivisiin* ja *perlokutiivisiin* akteihin, jotka toteutuvat jokaisessa lausumassa. Lokutiivi viittaa tarkoitteeseen ja sille oleellista on merkitys kielellisen ymmärrettävyyden tasolla. Illokutiivinen akti puolestaan on lauseella ilmaistu väite, lupaus, ehdotus, käsky tai jokin muu intentionaalinen puheteko, joka toteutetaan konventionaalisen voiman avulla. Illokutiivisen aktin suorittaminen on siis lokutiivisen kokonaisuuden käyttöä tietyllä voimalla ja intentiolla. Perlokutiivinen akti taas kertoo, mitä intentionaalaisella kielellisellä voimankäytöllä, esimerkiksi suostuttelemalla, vakuuttelemalla tai pelottelemalla todella saavutetaan. Perlokutiivi on illokutiivin aikaan saama toiminto tai vaikutus kuulijassa. (Austin 1962: 98–101, 107–109.) Illokutiivinen puheakti on onnistunut saavuttaessaan tavoitellun kaltaisen seurauksen, siis jos puhuja onnistuu esimerkiksi vakuuttamaan kuulijansa oikeudestaan kuulua kansakuntaan tasavertaisesti kuulijansa kanssa. Illokutiivisen intention mukainen perlokutiivinen akti toteutuu esimerkiksi niin, että kuulija tämän jälkeen alkaa puolustaa alkuperäisen puhujan oikeutta tasavertaiseen kohteluun. (Ks. Austin 1962: 99.)

Myös Austinin kielifilosofiasta vaikuttanutta Cambridgen koulukunnan intellektuaali-historiaa edustavan Quentin Skinnerin retoriikkakäsitys havainnollistaa tapaa, jolla aineistoani luen. Skinnerin mukaan sanoilla *tehdään* esimerkiksi niin sanotuin *retorisin redeskriptioin*, joissa asiasisällön tai kohteen kuvaamiseen sisältyy myös arvioiva ja arvottava asenne. Skinner kirjoittaa Quintillianuksen puheopista tutusta *paradiastolesta*, jossa kyseessä oleva asia pyritään saamaan näyttäytymään itselle suotuisammassa valossa. Näin tiettyä käsitettä määritellään uudelleen joko kannattavassa tai tuomitsevassa sävyssä. Paradiastolisilla redeskriptioilla pyritään suostuttelemaan yleisö hyväksymään ehdotettu termi soveliaaksi ehdotettuun tarkoitukseen ja saamaan oma kanta hyväksyttäväksi kuvaukseksi kyseessä olevasta asiasta. (Skinner 1999: 66–67, 68.) Esimerkkinä tästä voisi olla vaikkapa maahan muuttaneen pyrkimys määrittää suomalaisuuden käsitettä itselleen suotuisammin merkityksin.

Puheaktiteoriaa on kritisoitu epäempiirisydestä ja siitä, että teorian avulla puheaineistoa ahdetaan deduktiivisesti luotuihin tarkkarajaisiin karsinoin (esim. Laitinen & Rojola 1998: 12). Omassa työssäni – kuten jo edellä mainitsin – analyysin keskeisin fokus ei ole aineistossa sinänsä vaan aineiston avulla hahmottuvassa ilmiössä. En aio paneutua analyysin kohteiksi valikoimieni puheiden pilkkomiseen ja lajitteluun ilmaisutapaluokkiin saatikka aktien onnistuneisuusehtojen toteutumiseen, sillä se ei ole tutkimuskysymyksiäni kannalta merkityksellistä. Puheaktiteorian tehtävänä työssäni on havainnollistaa tapaa, jolla tulkitseen sanoja tekoina. Pikemmin kuin analyysin eksplisiittinen työkalu, puheaktiteoria on läpi koko työn kulkeva, aineiston luentaa ohjaava pohjavirtaus. Pyrkimyksenäni on Austinin teorian ohjaamana lukea aineistosta esiin niitä retorisia keinoja, joilla maahan muuttaneet pyrkivät sekä muokkaamaan suomalaisuuden käsitettä itselleen suotuisaksi että vakuuttamaan itse olevansa suomalaisen yhteisön jäseniksi kelpaavia.

Koska konstatiivisillakin väittämillä on oma performatiiviset ulottuvuutensa, en pyri erottamaan konstatiivisia ja performatiivisia ilmaisumuotoja toisistaan: ei liene perustel-

---

tua syytä olettaa, että informantit käyttäisivät kuvaavia tai toteavia lauseita muutosta tavoittelevien puheaktiensa vastaisesti. Siksi ilmiölähtöinen aineistontulkintani keskittyy tapoihin, joilla illokutiivisen voiman harkittu käyttö pyritään kytkemään puhujan intentioihin, ja kuinka puhe siten tähtää toteuttamaan *vain* tavoiteltuja seurauksia ja välttämään sellaisten perlokutiivisten tekojen syntyä, joita illokutiiveilla ei tavoitella (ks. esim. Austin 1962: 115–116).⁹ Illokutiivinen ja intentionaalinen voimankäyttö ja siihen liittyvä retorinen harkinta voidaan Ricoeurin käsitettä mukaillen lukea pyrkimykseksi kaventaa performatiivisten ilmaisujen suorittamisesta kehkeytyviä ei-toivottuja lisämerkityksiä (ks. Ricoeur 1976). Pelivertausta käyttäen pallo pyritään pitämään tiukasti hallussa ja välttämään omaan maaliin lipsahduksia.

Edellä esittelemäni tulkintakehikko asettaa valikoimieni puheenvuorojen totuudellisuu- den ja puhujien rehellisyyden epäolennaiseen asemaan. Mielenkiintoista ei ole se, tuntevatko ja ajattelevatko haastateltavat ja muut aineistossa puhuvat henkilöt niin kuin sanovat tuntevansa ja ajattelevansa. Olennaisempaa tutkimukseni kannalta on se, *kuinka* puhutaan ja millä tavoin asiat halutaan esittää huolimatta siitä, mitä puhujat pohjimmiltaan tuntevat. (Ks. Alasuutari 1999: 114.) Kiinnostavia ovat pelitekniset valinnat – retoriikka ja vakuuttamisen keinot – ei puheiden totuudenmukaisuuden arviointi.

---

⁹ Kun performatiivisia tarkastellaan Jacques Derridaa seuraten illokutiivisen ja perlokutiivisen aktin muodostamana tapahtumakontekstiin liittyväisenä kokonaisuutena, juuri intention ja tulkinnan välinen ratkaiseva ero (*différance*) aiheuttaa kyvyttömyyden selvittää ilmaisujen ”todellisia” merkityksiä. Tämän eron myötä intentio ja puhujan intressien ”avustava läsnäolo” ovat ”peruuttamattomasti” poissa performatiivisista, tuosta ”kaikkien ”tapahtumamaisimmasta” lausumasta” (Derrida 2003: 297).

3. KENTTÄ

Marcel Proust oli oikeassa: todellinen löytömatka ei ole uusissa maissa vierailu vaan todellisuuden näkeminen uusin silmin. (Beck 2000: 8.)

3.1. Kentän kokoaminen

Antropologisen tutkimuksen perusedellytykseksi on perinteisesti määritelty kyllin kauan kestävä, kaukana kotoa suoritettu kenttätyö, jonka aikana tutkija omistaa koko huomiokykynsä vain ja ainoastaan kentän havainnointiin ja aineiston keruuseen. Kenttä ja koti, yksityinen ja ammatillinen persoona, tulisi ideaalin mukaan kyetä erottamaan toisistaan, ja tällä tavoin pyhittää kenttä ja siellä tehtävä tutkimustyö muusta elämästä irralliseksi, ajassa ja tilassa itsenäiseksi rajatuksi jaksoksi. (Amit 2000: 1–4.) Usein kenttätyö on myös noussut antropologisen tutkimuksen itseisarvoiseksi tarkoitukseksi, joka jo sinällään riittää todistamaan tutkijan akateemisen pätevyyden. Fyysisesti vaativa, vaikeissa oloissa tehty kenttätyö ja sen raportointi lukuisin kuvin on toisinaan kohonnut tutkimuksen ensisijaiseksi tehtäväksi, jolloin varsinainen tutkimuskysymys ja siihen vastaaminen ovat jääneet kenttäkertomusten varjoon. Jos kentältä kerättyjen yksityiskohtien esittely ei löydä yhteyttä teoriaan ja tutkimuskohteen tulkintaan ”keinot nielevät päämäärän ja prosessi syrjäyttää lopputuotteen”, kuten kulttuurien tutkijat Robert N. McCauley ja Thomas E. Lawson (1996) muistuttavat.

Kenttä on myös usein näyttäytynyt valmiiksi olemassa olevana ja spatiaalisesti ennalta rajattuna kokonaisuutena, jonne tutkija menee aineistonsa keräämään ja jonka hän sitten lukijalleen sanoin ja kuvin esittelee. Kenttää ei klassisissa tapauksissa ole – ihanteista huolimatta – mahdollista rajata täysin tutkijan elämäkokemuksista ja suhdeverkoista irralliseksi ja autonomiseksi alueeksi, jonka antropologi voisi tutkimusmatkailijan lailla löytää ja eristää tutkimusalueekseen. Kenttää ei voi eikä ole koskaan voinutkaan irrallisena kokonaisuutena *löytää*, vaan tutkijan täytyy se itse konstruoida ja rajata. Tutkijan on osana tutkimustyötään kyettävä erottamaan kenttensä kaikista muista mahdollisista kentäksi konstruoitavista mahdollisuuksista, oli kenttä fyysisesti ”kotona” tai ei. Kenttätyö vaatii aina huomion rajaamista valittuun kohteeseen. (Amit 2000: 6.) Kuten etnologi Pekka Junkalakin (1999: 198) epäilee, kenttä on tutkijan luomus eikä välttämättä näyttäydy kenttänä muille. Kuinka kenttä sitten rakentuu ja mikä sen merkitys on

aineiston tulkinnan kannalta? Mikä on kentän rooli tutkittavan kulttuurisen ilmiön selittämisessä?

Kuvittele löytäväsi laatikko, jossa on hujan hajan joukko palapelejä. Koska kaikki alkuperäiset laatikot ovat kadonneet, et voi tietää millaiselta palapelit näyttävät. On myös mahdollista, että sama pala voi sopia moniin erilaisiin palapeleihin. Näin ollen jokainen pala voidaan määritellä vain sen ympärille rakennetun kuvakontekstin perusteella. Jokaisen palan paikka on vain osaksi määritetty sen muodon ja näön perusteella. Sininen pala voi olla osa taivasta, merta tai vaikkapa sinistä lintua. Näin pala voidaan nimetä tai sen asema kuvata vasta palapelin kokoamisen jälkeen. (Grossberg 1995: 64.)

Nykykulttuurintutkija Lawrence Grossbergin palapelivertauksessa aineistopalaset tulevat ymmärretyiksi ja merkityksellistetyiksi siinä taustassa, johon ne kiinnittyvät. Yhteen liittyessään aineiston ja kontekstin palaset muodostavat ymmärrettävän kuvan, joka ei kuitenkaan ole yksi ja ainoa mahdollinen. Samoista paloista olisi mahdollista koostaa toisenkinlainen kokonaiskuva tai kuva voitaisiin koota myös toisista paloista. (Taira 2006: 71.) Taustan eli kontekstin rakentaminen tutkittavan kulttuurisen ilmiön ympärille kartoittamalla ilmiön suhteita esimerkiksi toisiin teksteihin, yhteyksiin ja puheisiin on osa ilmiön tulkintaa. Taustan ja aineiston selityssuhde ei Grossbergin näkemyksen mukaan ole yksisuuntainen, vaan yhtä lailla kuin kokonaiskuva selittää aineistoa myös aineisto tekee kokonaiskuvaa ymmärrettävämmäksi. (Grossberg 1995: 64, 141.)

Käsitänkin kentän työssäni Grossbergia mukaillen valitsemieni palojen muodostamaksi kuvaksi, jonka merkittävin määrittäjä ei ole maantieteellinen alue. Kentän saavuttamiseksi ei vaadita fyysistä siirtymää, vaan se on pikemminkin diskursiivinen kehikko, jonka puitteissa – ja josta vaikuttuneena – olen aineistoni kerännyt ja sitä tulkitsen (ks. myös Clifford 1997: 53–54; Tiilikainen 2003: 94). Antropologian kentällä työni kiinnittyykin anthropology at home -tutkimuksen perinteeseen, sillä tutkimuskohteenani ovat ”oma” yhteisöni ja kulttuurini sekä niiden piirissä esiintyvät diskurssit (ks. esim. Ruotsala 2002: 53–56). Tulkitsen aineistoa kentän luoman kehikon lävitse samalla kun pyrin aineiston avulla tuomaan uuden näkökulman kentän hahmottamiseen. Aineiston ja kentän palat limittyvät muodostuvassa kuvassa yhteen.

– *On ilta, me istumme palatsisi portailla, käy tuulenviri, Marco Polo vastasi. – Minkä maan sanani tuovatkin ympärillesi, näet sen aina tästä tarkkailupisteestä, palatsistasi, vaikka kuninkaanlinnan paikalla onkin paalukylä ja tuulenviri kantaa liejuisen lahden hajua.*

Kaikki tämä siksi että Marco Polo voisi selittää tai kuvitella selittävänsä tai olla kuviteltu selittämässä tai lopultakin onnistua selittämään itselleen että se mitä hän etsi, oli aina hänen edessään ja että vaikka kyseessä olikin menneisyys, se oli menneisyys joka muuttui sitä mukaan kuin hänen matkansa eteni, sillä matkajan menneisyys muuttuu suoritettun matkan myötä, ei lähimenneisyys, johon jokainen kulunut päivä lisää yhden, vaan kaukaisempi menneisyys. (Calvino 1976: 31.)

Aikalaisdiagnostisesti orientoitunut tutkija on itse väistämättä osallisena niissä ilmiöissä, joita hän tutkimuksessaan pyrkii analysoimaan (ks. Grossberg 1995: 95; Taira 2004: 110, 118). Ajattelu ei tapahdu tyhjiössä, eikä tutkija voi olettaa tarkastelevansa tutkittavaa ilmiötä neitseellisine ajatuksineen kaiken yläpuolelta, valtasuhteista ja vaikutteista vapaana (Taira 2004: 119). Se, millaiseksi kenttä hahmottuu, riippuu siis paitsi tutkijan paikasta suhteessa tieteenaloihin, myös sosiaalisesta, historiallisesta, kulttuurisesta ja poliittisesta ympäristöstä, jossa tutkimus tehdään. Kentän kuvaaminen ja tutkimuksen paikan hahmottaminen kentässä ovat näin osa paikantumista. Paikantumiseen – kuten jo mainittua – kuuluu niiden kontekstien huomioiminen, jotka vaikuttavat tutkimukseen ja joihin tutkimuksella mahdollisesti on vaikutusta.

Karttametaforan avulla selitettynä tutkija piirtää kartan kentän ja valikoidun aineiston perusteella, mutta piirretty kartta vaikuttaa siihen, miten kartan lukijat kuvattua kohdetta hahmottavat. (Taira 2004: 112; 2006: 72–74.) Kartanpiirtämisen metafora tutkimukseen sopii varsinkin silloin, kun tutkittava ilmiö sijoittuu nykyaikaan. Oma aikaansa analysoiva ja diagnosoiva tutkimus auttaa Arto Noron (2000: 325) sanoin orientoitumaan nykyhetkessä. Teemu Taira puolestaan esittää, että oman ajan ja kulttuurin uudessa valossa näkeminen tekee uusien reittien löytämisen ja uudenlaisen kartan piirtämisen mahdolliseksi. Klassinen antropologien tutkimusstrategia – vieraan tutuksi ja erityisesti tutun vieraaksi tekeminen – osoittaa, että jos voimme ajatella asioita toisin, ne mahdollisesti myös voisivat olla toisin. (Taira 2008: 239–240.) Oman elinpiirin kulttuurin kyseenalaistaminen ja uusien näkökulmien löytäminen on tutkijalle herkullista mutta myös

vaativaa. Aikalaisdiagnoosiin viittaavan Noron (2000: 324) sanoin kentäksi valikoimastani aineksesta ”(k)aikki on tuttua materiaalia ja kuitenkin uudella tavalla esitettyä. Ei uutta ja kuitenkin uutta”.

Oman työni kannalta merkittävimmiten kentän rakennuspaloiksi olen valinnut tutkimusaiheittani sivuavat tieteelliset keskustelut maahanmuutto- ja nationalismitutkimuksen piirissä sekä maahanmuuttoa, monikulttuurisuutta ja suomalaisuutta käsittelevät viimeaikaiset julkiset keskustelut – toisin sanoen ne keskustelut, joihin pyrin työlläni ottamaan osaa. Kenttä rakentuu koko työn ajan vuoropuhelussa aineiston kanssa. (Ks. Taira 2006: 71–72; Grossberg 1997: 225.) Olen valinnut mediasta joitain suoria lainauksia havainnollistamaan käynnissä olevaa keskustelua. Suorat lainaukset olen erottanut tekstistä erialaisella fontilla ja tekstikehyksellä. Kentäksi muodostuvien palojen valikoiminen on osa tutkimuksen rajaamista, eikä kaikkia tutkimusaiheeseen kytkeytyviä keskusteluja ole mahdollista saatikka mielekästä huomioida. Kentän kuvauksessa huomioitavien kontekstipalojen rajaaminen takaa paitsi työn kohtuullisuuden rajoissa pysymisen myös kipinän jatkotutkimusta ajatellen (Taira 2006: 74).

Osallisina kentän muodostamisessa keskusteluissa ovat maahanmuutto- ja monikulttuurisuusasioiden parissa työskentelevät tutkijat ja virkamiehet, poliitikot, mielipiteensä julki tuovat valtaväestön jäsenet sekä maahan muuttaneet. Keskustelujen *kentästä* puhuttaessa keskustelijat voidaan ymmärtää myös pelaajina ja kenttä pelikenttänä, jolla pelaajat erilaisia politikoinnin taktiikoita hyödyntäen tavoitteisiinsa pyrkivät (ks. esim. Palonen 1993: 11). Mielenkiintoista on seurata, kenen säännöillä peliä pelataan sekä millä keinoin ja mistä uutta pelitilaa pyritään löytämään. Pelaavatko kaikki pelaajat omaa peliään vai joutuvatko toiset tyytymään vain pitkiin purkupalloihin saamatta aikaan kunnan hyökkäystä? Itse sijoitun myös tutkija-pelaajana omine tavoitteineni samaiseen keskustelujen kenttään. Läheisyys ja osallisuus tutkittavassa kentässä pakottavat antamaan erityisen paljon huomiota perspektiivin puntaroinnille, kuten uskontoantropologi Päivikki Suojanen muistuttaa (1997: 155). Aloitan kentän kuvaukseni katsauksella maahanmuuton historiaan ja nykytilaan Suomessa.

3.2. Maahanmuuton historia ja nykytila

Maailmankartta. Rykelmittäin sinisiä ja punaisia nuolia, jotka tihentyvät pyörteiksi ja hajaantuvat sitten vastakkaisiin suuntiin. Kuvaa pohjustavat käyrät, jotka erottavat toisistaan muuttuvan ilmanpaineen väritettyjä vyöhykkeitä: isobaareja ja tuulia. Sääkartta näyttää sievältä, mutta ilman edeltävää tietoa sitä tuskin osaa tulkita oikein. Sen on kuvattava dynaamista prosessia staattisin keinoin. Vain liikkuva kuva voisi osoittaa, mistä todella on kysymys. Ilmaston normaali olotila on turbulenssi. Sama koskee maapallon kansoittamista. (Enzensberger 2003: 21, I.)

Kansainvälinen muuttoliike ja tästä luonnollisesti seuraava maahanmuuttajaväestön kasvu ovat nousseet huomattavaksi ilmiöksi parin viimeisen vuosikymmenen aikana. Vuonna 2009 maailmassa arvioitiin olevan noin 190 miljoonaa maahanmuuttajaa. (Martikainen 2009: 1; Castels & Miller 2009: 5.) Suurin osa muuttoliikkeestä tapahtuu niin sanottujen kolmansien maiden välillä, ja vain murto-osa muutosta suuntautuu Eurooppaan ja muihin länsimaihin (Salmio 2000: 3.) Maahanmuuttajien asemaan vastaanottavassa maassa vaikuttavat merkittävästi ne taloudelliset, sosiaaliset, historialliset sekä poliittiset olosuhteet ja mielikuvat, joiden vallitessa maahan saavutaan (Brah 2007: 75). Myös tapa, jolla kyseessä oleva maa mielletään valtiona, vaikuttaa siihen, miten maahanmuutosta ja maahanmuuttajista puhutaan. Suhtautuminen maahanmuuttoon ja maahanmuuttajiin on suhteessa valtion muuhun kehitykseen ja ennen kaikkea valtion asemaan kansainvälisessä yhteisössä. Väestön liikkuvuus Suomenkaan rajojen yli ei ole uusi ilmiö, mutta mielikuvat ja käsitykset Suomesta ja suomalaisen yhteiskunnan homogeenisyydestä muuttuvat paljon hitaammin kuin todellisuus. (Forsander 2004: 196; Laari 1998: 31.)

Puhuttaessa maahanmuutosta Suomen yhteydessä unohduksiin usein jää, ettei muuttoliike ole ollut yksisuuntaista vaan viimeisen sadan vuoden aikana yli miljoona suomalaista on muuttanut pois kotimaastaan. Vuosina 1860–1944 muuttajia oli 476 000, ja toisesta maailmansodasta vuoteen 1996 asti maasta muutti 705 000 henkeä. Aikaisemalla ajanjaksolla muutto kohdistui pääosin Pohjois-Amerikkaan, kun taas sotien jälkeen muutosta kolme neljäsosaa suuntautui Ruotsiin. Korkiasaaren ja Söderlingin mukaan 1990-luvulla ensimmäisen ja toisen polven suomalaisia asui ulkomailla yhteensä noin 626 000 ja jos mukaan lasketaan myös kolmas ja neljäs sukupolvi, on sukutaustoil-

taan suomalaisia maailmalla yhteensä 1,2 miljoonaa. Suuri osa varsinkin Ruotsiin suuntautuneista muuttajista on ollut niin sanottuja työperäisiä elintasomuuttajia. (Korkiasaari & Söderling 1998: 8–13.)

Myös mielikuva Suomeen suuntautuvan maahanmuuton uutuudesta kyseenalaistuu, kun tarkastellaan myös sotia edeltävän ajan historiaa. Ensimmäisen maailmansodan ja Venäjän vallankumouksen jäljiltä Suomessa oli itsenäisyyden alkuvuosikymmeninä runsaasti ulkomaisten kansalaisia. Esimerkiksi vuonna 1922 Suomi vastaanotti 33 500 pakolaista Neuvosto-Venäjän alueelta. Niin kutsuttuja heimopakolaisia ja venäläisiä emigrantteja varten perustettiin valtion pakolaishuolto, joka toimi aina 1950-luvun lopulle asti. Vuosina 1917–1944 Suomeen saapui noin 100 000 Neuvostoliiton tai entisen Venäjän kansalaista, joista osa myös jäi maahan pysyvästi. Suurin osa kuitenkin emigroitui muualle Eurooppaan. (Korkiasaari & Söderling 1998: 14.) Kuten politiikantutkija Tiina Salmio (2000: 3) kirjoittaa, vaikutti 1940-luvulla Suomen ulkomaalais- ja pakolaispolitiikkaan myös valtion velvollisuus huolehtia luovutetuilta alueilta saapuneesta siirtoväestä, jonka kokonaisluku oli 530 207. Siirtoväestä kuitenkin vain osa jäi Suomeen. Noin 5 000 henkilöä siirtyi Ruotsiin ja vuoden 1953 loppuun mennessä Suomi oli palauttanut 54 900 inkeriläistä Neuvostoliittoon. (Komiteanmietintö 1990: 46, 82; Kuosma 1990: 118–135; Taipale 1990: 73 Salmion 2000: 3 mukaan.)

Maahanmuuttolainsäädäntöä tutkineen Tapio Kuosman (2004: 699) mukaan Suomessa nykyisin vallalla oleva oikeudellinen jaottelu kansalaisiin ja ulkomaalaisiin juontuu kirjoitetun lain tasolla Ruotsin keskiaikaisista laeista. Ruotsin vallan aikaista ulkomaalaiskohtelua voidaan sanoa luokkaperustaiseksi. Varakkaat ja maalle hyötyä tuottavat ulkomaalaiset olivat tervetulleita, ja heillä oli maan kansalaisiin rinnastettavat kansalaisoikeudet ja -vapaudet. Kun Suomi vuonna 1809 liitettiin Venäjään, jäi Ruotsin vallan aikainen lainsäädäntö ulkomaalaisasetuksineen voimaan. (Kuosma 2004: 712–713; Nygård 2001: 114.) Suomen itsenäistyessä oli ulkomaalaislainsäädäntö epäyhtenäinen ja syrjivä. Syinä epätasa-arvoiselle kohtelulle on pidetty yhtäältä juutalaisia ja romaneja diskriminoivaa Ruotsin vallan ajalta periytyvää ulkomaalaissäännöstöä, toisaalta Suomen arkaluontoista asemaa Venäjän keisarikunnan osana. Sortokausien venäläistämispolitiikka ja sen myötä pelko sulautumisesta emämaan kansojen joukkoon kasvatti nationalistista mielialaa. Niin juutalaiset kuin muutkin Venäjältä tulevat vähemmistöt ko-

ettiin pääosin uhkana Suomen omien kansalaisten eduille. (Kuosma 2004: 718–719.) Kuosman (2004: 720) mukaan ”vuoden 1919 ulkomaalaisasetuksen perusperiaatteena oli, ettei ulkomaalainen nauttinut ehdotonta ja subjektiivista oikeutta maassa oleskeluun. Sanottua periaatetta on lähtökohtaisesti sovellettu sittemmin koko itsenäisyyden ajan, ja se on pääsääntöisesti voimassa edelleen.” Itsenäisyyden alkuvuosikymmeninä ulkomaalaiset koettiin uhkana ja potentiaalisena turvallisuusriskinä – myös terveydenhuollon näkökulmasta (Nygård 2001: 119). Ulkomaalaiset olivatkin pitkään vain poliisille kuuluva järjestysasia; sosiologi Outi Lepolan mukaan vasta vuoden 1983 ulkomaalaislaissa alkoi näkyä ulkomaalaisten oikeusturvaa painottava näkökulma (Lepola 2000: 40–41, 43; Söderling 2002: 3, 9).

Nykyisin voimassa olevan Suomen ulkomaalaislain lisäksi ulkomaalaisten asemaa ja kohtelua Suomessa määrittävät kansainväliset sopimukset, kuten Geneven pakolaisso-pimus, Schengenin sopimus ja Euroopan ihmisoikeussopimus (ks. Finlex 1999a, 2001, 2004). Silti ulkomaalainen – tai ulkomaalaisen näköinen – on edelleen velvollinen selvittämään viranomaisille syynsä maassa oleskeluun ”yleisen järjestyksen ja turvallisuuden” vuoksi (HS.fi 11.3.2008):

Poliisi seuloa maassa luvatta olevia pistokokein

Poliisi selvittää pääkaupunkiseudun alueella pistotarkastuksilla ulkomaalaisten oleskeluoikeuksia. Helsingin poliisissa ulkomaalaisvalvonta on tänä vuonna yksi painopistealue. [...]

Millä perusteella poliisit sitten päättävät, keneltä ohikulkijalta kysytään asiakirjoja?

"Aistinvaraisesti, ei sitä oikein muuten voi. Se on näkö- tai kuulohavainto", Heini-lä sanoo.

Eli heiltä, jotka eivät näytä tai kuulosta ulkomaalaiselta, ei kysytä papereita?

"Ei, koska tämä on nimenomaan ulkomaalaisvalvontaa."

Pitääkö ulkomaalaisilta vaikuttavilla siis olla aina tarvittavat dokumentit mukanaan kaupungilla liikkeessa?

"Ulkomaalainen on tietysti velvollinen kertomaan, miksi hän on Suomessa, ja esittämään asiakirjat, mutta ei niitä tarvitse mukana pitää. Ne tarkastetaan siinä yh-

teydessä muulla tavalla, meillä on tietokoneyhteydet", kertoo ylikomisario Jouko Aromäki Vantaan poliisista.

"Kaiken tarkoituksena on yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpito. Tätä tehdään ihan kansalaisten, maassa oleskelijoiden etua silmällä pitäen", Heinilä painottaa.

Periodi toisesta maailmansodasta 1970-luvun alkuun oli Suomeen suuntautuvan muuton suhteen hiljaista aikaa. Aina 1980-luvulle asti 85 prosenttia Suomeen tulleista maahanmuuttajista oli paluumuuttajia Ruotsista. Muut syyt muutolle olivat opiskelu, työ tai avioliitto. Suomi kuitenkin otti vastaan pakolaisia: vuosina 1973–77 maahan saapui sotilasvallankaappauksen myötä poliittisten vainojen kohteiksi joutuneita pakolaisia Chilestä ja vuosikymmenen lopulla niin sanottuja venepakolaisia Vietnamista, yhteensä alle kolmesataa henkeä. Vuonna 1980 ulkomaisten kansalaisia oli Suomessa vain 13 000 ja ulkomailla syntyneitä 39 000. (Korkiasaari & Söderling 1998: 14–15; 2003: 8.) Useimpien Euroopan valtioiden houkutellessa ulkomaista työvoimaa toisen maailmansodan jälkeen – niin sanotussa maahanmuuton *ensimmäisessä aallossa* – oli Suomi työvoimaa luovuttava maa. Syinä tähän olivat muun muassa hidas teollistuminen ja kykenemättömyys työllistää maaseudulta vapautuvaa työvoimaa. Suomikin harkitsi työvoiman hankkimista maan rajojen ulkopuolelta 1970-luvulla teollisuuden ja työllisyyden kohennuttua, mutta tuolloinkin parhaaksi vaihtoehdoksi katsottiin ”omien”, Ruotsiin muuttaneiden työsiirtolaisten takaisin houkuttelu. Keskustelut työvoiman saatavuudesta tyrehtyivät kuitenkin jo 1970-luvun puolivälin lamaan. (Forsander 2004: 199–200; Korkiasaari 2000: 142, ks. myös Korkiasaari 2003.) Kylmän sodan aikakaudella myös Suomen ulkopoliittiset suhteet vaikuttivat vahvasti maan maahanmuutto- ja pakolaispolitiikkaan (Salmio 2000: 4).

Painopisteen vaihdos maastamuutosta maahanmuuttoon tapahtui Suomessa vasta 1970-luvun öljykriisistä alkaneessa niin sanotussa eurooppalaisen maahanmuuton *toisessa aallossa*. Kuten mainittua, Suomella ei moneen muuhun Euroopan maahan verrattuna ollut kokemusta talouspainotteisesta maahanmuutosta eikä maahanmuuttopolitiikkaa ollut muokattu työmarkkinoiden tarpeista lähtien. Niin kuin muissakin Euroopan maissa, olivat pääsyyt Suomeen muuttoon 1980–1990-lukujen vaihteessa pääosin humanitaarisia. Etnisten suhteiden ja nationalismien tutkimuskeskus CEREN:in tutkijan, Helsin-

gin kaupungin maahanmuuttoasioiden johtajan Annika Forsanderin mukaan Suomessa käynnistettiin maahanmuuttajien yhteiskuntaan integroivia toimenpiteitä samaan aikaan muun Euroopan kanssa. (Forsander 2004: 197, 199.) Tuohon mennessä aiemmin vierastyövoimaa vastaanottaneissa maissa oli huomattu, etteivät työsiirtolaiset suurimmaksi osaksi palaakaan kotimaihinsa, kuten aiemmin uskottiin. Kuten Forsander (2004: 197) kirjoittaa, herätti tämä tarpeen ”kiinnittää maahanmuuttajat tiiviimmin ympäröivän yhteiskunnan toimintoihin”, sillä työmarkkinatilanteen muututtua ja humanitaarisen maahanmuuton lisääntyttyä työpaikkojen ei voitu ajatella tarjoavan automaattisesti väylää ”yhteiskunnalliseen inklusioon”. Yhteiskunnallinen asennoituminen maahanmuuttajia kohtaan muuttui talouspainotteisesta sosiaalityöpainotteiseksi. Muutos näkyi myös maahanmuuttotutkimuksessa, jossa mielenkiinto siirtyi taloudellisista seikoista maahanmuuttajien kulttuuriin ja etnisyyteen. Maahanmuuton ensimmäisen aallon talouskeskeinen paradigma ei ollut nähnyt kulttuurieroja toimenpiteitä vaativana ongelmana, kun taas uudessa diskurssissa kulttuuri nousi käsittelyä ja opetteluvaativaksi tekijäksi. (Forsander 2004: 197–198; Necef 2000: 133–134 Forsanderin 2004: 198 mukaan.)

Suomessa ulkomaalaisten osuus väestöstä oli kuitenkin vielä 1990-luvun alussa vain yhden prosentin luokkaa. Sen jälkeen ulkomaalaisten määrä alkoi kasvaa Suomen mitapuulla ripeästi, ja vuonna 1997 ulkomaisten kansalaisia oli 80 000 ja ulkomailla syntyneitä vastaavasti 117 000. Lukuihin sisältyvät muun muassa Somaliasta, entisestä Jugoslaviasta ja Vietnamista saapuneiden pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden sekä muista syistä maahan muuttaneiden lisäksi (presidentti Koiviston aloitteesta) Suomeen palanneet 17 000 inkerinsuomalaista. (Tilastokeskus 2007; Korkiasaari & Söderling 1998: 14–15; Söderling 1997: 2.) Maahanmuuton lisääntyessä maastamuutto samalla väheni, ja vuosina 1990–93 Suomen muuttovoitto oli 39 000 henkeä. Vaikka ulkomaalaisten osuus väestöstä oli edelleen Euroopan alhaisimpia, vaikutti muutos suurelta, sillä 1990-luvun alun muuttovoitto oli suurempi kuin koko 1980-luvulla yhteensä. (Korkiasaari 2003: 3; Komiteamietintö 1994: 5, 7 Salmion 2000: 5 mukaan.) Kylmän sodan päätymisen ja Neuvostoliiton hajoamisen ohella talouden avautuminen kansainväliselle pääomalle sekä liittyminen Euroopan unioniin vaikuttivat Suomen ulkopoliittisten suhteiden kautta myös maahanmuutto- ja pakolaispolitiikkaan. (Forsander 2004: 199; Salmio 2000: 2, 7.) Vuonna 1991 suurin osa Suomeen saapuvista pakolaisista, muiden muassa

ensimmäiset somalialaiset, tulivat turvapaikanhakijoina entisen Neuvostoliiton kautta (Söderling 1997: 2).

Maahanmuuttajien osuus väestöstä on kasvanut melko tasaisesti 1990-luvulta lähtien (ks. esim. Monitori 2009: 3). Suomen kokonaisväestöstä ulkomaisten kansalaisia vuonna 2008 oli 2,7 prosenttia ja ulkomailla syntyneitä 218 626 henkeä. Maahanmuuttajataustaisiksi määriteltävien osuus väestöstä oli kuusi prosenttia. Suurimmat ulkomaalaisryhmät Suomessa vuoden 2008 lopulla olivat Venäjän (26 909 henkilöä), Viron (22 604), Ruotsin (8 439) ja Somalian (4 919) kansalaiset. (Tilastokeskus 2009a.) Vuonna 2009 Suomesta haki oleskelulupaa yhteensä 20 790 ulkomaalaista EU-maiden ulkopuolelta, mikä on yhdeksän prosenttia vähemmän kuin vuonna 2008. Eniten oleskelulupahakemuksia tuli Venäjältä, Kiinasta ja Somaliasta. Turvapaikkaa Suomesta puolestaan haki vuonna 2009 5 988 henkilöä. Kokonaishakijamäärä kasvoi 48 prosentilla edellisvuodesta, kun taas yksin tulleiden alaikäisten määrä laski 21 prosentilla. Eniten hakijoita tuli Irakista ja Somaliasta. Kaikista turvapaikanhakijoista naisia oli 27 prosenttia. Turvapaikkapäätöksiä tehtiin 4 335 kappaletta, joista 32 prosenttia oli myönteisiä. YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n valikoimia kiintiöpakolaisia Suomeen saapui 727 henkilöä. Kiintiöpakolaiset saavat turvapaikan automaattisesti. Suomen kansalaisuus myönnettiin viime vuonna yhteensä 10 311 henkilölle, hakemuksesta 2 821 ja ilmoituksen perusteella 7 490. Hakemuksen perusteella kansalaisuuksia haettiin ja myönnettiin eniten venäläisille, somalialaisille ja irakilaisille. Ilmoituksesta kansalaisuuden saaneiden joukossa oli eniten ruotsalaisia, kanadalaisia ja yhdysvaltalaisia. (Maahanmuuttovirasto 2010a; 2010b.)

Vuonna 2008 Suomen muuttovoitto (29 100 henkeä) oli suurempi kuin yhtenäkkään aikaisempaan vuoteen koko itsenäisyyden aikana. Muuttoliike ei kuitenkaan viime vuosienkaan aikana ole ollut yksisuuntaista, vaan maasta muuttaneiden määrä (vuonna 2008 13 650 henkeä) on kaksinkertaistunut vuoteen 1990 verrattuna. (Tilastokeskus 2009b.) Tarkasteltaessa maahan- ja maastamuuttoa ainoastaan Suomeksi nimetyn alueen puitteissa on hyvä muistaa väestön liikkumisen maapallolla olevan ”dynaaminen prosessi”, kuten Hans Magnus Enzensberger (2003: 21) toteaa: ”Vain liikkuva kuva voisi osoittaa, mistä todella on kysymys.” Suomi ei ole tämän prosessin ulkopuolelle rajattava saareke.

3.3. Maahanmuuttotutkimus ja integraation imperatiivit

Tieteenalojen kentässä pyrin työlläni ottamaan osaa kulttuurin tutkimuksen näkökulmasta sekä maahanmuutto- että nationalismitutkimuksen alalla käytäviin keskusteluihin. Tutkimani ilmiö todentaa kuvaamaani kenttää ja on argumentaatioltaan siitä riippuvainen. En pyri luomaan kattavaa kuvaa tutkimukseeni vaikuttavien tieteenalojen historiaan vaan tuon esiin valikoiden niitä näkökulmia, jotka ovat oman tutkimukseni kannalta merkittäviä.

Maahanmuuttotutkimus tutkii ihmisiä, jotka ovat syystä tai toisesta muuttaneet synnyinmaastaan pysyväisluonteisesti jonkin toisen valtion alueelle (Martikainen 2009: 2). Lähtökohtaisesti tutkimuskohteena olevia ihmisiä ei siis yhdistä mikään muu kuin se, että he ovat syntyneet nykyisen asuinmaansa ulkopuolella. Etenkin suomalaisessa tieteilisessä kontekstissa maahanmuuttotutkimus on melko nuori ja monitieteinen tutkimusala. Maahanmuuttotutkimusta kutsutaan kansainvälisen mallin mukaisesti myös ”etnisten suhteiden ja kansainvälisen muuttoliikkeen tutkimukseksi”. Kansainvälisesti tutkimusalan juuret ovat muun muassa brittiläisessä yhteisötutkimuksessa, joka 1980-luvulta alkaen sai vaikutteita jälkikolonialismin ja globalisaation tutkimuksesta. Tutkimusperinteessä nivoutuvat yhteen myös etnisyystudkimus sekä kansainvälisten muuttoliikkeiden tutkimus. (Martikainen 2009: 2–3.) Tutkimuskentän voidaan perinteisesti myös nähdä jakautuneen yhtäältä siirtolaisuustutkimukseen, joka kattaa alleen kansainvälisyyden, globalisaation, transnationaalisuuden ja diasporan teemat, sekä toisaalta maahanmuuttotutkimukseen, jonka piiriin voidaan katsoa lukeutuvan muun muassa etnisyyttä, rasismia, pakolaisuutta ja ihmisoikeuskysymyksiä käsittelevät tutkimukset (Horsti 2005: 23). Suomessa maahanmuuttotutkimusta tehdään lähes kaikilla ihmistieteiden aloilla, vaikkakin yhteiskuntatieteiden rooli on alalla huomattavan keskeinen. Yliopistoihin on perustettu monitieteisiä tutkimuskeskuksia, kuten Helsingin yliopistossa Svenska social- och kommunalhögskolanin Etnisten suhteiden ja nationalismin tutkimuskeskus CEREN vuonna 1998 sekä Joensuun yliopiston ETNICA vuonna 1999. Aihealueen tutkijat yhdistyivät vuonna 2003 *Etnisten suhteiden ja kansainvälisen muuttoliikkeen tutkimuksen seura ry* (ETMU) -nimen alle. Monitieteisen seuran tarkoituksena on edistää aihepiirin tutkimusta Suomessa. ETMU julkaisee kaksi kertaa vuodessa

tieteellistä *Finnish Journal of Ethnicity and Migration* –lehteä, ja sillä on yli 300 jäsentä.

Uskontotieteilijä ja maahanmuuttotutkija Tuomas Martikaisen (2009) ”Eettisiä kysymyksiä maahanmuuttotutkimuksessa” -katsauksen mukaan maahanmuuttotutkimuksen kohteet Suomessa ovat rajautuneet muita kansallisuusryhmiä enemmän venäläisiin ja somalialaisiin sekä vastaavasti enemmän pakolaisiin, turvapaikanhakijoihin ja inkeriläisiin paluumuuttajiin kuin työn, opiskelun tai puolison takia muuttaneisiin. Myös syrjintä, identiteetti ja sosiaaliset suhteet ovat olleet tutkijoiden mielenkiinnon kohteina. Martikainen toteaa hieman kokonaiskuvaa pelkistäen, että ”suomalainen maahanmuuttotutkimus heijastelee yleistä mediakuvaa maahanmuutosta ja maahanmuuttajista kulttuurisesti erilaisina pakolaisina tai turvapaikanhakijoina ja tuo esille joko suomalaisen yhteiskunnan tai palvelujärjestelmän puutteita, kuten syrjintään ja maahanmuuttajien kieltenopetukseen liittyviä kysymyksiä”. Vaikka katsaus noteeraa kasvaneen maahanmuuton aiheuttaneen ongelmia ”suomalaisessa yhteiskunnassa”, peräänkuuluttaa se silti tarvetta laajentaa näkökulmia pelkkien ongelmien ja häiriöiden painottamista kokonaisvaltaisempaan tutkimuskuvaan. (Martikainen 2009: 4.)

Maahanmuuttajatutkimuksessa maahan muuttaneet on myös usein nähty marginaaleissa elävinä, omaa kulttuuriaan edustavan vähemmistön jäsenenä, eikä suinkaan kiinteänä osana niin sanottua suomalaista yhteiskuntaa. Näin on laita niin poliittisten toimintalinjojen hahmottelemisen avuksi laadituissa selvitystutkimuksissa kuin eri tieteenaloilla harjoitetuissa, maahanmuuton erillisvaikutuksiin keskittyneissä seuranta- ja tapaustutkimuksissa. Näkökulman rajoittuneisuuteen on kuitenkin alettu kiinnittää huomiota, ja se on saanut osakseen kritiikkiä maahanmuuttotutkijoidenkin piirissä. Vähitellen on alettu tehdä tiedonintresseiltään emansipatoriseksikin lukeutuvaa tutkimusta (esim. Kurki 2008) ja alettu keskittyä maahanmuuttajiin aktiivisesti ”yhteiskuntaan” esimerkiksi poliittisen toiminnan kautta kiinnittyvinä toimijoina (esim. Weide 2008). Vilkaaisu julkishallinnon toimenpideohjelähtöisiin tutkimusesityksiin kuitenkin paljastaa, että niissä maahanmuuttajien roolina on toimia tutkimusten tarjoaman asiantuntijatiedon soveltamisen kohteina, osana tutkimusongelmalle olennaista persoonatonta maahanmuutto-ilmiötä. Ajatus siitä, että maahan muuttaneita yksilöitä korostetaan mieluummin maahanmuuttajina kuin yksilöllisinä toimijoina, ilmenee tällaisen maahanmuuttajatut-

kimuksen paradigmoihin juurtuneissa käsitteissä ja luokittelutavoissa. Kategorisointikehyksistä yksi yleisimpiä ja käyttökelpoisimpia mutta myös alkuperäisistä tutkimuskonteksteistaan irrotetuimpia lienee alkujaan psykologi John W. Berryn kehittämä akkulturaatiomalli (Ks. esim. Berry 1997; 2003). Berryn erittelemän akkulturaatiostrategian nelijaon (integraatio-assimilaatio-separaatio-marginalisaatio) idea integraatiosta – sekä oman kulttuurisen identiteetin säilyttämispyrkimykseen että valtaväestön ”suurempaan yhteiskuntaan” kiinnittymiseen viittavana – on omaksuttu koko kotoutumis-ajattelun keskeisehdoksi. Integraatio ja integroiminen ovat myös vierasperäiset kantasanat 1990-luvulla suomennetuille käsitteille ”kotoutuminen” ja ”kotouttaminen” (Länsimäki 1999). Integraation keskeisen aseman kautta akkulturaatiostrategian nelijako ei esiinny pelkästään niin sanotun akkulturaatiotutkimuksen lähtöasetelmissä, vaan Suomen tapauksessa se on helppo tunnistaa myös laajemmin vaikuttavaksi, etenkin suomalaista maahanmuuttodiskurssia kielellisesti määritteleväksi paradigmaksi. Kukapa ei olisi kohdannut puhetta esimerkiksi onnistuneesti sopeutuneista (integroituneista) tataareista ja juutalaisista, sulautuneista (assimiloituneista) virolaisperheistä, eristäytyneistä (separoituneista) romaneista ja somaleista tai syrjäytyneistä (marginalisoituneista) venäläis- ja inkeriläisnuorista.

Kotoutumisen ja kotouttamisen jargonilla operoiva tutkimuksellishallinnollinen näkökulma maahanmuuttoon kantaa kuitenkin mukanaan useita rajoitteita. Kotoutumisen ja kotouttamisen voidaan integraation (lat. ”integer” – kokonainen, koskematon) selkokielisinä vastineina katsoa kulttuurin tutkija Mikko Lehosta seuraten tarkoittavan ”suomalaisuuden tekemistä jälleen kokonaiseksi ja puhtaaksi” (Lehtonen 2009: 113, ks. myös Pyykkönen 2007: 37–40). Puhe integroimisen ja kotouttamisen tarpeesta muodostavat idean maahanmuuttoilmion mukanaan tuomasta epämiellyttävästä vajeesta ”yhteiskunnallisessa kiinteydessä”, jonka poistamiseksi kotouttamistoimenpiteet toimivat ratkaisukeinoina. Syrjäytymistä koskevaa puhetta Suomessa tutkineen sosiaalipolitiikan tutkija Tuula Helneen mukaan ”integraatio on moraalinen imperatiivi”, jolloin syrjäytyminen (eli Berryn marginalisaatio) sen vastakohtana ”käsitetään osoitukseksi integraatiovajeesta, jonka poistamiseksi yhteiskunnan reunoille ja ulkopuolelle joutuneet on liitettävä takaisin yhteiskuntaan”. Yhteiskunta näyttäytyy näin olemassa olevana, eheänä kokonaisuutena. (Helne 2002: 121,7.)

Forsander taas kuvaillee maahanmuuttajiin kohdistetun integraatiopolitiikan rakentavan ja vahvistavan ”kaksijakoisia maailmankuvia, jossa oletetaan meidät, suomalaiset, jotka olemme sisällä, ja heidät, maahanmuuttajat, jotka on integroitava meihin”. Forsanderin mukaan integraatioajattelu alleviivaa osallistumista koulutus- ja (tu-)ki-työllistämistoimenpiteisiin, jotka auttavat maahanmuuttajaa ”suomalaisuusvajeen” korjaamisessa. Tästä näkökulmasta integraation välttämättömänä tavoitteena on täyttää se keskeisnormi, että ”vain kunnon työtä tekemällä voi tulla suomalaiseksi”. Tätä Forsander nimittää *työmarkkinainklusion imperatiiviksi*. (Forsander 2004: 204, 205, 207; ks. myös Forsander 2002). Forsanderin kaltaisia kriittisiäkin tutkijoita omalaatuisesti ja valikoiden tulkitsevissa toimenpideohjeistuspainotteisissa maahanmuuttoselvityksissä työelämä esitetään menestyksellisen integraation välttämättömänä, joskaan ei riittävänä ulottuvuutena. Esimerkiksi tuoreessa ”Maahanmuuttajien integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan elämän eri osa-alueilla” -esiselvitysraportissa painotetaan Forsanderin tutkimuskatsauksiin (Forsander et al. 2004; Forsander 2007) väljästi viitaten, että ”[t]yömarkkinoille integroituminen tulisikin ymmärtää vain lähtökohtana integraatio-prosessille, ei päätepisteenä” (Väänänen et al 2009: 34).

Vaikka esimerkiksi 1990-luvun alun käytäntöihin verrattuna nykyinen kehitystyö kotouttamisstrategioiden edistämiseksi nojautuu ”kotoutumista ja siihen liittyviä tekijöitä” ”molempien osapuolten suunnalta” selvittelevään, maahan muuttaneiden arvioita ja toivomuksia kuuntelemaan sekä valtaväestöltä joustoa edellyttävään ”kaksisuuntaisen integraation” näkökulmaan (Väänänen et al. 2009: 14; ks. esim. Hietala 1992), pysyy perusasetelma edelleen samana. Valtaväestön oletetaan sopeutuvan itse ja vähemmistö yritetään saada sopeutumaan sopeuttamalla. Kotouttaminen ilmenee kontrollimekanismina, sopeuttamisena johonkin annettuna otettuun, kaikkialle ulottuvaan kokonaisnimitäjänsä, jota kutsutaan usein ”suomalaiseksi yhteiskunnaksi” tai ”suomalaiseksi kulttuuriksi”. Tästä näkökulmasta ”[m]aahanmuuttajat määrittyvät hallittavana objektina, joka täytyy epäjärjestyksen estämiseksi ottaa hallintaan”. (Forsander 2004: 206.) Vaikka maahanmuuttotutkimuksen paradigma on vaihtunut talouskeskeisestä etnisyyttä ja kulttuuria painottavaksi (ks. Forsander 2004: 198; Neeff 2000: 133–134 Forsanderin 2004: 198 mukaan), leimaa tutkimusta edelleen valtiokeskeisesti virittynyt, suomalaiselle puhunnalle tyypillinen yhteiskunta-käsite. Tästä etatistisesta yhteiskunta-käsitteen käytöstä on vaikea erottaa ”yhteiskunnallista” toiminnollisena, poliittisena, sosiaalisena ja ideo-

logisena tilana siitä, mikä luetaan kuuluvaksi valtiollisen piiriin. Tämä huomioiden on helpommin ymmärrettävissä, kuinka maahan muuttaneiden osalta sopeutuminen ”suomalaiseen yhteiskuntaan” alkaa osallistumisella valtiollis-institutionaalisesti jäseneltyyn, valvottuun ja rajattuun sosiaaliseen elämään (ks. esim. Heikkilä & Peltonen 2002), johon kuitenkin vain harvoin luetaan kuuluvaksi osallistuminen organisoituneeseen poliittiseen toimintaan (Weide 2009).

Integroiminen voidaan käsittää pyrkimykseksi sovittaa maahan muuttaneiden sosiaaliseen toimintaan liittyvät intressit, tavat ja käytänteet ennalta määritellyn, yhteiskunnaksi nimitetyn sosiaalisen konstruktion puitteisiin. Yhteiskuntatieteiden moniottelija Max Weber jakoi sosiaalisen toiminnan klassiseen asemaan nousseessa typologisoinnissaan neljään ideaaliseen luokkaan: traditionaaliseen, tunteiden ohjaamaan, arvorationaaliseen ja päämäärärationaaliseen (Weber 1969: 59–62). Traditionaalista toimintaa ohjaavat totunnaiset ja arkiset tavat. Tunteiden ohjaama toiminta puolestaan syntyy emootioiden ja mielenliikutusten pohjalta. Arvorationaalinen toiminta suuntautuu arvopäämäärän tavoittamiseen ja voi tapahtua esimerkiksi eettisten, poliittisten tai uskonnollisten arvojen määrittämänä. Arvorationaalille toiminnalle oleellista ei ole lopputulos vaan toimintaa ohjaavien, velvollisuudeksi koettujen vaatimusten ja periaatteiden täyttäminen. Päämäärärationaaliseen toimintaan taas kuuluu keinojen, päämäärän ja lopputuloksen huomioiminen ja rationaalinen arvioiminen. Päämäärän valinta voi kuitenkin tapahtua arvojen perusteella, jolloin toiminta on päämäärärationaalista vain keinojen valinnan osalta.

Weberin sosiaalisen toiminnan raameista hahmotettuna maahanmuuttopolitiikan ja kotoittamistoimenpiteiden ammattilaiset sekä heidän apunaan häärivät tutkijat olettavat vähintään implisiittisesti sitoutuneensa ”suomalaista yhteiskuntaa” rakentavaan päämäärärationaalisuuteen, jota ohjaa toiminnan keinojen ja lopputulosten rationaalinen punninta. Samankaltaista, oikeaa käsitystä ”suomalaisesta yhteiskunnasta” edellyttävää päämäärärationaalista orientaatiota integraation nimessä vaaditaan siten myös toimenpiteiden kohteilta maahan muuttaneilta. Päämäärärationaalisuus toiminnan tasolla onkin maahanmuuttajia ”yhteiskunnallisina” haasteina ja ongelmina korostavalle toimenpideohjevetoiselle maahanmuuttotutkimukselle sekä integroimisen motiivi että sen väline.

Laajemmin ajateltuna mahanmuuttopoliittinen keskustelu voidaan nähdä toistensa kanssa kilpailevien päämäärarationaalisten tulkintojen kamppailuna. Sikäli kun päämäärarationaalinen toiminta kytkeytyy arvorationaaliseen harkintaan, voidaan maahanmuuttopoliittisia keskusteluja pitää myös arvojen taistelukenttinä. Nykyiseen maahanmuuttokeskusteluun liittyvää arvokamppailua käydään niin institutionalisoitujen monikulttuurisuustoimijoiden kuin myös uusien, maahanmuuttokriittisiksi kutsuttujen ryhmien hallitsemilla areenoilla. Kuitenkin sekä maahanmuuttoa koskevaa, etatistisia yhteiskuntäkäsityksiä seuraavaa integraatiotyötä, että nykyistä maahanmuuttokritiikkiä voidaan väljästi ottaen tulkita nationalismin perusajatusten mukaisiin arvoihin kytkeytyvinä aktiviteetteina. Nationalismia koskevien teorioiden näkökulmasta nämä viime vuosina voimakkaasti temporalisoituneessa¹⁰ maahanmuuttokeskustelussa vastatusten taistelevat katsantokannat alkavatkin yllättävällä tavalla näyttäytyä kuin saman kolikon kääntöpuolina.

3.4. Nationalismi ja sen tutkimus

Nationalismilla tarkoitan tässä työssä nationalismitutkijoina tunnettuja Jussi Pakkasvirtaa ja Pasi Saukkosta (2004: 11) seuraten ”ajattelu- ja puhetapaa sekä ideologiaa ja poliittisen yhteisön ohjeistusta, joka jakaa ihmiskunnan kansoihin ja maapallon alueet kansallisvaltioihin sekä tekee ihmisten kansallisuudesta heidän identiteettinsä ja käyttäytymisensä kannalta tärkeän, ellei ratkaisevan seikan”. Nationalismia voi luonnehtia myös kulttuurisia ja poliittisia kokonaisuuksia koskevaksi puhe- kirjoitus- ja ajattelutavaksi, jonka avulla kansakunnat mielletään todellisina sosiaalista elämää järjestävinä yksiköinä (Calhoun 2007: 27). Tai kuten nationalismitutkija Umut Özkırımlı (2000: 4) määrittelee, on nationalismi ”diskurssi ja tapa rakentaa ihmisten kokemaa sosiaalista todelli-

---

¹⁰ Temporalisaatiolla (Verzeitlichung) tarkoitan käsitehistorioitsija Reinhart Koselleckin tapaan sellaista tapahtumien kokonaisuutta tai tiivistä prosessia, jonka aikana käsitteet ja ideat Koselleckin *Sattelzeit*-ajatusta mukaillen ”nousevat satulaan ja alkavat liikkua” saaden verraten nopeasti uusia merkityksiä ja aatteellisia painotuksia sekä siten muuttuen keskeisiksi instrumenteiksi niin poliittisissa kamppailuissa kuin kyseisiä käsitteitä ja ideoita kohtaavien yksilöiden sosiaalisessa itseymmärryksessä. Ks. esim. Koselleck 2004.

suutta kansallisen retoriikan ja käsitteistön pohjalta”. Nationalismin teoria on tiivistetty vaatimukseksi, jonka mukaan valtion etnisten ja poliittisten rajojen on oltava yhdenmukaiset ”kansan” kulttuurihistoriallisen merkitysten (ethnos) ja ”kansan” poliittisten merkitysten (demos) kietoutuessa tiiviisti toisiinsa (mm. Gellner 1983: 1; Habermas 1994). Siten nationalismin idean mukainen kansakunta siirtyy automaattisesti poliittisena suvereenina yksikkönä sukupolvelta toiselle (Anderson 2007; Pakkasvirta 2004: 77).

Paikannan tutkimusotteeni nationalismitutkimuksen kentällä modernismin koulukuntaan¹¹. Käsitän näin sekä nationalismin että kansakunnan sosiaalisesti konstruoituna, modernin ajan ja siihen liittyvien kehityskulkujen – kuten yhtenäisen koulujärjestelmän, maanpuolustusvelvollisuuden, museoiden, väestönlaskentojen ja ennen kaikkea kansallisen julkisuuden – tuotteina (ks. Smith 1998: 21–22; Anderson 2007). Nationalismin idean mukaisille kansakunnille oleellista on se, että ne ovat rajallisia ja toisistaan erotettavissa. Kansakunta ei siis ole yhtä kuin ihmiskunta, vaan rajanveto ja eronteko kansakuntien sekä erityisesti kansakuntien jäsenten välillä on tärkeää niiden itsetietoisuuden kannalta (Anderson 2007: 40). Koska maapallon ja sen väestön jakautuminen kansakuntiin ja kansallisvaltioihin tapahtuu sosiaalisen ja poliittisen konstruoinnin määrittämänä, ovat rajalinjat ja kuulumisen perusteet neuvottelunvaraisia. Vaikka sovitut juridiset perusteet legitiimin kansallisvaltion kansalaisuudelle ovat määriteltävissä, eivät ne välttämättä ole yhtenäiset sosiaalisten ja poliittisten kriteerien kanssa (ks. esim. Lepola 2000). Toiset saavat kansakunnan jäsenyyden automaattisesti syntyessään, kun taas toiset eivät tule tunnustetuiksi täysjäseninä koskaan muodollisten kriteereiden täyttymisestä huolimatta. Kuten filosofi ja nationalismitutkija Ernest Gellner (1983: 7) määrittelee, kuuluu kaksi henkilöä samaan kansaan (*nation*) 1) jos he jakavat saman kulttuurin ja 2) *jos he tunnistavat toisensa samaan kansaan kuuluviksi*. Kansakunta saa oikeutuksensa ja perustelun olemassaololleen oletuksesta, jonka mukaan sen jäsenet muodostavat yhtenäisen ryhmän, joka tuntee jakavansa jotain ainutlaatuista ja kuuluvansa yhteen. Kansakunta ei näin ole pelkkä poliittinen toimija vaan ennen kaikkea kulttuurisia merkityksiä

---

¹¹ Nationalismitutkimus – ja keskustelu voidaan jakaa nationalismin syntyä koskevien käsitysten mukaan pääpiirteissään kolmeen: primordialismiin, modernismiin ja etnosymbolismiin (ks. esim. Smith 1998; Özkırımlı 2000).

tuottava representaatiojärjestelmä (Hall 1999: 46). Kansakunnan määrittäenä jäsenten tietoisuus kansakuntaan kuulumisesta voidaan kuitenkin osoittaa ”*a posteriori* -selityksen tarjoavaksi tautologiasii” (Hobsbawm 1994: 16).

Özkırımlı erottaa nationalismitutkimuksen historiasta neljä jaksoa (Özkırımlı 2000: 1, 8). Ensimmäinen kausi sijoittuu 1700–1800-luvuille, jolloin esimerkiksi saksalaiset ajattelijat kuten Immanuel Kant, Johann Kottlieb Fichte, Johan Gottfried von Herder ja G. W. F. Hegel – yhdet enemmän ja toiset vähemmän tarkoitushakuisesti – loivat aatteellista pohjaa nationalismille. Vaikka esimerkiksi Kantin nationalistisuus on asetettu kyseenalaiseksi eikä nationalismilla monien muiden poliittisten aatteiden tavoin voida sanoa olevan omia, asialleen vihkiytyneitä teoreetikoita, on edellä mainittujen valistuksen ja romantiikan aikakausien idealististen ajattelijoiden perintö nationalismin ideologialle ilmeinen: kansalliset yhteisöt alettiin nähdä ainutlaatuisina luomuksina, jotka ovat voineet unohtaa ”todellisen luontonsa” ja joutua rappiolle, mutta joiden on vielä mahdollista nousta ja löytää autenttinen itsensä. Ensimmäiselle vaiheelle tyypillinen korostus oli, että kansallisen yhteisön jäsenten tulisi itse voida määrätä kohtalonsa ja jokaisen kansan, joka on enemmän kuin yksittäisten kansalaisten summa, tulisi muodostaa oma valtionsa. (Özkırımlı 2000: 13–19; Smith 1983: 33.) Nationalismin keskeisidea oli laajalti hyväksytty aikansa taiteilijoiden ja tiedemiesten keskuudessa, mikä edisti aatteen leviämistä edelleen 1800-luvulla. Runoilijat, kuvataiteilijat ja kirjailijat loivat töissään romantisoivia kuvauksia kansasta ja kansallismaisemista. Kansakuntien omaleimaista kulttuuria luotiin ja tallennettiin ahkerasti kansallisten kulttuuri-instituutioiden, kuten kansallisoopperoiden, -teattereiden, -museoiden ja -arkistojen avulla. Suomessa nationalismin ideaa – joskaan ei eksplisiittisesti nationalismi nimellä – levittivät muun muassa Yrjö Koskinen, J. V. Snellman ja Zacharias Topelius, joista viimeinen kuitenkin kritisoi kansan yksikielisyyden vaatimusta. (Pakkasvirta & Saukkonen 2004: 12, 14.)

Toisen vaiheen tutkimuksen historiassa Özkırımlı sijoittaa vuosiin 1918–1945, jolloin nationalismi varsinaisesti muodostui itsenäiseksi akateemisen tutkimuksen kohteeksi (Özkırımlı 2000: 9, 13). Tieteellinen nationalismitutkimus sai pontta ensimmäisessä maailmansodassa julmalla tavalla näyttäytyneestä nationalistisesta päätöksestä sekä Euroopan sisäisten rajojen perustavanlaatuisesta uudelleenpiirtämisestä. Tutkimus ei kuitenkaan ollut kauttaaltaan kriittistä, vaan osa tutkijoista suhtautui nationalismiin var-

sin myönteisessä sävyssä oman maan kansallisen heräämisen vaiheita ja kansallisten suurmiestensä vaikutuksia korostaen. (Pakkasvirta & Saukkonen 2004: 16.)¹². Osa tutkijoista kuitenkin erotti nationalismin erilliseksi historialliseksi tutkimuskohteekseen ja sanoutui ajattelussaan irti nationalismin keskeisteeseistä sekä tavasta käyttää biologisia analogioita kansakuntien kuvauksessa. Tutkimus keskittyi pääosin nationalismin määrittelemiseen ja sen aatteellisen syntyperän selvittämiseen. Kaiken kattavan, jokaiseen aikakauteen ja paikkaan sopivan määritelmän sijaan keskityttiin luomaan toimivia nationalismin luokitteluja. Tuon ajan merkittävimmiä nationalistitutkijoiksi ja alan akateemisen tutkimuksen uranuurtajiksi voidaan mainita Carlton J. H. Hayes, Hans Kohn ja Louis Snyder. (Özkırmılı 2000: 36–48; Pakkasvirta & Saukkonen 2004: 16.)

Lähtökohtaisesti kielteiseksi nationalismia kohtaan tutkimus muuttui vasta toisen maailmansodan hirmukokemusten jälkeen. Tuolloin alkaneen, Özkırmılın mukaan (2000: 9, 13, 48–55) 1980-luvun loppupuolelle ulottuvan nationalistitutkimuksen kolmannen kauden aikana tutkimus monipuolistui politiikantutkijoiden ja yhteiskuntatieteilijöiden alkaessa enenevässä määrin ottaa osaa keskusteluun. Kolonialismin hajoaminen ja tämän myötä uusien valtioiden syntyminen sai tutkijoiden huomion kiinnittymään myös Euroopan ulkopuoliseen nationalismiin. Niin ikään taloudellisten rakenteiden merkitystä nationalismille korostaneet uus-marxilaiset suuntaukset toivat lisänsä tutkimukseen 1970-luvulla. Tämän aikakauden merkittävimpinä niminä pidetään muun muassa Daniel Lernerä, Karl W. Deutschia, Elie Kedouria, Tom Nairnia ja Michael Hechteriä. (Pakkasvirta & Saukkonen 2004: 18; Özkırmılı 2000: 48–55). Vasta 1980-luku osoittautui kuitenkin nationalistitutkimuksen kannalta käännteentekevimmäksi. Vuonna 1983 il-

---

¹² Tällainen taipumus on helppo ymmärtää esimerkiksi tuolloin Euroopassa vaikuttaneiden totalitarististen valtojen näkökulmasta. Yhtäältä Neuvostoliitossa Stalin alkoi toteuttaa omaa, jo vuonna 1913 hahmottelemaansa nationalistista ohjelmaa tekemällä eron Leninin internationalismiin ja keskittymällä sosialismin rakentamiseen yhden valtion sisällä. Toisaalta Italian fasisista diktatuuria edelleen rakentanut Mussolini hovifilosofoineen kytki Italian kansakunnan idean tiukasti totalitaristisen valtioregimin puitteisiin. Samaan aikaan ensimmäisen maailmansodan raunioille perustetussa Weimarin tasavallassa nouseva kansallismielisyys ei pelkästään liittynyt kansallissosialistiseen aatteeseen vaan sai kannatusta myös konservatiivisten oikeistolaisten ajattelijoiden, kuten Ernst Jüngerin, Oswald Spenglerin ja Carl Schmittin sekä yleisen antisemitismin ja kommunismin vastaisuuden nousun kautta. Nationalismimyönteisen tutkimuksellisen orientaation suhteen edelleen mielenkiintoinen teos on esimerkiksi Stalinin nationalismi- ja kansakuntakäsityksen esittävä *Marxism and the National Question*. Mussolinin ja filosofinsa Giovanni Gentilen rakentamasta Italian fasisisesta totalitarismista ks. esim. Payne 2008.

mestyivät yhä jatkuvan keskustelun aloittaneet, modernin nationalismitutkimuksen klasikoiksi muodostuneet Benedict Andersonin *Imagined Communities* (suom. *Kuvitellut yhteisöt* 2007), Ernest Gellnerin *Nations and Nationalism*¹³, sekä Eric Hobsbawmin ja Terence Rangerin *Invented Traditions*.

Özkırımlın 1980-luvun lopulta nykypäivään rajaaman nationalismitutkimuksen neljännelle kaudelle tunnusomaista on ollut pyrkimys ylittää aikaisemmille teoreetikoille tyypilliset kansakunnan syntyyn liittyvät debatit. Viimeisen parinkymmenen vuoden aikana tutkimus on myös levinnyt aiemmin paitsioon jääneiden ryhmien, kuten etnisten vähemmistöjen, naisten ja postkolonialististen yhteisöjen kokemuksiin nationalismista. Tutkimus on monitieteistynyt identiteetin, monikulttuurisuuden, maahanmuuton ja rasismin teemojen yhdistyessä lisääntyvässä määrin nationalismin tutkimukseen. (Özkırımlı 2000: 9, 13, 55.) Neljännän kauden merkittävänä, ”uusien” näkökulmien tutkijoina mainittakoon identiteetin rakentumista suhteessa ”toiseen” tutkineet Stuart Hall (esim. 1999) ja Homi K. Bhabha (1994), sekä sukupuolen ja kansallisuuden tuottamiseen keskittynyt Nira Yuval-Davis (1997). Niin ikään oleellista aiempiin kausiin verrattuna nykytutkimukselle on ollut pyrkimys kiinnittää huomio nationalismin ilmenemiseen oman, tutun kulttuurin piirissä. Näin on nostettu esiin nationalismin merkitystä ruohonjuuritasolla, nykypäivän ihmisten tavassa jäsentää maailmaa ja sosiaalisia identiteettejään. Tunnetuin esimerkki arkipäivän nationalismia analysoivasta ja kyseenalaistavasta tutkimuksesta lienee Michael Billigin vuonna 1995 ilmestynyt teos *Banal Nationalism*. (Özkırımlı 2000: 9, 13, 55–57, 196–198; Pakkasvirta & Saukkonen 2004: 33.)

Keskittyessään yksilötason toimintaan ja sosiaalisten identiteettien esittämiseen tutussa kulttuuriympäristössä työni punoutuu tiiviisti nationalismitutkimuksen nykypainotuksiin. Vaikka tutkimukseni kannalta on oleellista huomioida myös nationalismitutkimuksen ja -aateen varhaisemmat vaiheet, painottuu oma luentani hyödyntämään, joskin samalla myös punnitsemaan erityisesti seuraavia nationalismitutkimuksen tuoreempia tutkimusotteita.

---

¹³ Gellner oli esittänyt pääajatuksensa jo vuonna 1964 ilmestyneessä teoksessaan *Thought and Change*, mutta vasta *Nations and Nationalism* herätti suuren yleisön kiinnostuksen.

Aglaurasta voin kertoa sinulle vain vähän niiden asioiden lisäksi joita asukkaat ovat toistaneet ammoisista ajoista: joukko sananlaskumaisia hyveitä, yhtä sananlaskumaisia vikoja, joitakin omutuisuuksia, jonkin verran lakien pikkutarkkaa kunnioitusta.[...]

Jos siis haluaisin kuvailla sinulle Aglauran pysyttäytyen siinä minkä olen henkilökohtaisesti nähnyt ja kokenut, minun täytyisi sanoa sinulle että se on haalistunut, luonteeton kaupunki joka on rakennettu miten sattuu. Mutta sekään ei olisi totta: tiettyinä tunteina tietyillä kadunpätkillä näet edessäsi avautuvan häivän jostakin vuorenvarmasta, harvinaisesta, ehkä suurenmoisesta, haluaisit sanoa mitä se on, mutta kaikki mitä on sanottu Aglaurasta tähän asti, vangitsee sanat ja pakottaa sinut toistamaan puhumisen asemasta.

Siksi asukkaat uskovat aina asuvansa Aglaurassa joka kasvaa vain Aglauran nimestä eivätkä huomaa että Aglaura kasvaa maasta. Ja minäkin, joka haluaisin pitää molemmat kaupungit erillään mielessäni, voin puhua vain toisesta sillä toisen muisto on sanojen puutteessa haihtunut. (Calvino 1976: 71.)

Nationalismiteoreetikkona tunnetun Benedict Andersonin teoksessa *Kuvitellut yhteisöt* ([1983] suom. 2007) kansakunta on Andersonin mukaan *kuviteltu*, koska pienimpienkään kansakunniksi määriteltyjen yhteisöjen jäsenet eivät koskaan tunne saatikka tapaa suurinta osaa kansakuntansa asukkaista. Silti jokaisen kansalaisen mielessä elää vahvasti kuva heidän yhteenkuuluvaisuudestaan. Koska yksilö ei voi samastua kansakuntaansa konkreettisen kokemuksen kautta, kuten vaikkapa kyläänsä, jonka asukkaat ja fyysisen ympäristön hän tuntee, täytyy kansakunnan olla jollain tavoin tuotettu, keksitty tai kuviteltu. Samastuminen ei näin ollen perustu olennaisesti vain tuntemiseen vaan korostetummin sisäistämiseen ja omaksumiseen. (Anderson 2007: 39, 83–85.) Samastumisen pohjalla on, kuten Ernest Renankin jo vuonna 1882 totesi, kansakunnan yhteinen muisti, jonka edellytyksenä on kollektiivinen unohdus (Renan 1990: 11). Unohdus häivyttää erot ja rajat kansakunnan jäsenten väliltä jättäen näkyviin vain sen, mikä heitä yhdistää. ”[M]enneisyydet herätetään henkiin, yhteenkuuluvuudet kuvitellaan ja tulevaisuudet unelmoidaan.” (Anderson 2007: 218.) Kuvittelemisen ei siten tarkoita, että yhteisö olisi keksitty mielikuvituksen tuote. Pikemminkin yhteisön yhteisöllisyys on kuviteltu abst-

raktio, jolloin ”kuvitellusta tulee todellista ja tämä uusi todellisuus alkaa määrittää kuvittelun tyyliä” (Pakkasvirta 2004: 79).

Erityistä ja tutkimukseni kannalta oleellista kuvitelluille kansakunnille on se, että ne ovat poliittisesti suvereneja, toisistaan rajoilla erottuvia yksiköitä. Nationalismin kannattajat eivät ole koskaan pyrkineet koko maailman kattavaan yhteisöön, joten kansakunta ei koskaan voi olla sama kuin koko ihmiskunta. Kansakunnan yhtenäisyys on Andersonin mukaan kuviteltua, sillä kansalaisten epätasa-arvosta, riistosta ja sorrosta huolimatta kansakuntaan on liitetty ajatus syvästä historiallisesta ja horisontaalisesta toveruudesta. Tämä perheen kaltainen yhteisöllisyyden tunne on tehnyt mahdolliseksi ihmisten vapaaehtoisesti henkiensä uhraamisen kotinsa, uskontonsa ja isänmaansa puolesta. Andersonin mukaan nationalismi on vallan legitimoinnin ja ylläpitämisen väline. Vallan väline vaatii näin ollen toimistaan tietoisesti käyttäjän olemassaoloa. Nationalismin voidaan sanoa olevan ”vääriä tietoisuutta”, jonka avulla valtaa pitävä luokka esimerkiksi lähettää kansan sotimaan tai valjastaa sen muulla tavoin toimimaan kansallisten etujen nimissä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö nationalismi vaikuttaisi myös ylemmissä yhteiskuntaluokissa, sillä myös rikkaat ja valtaapitävät ovat taistelleet rahvaan rinnalla. Nationalismi onkin laajempi, kuin vain vallankäyttöön liittyvä ilmiö: sillä rakennetaan ja ylläpidetään mielekästä maailmankuvaa kaikissa yhteiskunnan kerroksissa. (Anderson 2007: 40–41, 201–205, 272–277; ks. myös Pakkasvirta 2004: 84–85.)

Työlläni haluan asettaa kyseenalaiseksi nationalismiä tutkimuksessa vallalla olevan, muun muassa Andersonin (2007: 203–204) esittämän väitteen, jonka mukaan nationalistisen identifikaation kohteena olevaan kansallisvaltioon pitäisi olla ”luonnollinen”, eikä oman valinnan tuloksena syntynyt suhde. Andersonin mukaan valmius kuolla jonkin puolesta liittyy yhteisöön, johon kuulutaan luonnollisesti, syntymän tai verisiteiden kautta. Hänen mukaansa esimerkiksi ammattiliiton tai kansalaisjärjestön, kuten Amnesty Internationalin puolesta ei olla valmiita kuolemaan, koska niihin on vapaaehtoisesti liittynyt ja niistä voi halutessaan erota. Oman valinnan tuloksena liittyttyihin yhteisöihin ei Andersonin mukaan liity tarpeeksi intohimoja ja emootiota, jotta niiden puolesta olisi valmis uhrautumaan toisin kuin niiden kuviteltujen yhteisöiden, joiden jäsen yksilö on luonnollisen, ”biologisen” suhteen kautta (Anderson 2007: 204):

Näin kansakunnallisuus sulautuu ihonväriin, sukupuoleen, syntyperään ja syntymähetkeen – kaikkeen sellaiseen, mihin itse ei voi vaikuttaa. Juuri näissä ”luonnollisissa” siteissä voidaan aistia se, mitä voitaneen kutsua ”*Gemeinschaftin kauneudeksi*” Toisin sanoen, juuri sen vuoksi, että näitä siteitä ei voi valita, niitä ympäröi epätsekkyuden sädekehä.

Hypoteesini kuitenkin on, että myös maahan, johon henkilö ei ole syntynyt vaan johon hän on syystä tai toisesta muuttanut, voi kehittyä ”luonnollisen” kaltainen emotionaalinen side.

Sosiaalipsykologian näkökulmasta ideologioita tutkiva Michael Billig tarkoittaa nationalismilla niitä tapoja, joilla olemassa olevat, legitiimit kansallisvaltiot rutiininomaisesti tuottavat ja uusintavat itseään. Nationalismi onkin arkipäiväisyydessään sangen huomaamatonta ja luonnollista. Kansa ja kansakunnan jäsenyys tuotetaan uudelleen ja vahvistetaan päivittäin, eikä siihen tarvita sotia, kansaa kohtaan suunnattuja uhkauksia tai sortotoimia. (Billig 1995: 6, 16–17.) Kansallisen identiteetin perustaksi määrittyy usko ja tunne fyysisestä, juridisesta, sosiaalisesta ja emotionaalisesta paikasta kotimaassa, jolla puolestaan on paikkansa maailman kansojen joukossa. Tietoisuus kotimaasta ja siihen kuulumisesta muotoutuu juuri suhteessa muihin maihin ja kansoihin. Yksilön kansallinen identiteetti ei siis välttämättä vaadi aktivoituakseen kriisiä tai tarvetta puolustaa kotimaataan, vaan tunne omasta paikasta kansallisvaltioihin ”luonnollisesti” ja kaantuneessa maailmanjärjestyksessä riittää. Kansakuntaan kuulumisesta ja kansakuntien jakoon perustuvasta maailmankuvasta ”muistutetaan” päivittäin esimerkiksi säätiedotusten karttakuvilla ja tavalla, jolla kotimaan ja ulkomaan uutiset sanomalehdissä jaotellaan. (Billig 1995: 37.) Muistuttamisen tavat jäävät jokapäiväisyydessään huomaamatta ja juuri siksi nationalismi onkin niin tehokasta: kukaan ei unohda kansalaisuuttaan, sen muistaminen ja siitä tietoisena oleminen on yhtä luonnollista ja normin mukaista kuin se, että ”jokaisella on nenä ja korvat”. Kansakunnan jäsenyys ei ole ominaisuus, jonka voisi hukata tai unohtaa. (Gellner 1983: 6; Billig 1995: 37.)

Billigin varsin yksinkertaisen mutta toimivan teesin mukaan kansallisuutta ”liputetaan”, siitä muistutetaan päivittäin asemaltaan vakaisissa läntisissä valtioissa. Näiden valtioiden nationalismeissa ei (ainakaan pelkästään) ole kyse sotaishuudosta tai olemassaolon taistelusta. Tällaista arkipäivän nationalismia Billig nimittää *banaaliksi nationalismiksi*. Ba-

naali (lattea, tylsä, tympeä) ei kuitenkaan ole yhtä kuin harmiton – ei ainakaan, jos kyseessä on nationalismi – vaikkakin se usein jääkin huomaamatta. (Billig 1995: 7–9). Rauhanomaisina pidetyissä länsimaissa se, joka tarkkaavaiselle tutkijalle voi ilmetä nationalismina, mielletäänkin usein vain tervehenkiseksi ja hyvää aikaansaavaksi isänmaallisuudeksi eikä nationalismiksi laisinkaan. Sen sijaan isänmaallisuudesta poiketen pejoratiivinen nationalismi-käsite ulkoistetaan yleisesti epärationaaliseksi kiihkoiluksi, separatistien tai väkivaltaisten äärioikeistolaisten aatteeksi. (Billig 1995: 55.) Esimerkki banaalista nationalismista on vaikkapa eduskunnan puhemies Sauli Niinistön (Aamulehti 5.6.2010) jalkapallon MM-turnauksen alla antama vastaus kysymykseen ”mitä maajoukkuetta kannatat?”.

”Minä en tietenkään kannata mitään muuta kuin Suomea, mutta olen kieltämättä pitänyt aina Hollannin pelistä.”

Suomen (joukkueen) kannattaminen näyttäytyy Niinistön vastauksessa kyseenalaistamattomana selvyytenä, vaikka Suomi ei MM-kisojen lopputurnauksessa pelaakaan. Olisiko eduskunnan puhemiehellä mahdollisuuksia vastata toisin? Tekisikö esimerkiksi Hollannin joukkueen kannattaminen Niinistöstä epäluotettavan hoitamaan tehtävänsä?

Nykyisen nationalistisen aatemaailman hahmottelun suhteen virkistävän näkökulman vallitsevaan maahanmuuttokeskusteluun tarjoaakin nationalismia juuri sen banaalin vähättelyn tietä todentavasta arkikäsituksesta poikkeava tutkimuksellinen ajatus niin sanotusta *metodologisesta nationalismista*. Metodologisella nationalismilla viitataan siihen, että ”kansallisvaltio on eräänlainen itsestään selvä todellisuuden peruskategoria” (ks. esim. Pakkasvirta & Saukkonen 2004: 12). Metodologisen huomaamattomasti toteutetussa nationalismissa kansallisvaltiot ovat ”luonnollinen” tapa järjestää maailmaa. Tällöin esimerkiksi se, että ”me suomalaiset” hallinnoimme Suomeksi nimettyä maantieteellisesti rajattua aluetta ja ”suomalaista yhteiskuntaa”, näyttäytyy ”luontevana” ja kyseenalaistamattomana järjestyksenä. Samalla tavoin on ”luonnollista” että jotkut muut hallinnoivat asuttamaansa kansallisvaltiota jossain muualla. Kun ihminen poistuu ”omasta” maastaan – irtautuu syntyperän, kansakunnan ja alueen ykseydestä – tulee hänestä luonnollista järjestystä häiritsevä ongelma (Malkki 1995a: 5-8; ks. myös Horsti 2005: 36).

Metodologisen nationalismin idean valossa myös integraatiopainotteinen maahanmuuttotutkimus näyttää nojaavan nationalistiseen maailmankuvaan. Integraation ajatukseen sisältyy hiljainen oletus asioiden luonnollisesta järjestyksestä, käsitys siitä, että on luonnollista ja tarpeellista kuulua kansallisvaltioon ja kiinnittää järjestyksestä poistuneet takaisin oletettuun järjestykseen. Kuten Forsander kirjoittaa erästä informanttiaan lainaten, tulee maahanmuuttajat kiinnittää integroivin työllistäistoimenpitein yhteiskuntaan ”jotta he eivät kuljeskeli ympäriinsä irrallaan”. Irrallaan olevat, suomalaisen ”yhteiskuntaan” kiinnittymättömät maahanmuuttajat ovat ”potentiaalinen uhka vakiintuneelle järjestykselle”.¹⁴ (Forsander 2004: 205.)

Nationalismin määrittämä tapa kategorisoida maailmaa ja ihmisten paikkaa siinä ei ilmene pelkästään tutkimuksessa vaan myös nykyisessä maahanmuuttoa ja monikulttuurisuutta käsittelevässä julkisessa keskustelussa.

3.5. Julkista keskustelua maahanmuutosta ja monikulttuurisuudesta

Ennen 1990-lukua maahanmuutto ja monikulttuurisuus eivät olleet näkyvä aihe julkisessa keskustelussa. Turvapaikanhakijoiden, pakolaisten ja paluumuuttajien määrän alettua kasvaa aiheet nousivat kuitenkin näkyviksi puheenaiheiksi suomalaisessa mediassa. (Raittila 2009: 68.) Monikulttuurisuus on näyttäytynyt usein ilmiönä, jonka maahanmuuttajat ovat tuoneet mukanaan ”meidän” maahamme ikään kuin Suomessa olisi ennen heidän tuloaan vallinnut täydellinen yhtenäiskulttuuri. (Lepola 2000: 21; Löytty 2005: 182; Forsander 2004: 201.) Vaikka monikulttuurisuus ei ole ”valtaväestöstä” riippumaton, lisääntyneen maahanmuuton mukanaan tuoma ilmiö, voidaan sen sanoa alkaneen muotoutua vakiintuneeksi julkisen keskustelun kohteeksi vasta näkyvän maahanmuuton ja sitä koskevan medianäkyvyyden alettua lisääntyä 1990-luvulla (Forsander

---

¹⁴ Ajatus työn tai muun kunniallisen toiminnan kautta yhteiskuntaan kiinnittymättömien ”irtolaisten” mukanaan tuomasta uhkasta ei ole uusi: Ruotsin vallan aikaisessa, 1800-luvun lainsäädännössä irtolaisuus oli kriminalisoitu. Maan asukkaiden ja yhteiskunnan turvallisuuden nimissä irtolaiset määrättiin kunnollisuuteen kiinnittävän työteon pariin pakkokeinoin. (Nygård 2001: 31–34.)

2004: 201; Taira 2008: 237). Huomion, jonka mukaan ”Suomi on aina ollut monikulttuurinen”, ei pelkästään tulisi viitata etniseen ja kansalliseen moninaisuuteen, vaan sen tulisi leksikaalisen asunsa perusteella edelleen nähdä kertovan nimenomaan kulttuurisesta moninaisuudesta, joka ei ole palautettavissa etnisen ja kansallisen käsitteisiin. Kuten Östen Wahlbeck (2003: 24) toteaa, ei puheella monikulttuurisuudesta loppujen lopuksi ole paljoakaan tekemistä maahanmuuttajien kanssa. Puhe maahanmuuttajien mukanaan tuomasta erilaisesta kulttuurista ja monikulttuurisuudesta tarjoaa pikemminkin väylän keskustelulle suomalaisuudesta.

Hs-raati: Maahanmuutosta saa puhua vapaasti

Suomalainen älymystö ei hyssyttele maahanmuuton ongelmia, sanoo hieman yli puolet HS-raadin vastaajista. Päinvastaista mieltä on runsas kolmannes.

Maahanmuuttokeskustelun hyssyttelystä älymystöä syyttää professori Timo Vihavainen kirjassaan Länsimaiden tuho. Vihavainen suhtautuu korostetun kriittisesti islaminuskoisiin maahanmuuttajiin.

Älymystö ei hyssyttele, mutta asiallinen ja kriittinen keskustelu puuttuu, arvioi professori Jaakko Hämeen-Anttila.

"Kärjistetyt mielipiteet ovat vallanneet tilan ja asiaton, heikosti perusteltu heittely korvaa kriittisen keskustelun." [...]

Sosiologi Anna Kontula huomauttaa, että maahanmuuttokeskustelussa pääsevät ääneen vain suomalaiset intressit, kuten "työvoiman riittävydestä huolestuneet ekonomistit, pakolaistyön merkitystä korostavat ihmisoikeuspuuhastelijat ja sosiaalisten ongelmien kasvua pelkäävät perussuomalaiset". [...]

Maahanmuuttajat ovat monen älykön mielestä "söpöjä ja eksoottisia olentoja, jotka rikastuttavat Suomen kulttuuria jännällä tavalla", ironisoi päätoimittaja Jarmo Papinniemi. Hän arvelee, että ihmiset mieltävät maahanmuuttajat itsensä kaltaisiksi.

"Niinpä suvaitsevainen älykkö olettaa että kaikki maahanmuuttajat ovat suvaitsevia ja uteliaita tyyppejä. Ahne materialisti taas on varma, että tänne tullaan laiskottelemaan ja kahmimaan etuja."

Myös poliitikot ja tiedotusvälineet hyssyttelevät maahanmuuttokysymystä, sanoo professori Seppo Zetterberg. Sen takia suomalaiset eivät rohkene "jämakästi vaatia muukalaisten kotoutumista". (HS.fi 8.10.2009a.)

Tätä pro gradu -työtä kirjoittaessani keväällä 2010 käy julkinen keskustelu maahanmuuton, maahanmuuttajien ja maahanmuuttokeskustelun ympärillä vilkkaana. Suomalaisessa lehdistössä, televisiossa, internetin keskustelupalstoilla, blogeissa ja tutkimuskirjallisuudessa esitettyjen puheenvuorojen määrä aiheeseen liittyen on valtava. Kehnosti toimiva dialogi on nostattanut paljon puhetta itse keskustelusta, sen pelisäännöistä, rasismista ja sananvapauden rajoista (ks. esim. HS.fi 8.10.2009a; HS.fi 8.10.2009b; Keskinen, Rastas & Tuori 2009a¹⁵). Maahanmuuttoa ja maahanmuuttopolitiikkaa arvostelevat tahot sanovat joutuvansa sensuurin kohteeksi ”uskaltaessaan” nostaa esiin ongelmia, joita media ja tutkijat haluavat heidän mielestään pitävät piilossa. Maahanmuuttoasioihin erikoistuneet tutkijat puolestaan ovat kertoneet joutuneensa uhkailujen kohteeksi, minkä takia osa tutkijoista on haluttomia tuomaan näkemyksiään julkisuuteen. Helsingin yliopiston kansleri, filosofi Ilkka Niiniluoto on kommentoinut ”tutkijoiden kohtaamaa rasistista uhkailua” suomalaisessa tiedehistoriassa poikkeukselliseksi tapaukseksi verraten sitä Galileo Galilein katolilaisen kirkon taholta kohtaamaksi inkvisitioksi (HS.fi 15.3.2010a). Niin ikään ulkoministeri Alexander Stubb on luonnehtinut maahanmuuttokeskustelua, jossa ”haiskahtaa nationalismi, populismi ja ksenofobia”, vastenmieliseksi. (HS.fi 19.3.2010.) Tässä kappaleessa luon pikaisen katsauksen keskusteluun ja luonnehdin sitä niiltä osin, kuin se oman työni kannalta on oleellista. Koen julkisen keskustelun huomioimisen työssäni tärkeäksi, sillä se on väistämättä osa sitä kenttää, jonka puitteissa työni teen ja johon myös pyrin itse vaikuttamaan. Kattavaa ja objektiivista kuvausta 2000-luvun maahanmuuttokeskustelusta en tavoittele.

Keskustelun aktivoitumista ja politisoitumista maahanmuuton ja erityisesti sitä koskevien ongelmien suhteen ei voida nimetä ainoastaan Suomea koskevaksi ilmiöksi. Kuten

---

¹⁵ Puheenvuorona maahanmuuttokeskusteluun syksyllä 2009 julkaistiin esimerkiksi Suvi Keskinen, Anna Rastaa ja Salla Tuorin toimittama artikkelikokoelma *En ole rasisti mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*.

Suvi Keskinen artikkelissaan ”Pelkkiä ongelmia? Maahanmuutto poliittisen keskustelun kohteena” (2009: 43) huomauttaa, on samankaltainen kehitys ollut havaittavissa myös monissa muissa Euroopan maissa viimeistään syyskuun 2001 terroristi-iskujen jälkeen. Aiemmin monikulttuurisuuteen myönteisesti suhtautuneissa maissa kuten Tanskassa ja Hollannissa kansallisten kulttuurien moninaisuutta on sittemmin alettu pitää merkittävänä uhkana. Vuosituhannen vaihteessa puhe ”laittomista” siirtolaisista levisi Euroopasta myös suomalaiseen keskusteluun samalla kun aiemmin viranomaiskäyttöön rajoittunut käsite ”perusteeton turvapaikanhakija” alkoi esiintyä päivittäisjournalismissa. (Horsti 2009: 80.) Sittemmin maahanmuuttokeskustelun piirissä on lanseerattu myös käsitteet ”turvapaikkaturismi” sekä ”holtiton” ja ”leväperäinen maahanmuuttopolitiikka” (Keskinen 2009: 35). Taloudellisten kustannusten puntarointi sekä uhkakuvien maailu turvapaikanhakijoiden määrän ”räjähtämisestä” ja ”tulvimisesta” on saanut huomattavaa näkyvyyttä (Keskinen, Rastas & Tuori 2009b: 8; Horsti 2009: 77).

Suomalaisten asenteet maahanmuuttoa kohtaan ovat tiukentuneet selvästi, selviää HS:n Suomen Gallupilla teettämästä tutkimuksesta.

Vielä vuonna 2007 yli puolet suomalaisista oli valmis ottamaan lisää maahanmuuttajia Suomeen. Nyt tätä mieltä on enää 36 prosenttia vastaajista.

Lähes 60 prosenttia on nyt sitä mieltä, että lisää maahanmuuttajia ei pidä enää ottaa.

Maahanmuuton lisäämisen kannattajien joukko on supistunut kolmen vuoden takaisesta peräti 20 prosenttiyksiköllä. Asteet ovat muuttuneet nopeasti.

"1980-luvulta asti asenteet maahanmuuttoon ovat muuttuneet myönteisemmiksi. Tämä on pitänyt paikkaansa aivan viime aikoihin asti. Siksi muutos on merkittävä juttu, se katkaisee pitkän trendin", sanoo maahanmuuttaja-asenteita seurannut sosiaalipolitiikan professori Heikki Ervasti Turun yliopistosta.

Yhdeksi syyksi hän arvioi keskustelusävyssä tapahtuneen muutoksen. "Maahanmuutto on Suomessa vielä niin vähäistä, että henkilökohtaiset kontaktit maahanmuuttajien kanssa tuskin ovat vaikuttaneet väestön mielipiteeseen."

Käännö suomalaisten asenteissa oli näkyvissä jo vuosi sitten.

Maaliskuussa 2009 maahanmuuton lisäämistä kannattavien joukko oli supistunut 10 prosenttiyksiköllä vuoden 2007 tilanteesta.

Somaliliiton puheenjohtajana toiminut Sain Aden sanoo, että asenteiden jyrkentymisen aistii myös katutasolla. "Ilmapiiri on kireä. Nimittelyä ja asiatonta kommentointia tulee."

Aden arvioi taustalla olevan kolmenlaisia tekijöitä.

"Esimerkiksi turvapaikan hakijoiden määrä on lisääntynyt, mikä on varmaan vaikuttanut."

Isoimmaksi syyksi hän kuitenkin uskoo laman. Samaan aikaan myös julkinen keskustelu on muuttunut: siinä on aiempaa maahanmuuttokriittisempi sävy. (HS.fi 15.3.2010b.)

Vielä 2000-luvun alussa puolueiden edustajien osallistuminen erityisesti maahanmuuton ongelmia koskevaan keskusteluun julkisuudessa oli varsin vähäistä. Aikaisemmin perussuomalaisia ja avoimen rasistisia ryhmittymiä lukuun ottamatta lähes kaikki poliittiset ryhmät ja media puhuivat työperäisen maahanmuuton ja monikulttuurisuuden puolesta sangen konsensushakuisessa ja ratkaisukeskeisessä hengessä. (Raittila 2009: 67; Keskinen 2009: 33.) Vuosikymmenen loppupuolta kohti kiristyneen taloudellisen taantumien myötä työperäisen maahanmuuton puolustaminen on vähentynyt ja perussuomalaisten kannatuksen nousun pelko on aktivoanut ”maahanmuuttokriittistä”, uutisoinnisakin näkyvää puhetta kaikissa suurissa puolueissa, kuten Pentti Raittila kirjoittaa. Perussuomalaisten vuoden 2007 eduskuntavaali-ohjelmassa (Perussuomalaiset rp. 2006) esittelemä pakolais- ja maahanmuuttopoliittinen ”maassa maan tavalla” -linjaus näyttää nyt levinneen pienen populistipuolueen ohjelmasta valtavirtapolitiikkaan. Esimerkiksi Sdp:n keväällä 2010 esittelemän, suunnitteilla olevan maahanmuuttopoliittisen ohjelman johtoajatus on juurikin ”maassa maan tavalla”. (HS.fi 20.3.2010.) Erilaiset, maahanmuuttokysymyksiin keskittyvät järjestöt ja yksittäiset kansalaiset ovat alkaneet ottaa osaa yhä intensiivisemmin internetin keskustelupalstoilla keskittyvään keskusteluun samalla kun maahanmuuttoa vastustavien ryhmien ja heidän puheenvuorojensa aktiivinen esiintuonti valtamediassa on lisääntynyt. (Raittila 2009: 71.) Maahanmuuttovastaisuuden politisoitumisen merkittävyyttä perustettujen uusien ryhmien lisäksi osoittaa myös se, että jo olemassa olevista puolueista on irtautunut ryhmiä, jotka keskittyvät nimenomaan maahanmuutto- ja monikulttuurisuuskysymysten pohtimiseen (Keskinen, Rastas & Tuori 2009b: 9).

Maahanmuuttoon ”kriittisesti” suhtautuvien äänenpainojen lisääntymisen yhdeksi syyksi taloustaantumien ja työttömyyden lisäksi on mainittu turvapaikanhakijoiden määrän lisääntyminen. Mediassa esitettyjen puheenvuorojen jakautumisessa turvapaikanhakijoiden määrä ei kuitenkaan näy: keskustelu ei ole tasa-arvoista dialogia, sillä turvapaikanhakijat, jotka keskustelun pääasiallisena kohteena ovat, eivät itse saa ääntään kuuluville. (Raittila 2009: 71–73.) Maahanmuuttoa koskevaa keskustelua on käyty ikään kuin itse puheen kohteena olevat ”maahanmuuttajat” olisivat ryhmä jossain maan rajojen ulkopuolella. Keskustelun hälinässä monelta on unohtunut, että ”maahanmuuttajien” ryhmään liitetyistä ihmisistä suuri osa on jo vuosien ajan asunut Suomessa, saanut kansalaisuuden tai jopa syntynyt maassa. Keskustelu on käyty ”maahanmuuttajien” päiden yli olettaen, että monikulttuurisuus olisi jälleen joku uusi, maan rajojen ulkopuolelta tuleva uhka. (Keskinen 2009: 41; Aden 2009: 26–27.)

Kuten sosiologi Anna Kontula (2010) blogissaan osuvasti toteaa, voidaan julkiseen maahanmuuttokeskusteluun osallistujat jakaa karkeasti kolmeen poliittiseen suuntaukseen.¹⁶ Ensimmäisen ryhmän muodostavat pääosin niin sanotut vihervasemmistolaiset ”suvaitsevaiston” edustajat, joiden mielestä maahanmuutto on lähtökohtaisesti hyvä asia. Tätä suuntausta edustavat – ainakin vastustajiensa mielestä – maahanmuuttotutkijat, RKP:n maahanmuutto- ja eurooppaministeri Astrid Thors sekä maahanmuuttajien parissa työskentelevät, humanistisiin arvoihin nojaavat ”kukkahattutädit”. Tähän suuntaukseen kuuluvaksi toimijaksi voidaan nähdä myös esimerkiksi Vapaa liikkuvuus -verkosto, joka omien sanojensa mukaan tukee ”siirtolaisten kamppailua oikeuksiensa puolesta” muun muassa osoittamalla mieltään karkotuksia vastaan ja kampanjoimalla turvapaikanhakijoiden oleskelulupien puolesta (Vapaa liikkuvuus -verkosto 2010).

Toista, edelliselle vastakkaista poliittista suuntausta edustavat Kontulaa lainaten ”perussuomalaisten kyljessä möllöttävät ’maahanmuuttokriitikot’, joiden mielestä maahanmuutto on lähtökohtaisesti huono asia”, ainakin jos se suuntautuu Suomeen. Tätä suun-

---

¹⁶ Kaikki tavalla tai toisella keskusteluun osallistuva eivät luonnollisestikaan tähän luokitukseseen asetu. Kontulan jaottelua seuraten tarkoitukseni on esittää ideaalityypisoiva kuvaus julkisen keskustelun rintamalinjoista.

tausta edustaville ominaista on vallitsevan maahanmuuttopolitiikan ja maahanmuuton vastustamisen lisäksi motiivinsa rasistisuuden kieltäminen ja ”suvaitsevaiston” edustajien syyllistäminen rasismisyytöksistä. ”Maahanmuuttokriittiseksi” tahoksi lukeutuu esimerkiksi Muutos 2011 ry, joka pyrkii edistämään muun muassa ”Suomen kansalaisten etuja”, ”suoraa demokratiaa” ja ”maahanmuuttopolitiikan järkeistämistä”. Yhdistys on saanut kerättyä tarvittavan määrän kannatuskortteja ja aikoo rekisteröityä puolueeksi. (Muutos 2011 ry 2010; HS.fi 17.6.2010a.) Myös Homma ry, ”valveutuneiden ja huolestuneiden kansalaisten muodostama maahanmuuttokriittinen, puolueisiin sitoutumaton kansanliike” kuuluu niin ikään edellä mainittuun suuntaukseen (Homma 2010).

Kolmas ryhmittymä Kontulan (2010) jakoa mukaillen kytkeytyy valtaapitäviin porvari-puolueisiin. Tämän poliittisen suuntauksen edustajien mielestään maahanmuutto on joko hyvä tai huono asia riippuen siitä, millaisia taloudellisia hyötynäkökohtia siihen liittyy. Heidän retoriikassaan maahanmuuttoon liittyvä tiukka kontrollipolitiikka on ”reaalipolitiikkaa”. Tälle ryhmittymälle on ominaista tehdä pesäero keskustelupalstoilla nimimerkin takaa solvauksia huuteleviin ”nettirasisteihin”, mutta kuten kokoomuksen valtiovarainministeri Jyrki Katainen toteaa, täytyy maahanmuuttopolitiikasta ”voida keskustella avoimesti” joutumatta leimatuksi rasistiksi (HS.fi 19.2.2009). ”Avoimimminkin” maahanmuuttoteemalla ratsasti ”Sosiaalipummimaahanmuuttajille stoppi! Suomalaisen elämänmuodon puolesta” -julistuksellaan vuoden 2009 eurovaaleissa kampanjoinut kokoomuksen Kai Pöntinen. Katainen kielsi mainoksen sen julkaisun jälkeen, ”sillä siitä saa helposti väärän vaikutelman”. (HS.fi 29.5.2009).

Huomionarvoista nykyistä maahanmuuttokeskustelua tarkasteltaessa on se, että keskustelunavaukset ovat usein lähtöisin maahanmuuttoa vastustavilta ja maahanmuuttopolitiikkaa arvostelevilta tahoilta. Aloitteen tekijät ovat määritelleet keskustelun aiheena olevat kysymykset ja näkökulmat päästen näin ”pelaamaan omaa peliä” ikään kuin he olisivat ensimmäisiä, jotka uskaltavat tai haluavat puhua maahanmuuton ongelmista. (ks. Keskinen 2009: 41–42.) Maahanmuuttokriitikoiden vastapuoleksi lukeutuvat tahot ovat jääneet keskustelussa altavastajien asemaan kykenemättä itse tekemään merkittä-

viä uusia avauksia. Tästäkin johtuen maahanmuuton ympärillä pyörivä keskustelu on varsin ongelmakeskeistä ja itsestäänselvyyksinä pidettyihin nationalismiin keskeis-ideoihin rajoittunutta.¹⁷

"Beghamin" Turun-vierailu innoitti nettiyhteisön nauramaan maahanmuuton vastustajille

Viime viikkojen raivokkain netti-ilmiö on ollut noin viisituhatta jäsentä kerännyt Facebook-ryhmä:

"EI LISÄÄ BEGHAMEJA SUOMEEN KIRURGI-HOITON".

Sen tarkoitus on ivata Jussi Halla-ahon kannattajia, maahanmuuton vastustajia ja nettirasisteja.

Ryhmässä ollaan parodian keinoin huolissaan siitä, että jalkapalloilija David Beckham ja hänen puolisonsa Victoria Beckham vievät suomalaisten lääkäripalvelut ja pizzat.

Bemu-kriittisiksi itseään nimittävien huumori on luonteeltaan elitististä. Se repii ilonsa virheistä oikeakielisyydessä ja tilastojen yksisilmäisestä tulkinnasta. Kuten näin:

"TURHA TULLA TÄNE KERÄÄMÄÄN MEIJÄN MANSI- JA MUSTIKOITA!!111!!!"

Toiset vitsit ovat viittauksia perussuomalaisten varavaltuutettujen tekemisiin:

"OLEN VALMIS ISTUMAAN, ETÄ EI TÄYTYISI SEISTÄ!!!!"

[...] Poliittista huumoria tutkivan Marjo Kolehmaisien mukaan nykyisin huumori on etenkin kansalaisaktivistien käyttämä väline.

Kolehmaisien mukaan Begham-ryhmä voi olla tehokasta kritiikkiä, mutta se tavoittaa todennäköisesti vain jo valmiiksi samanmielisiä.

"Jos haluaa todella osallistua yhteiskunnalliseen kritiikkiin, niin silloin pitäisi tuottaa vaihtoehtoisia puhetapoja", Kolehmainen sanoo. (HS.fi 1.4.2010.)

---

¹⁷ Nähtäväksi jää, millaista peliä Suomessa asuvien siirtolaisten asiaa ajamaan perusteilla oleva siirtolaisparlamentti (HS.fi 17.6.2010b) lähtee pelaamaan.

Keskustelussa myös otetaan annettuna joitain perustavanlaatuisia käsitteitä, kuten vaikkapa ”suomalainen yhteiskunta” ja ”suomalainen kulttuuri”. Erilaisuuteen keskittyessä katse kääntyy pois siitä, minkä oletetaan olevan yhtenäistä ja samanlaista (Helne 2002: 7). Aiemmin perussuomalaisten ja ”maahanmuuttokriitikoiden” käyttämä, sittemmin myös Sdp:n omaksuma ”maassa maan tavalla” -puhe jättää usein määrittelemättä sen, mikä maan tapa on. Se, mitä maan tapaan ei kuulu – esimerkiksi tyttöjen ympärileikkaukset, sukupuolten epätasa-arvoinen kohtelu ja uskonnollisten lakien meneminen valtion lakien ylipuolelle –, osataan kylläkin useimmissa tapauksissa määritellä (ks. esim. HS.fi 20.3.2010; Hs.fi 27.3.2010). Tällainen retoriikka antaa ymmärtää, että ruumiillinen koskemattomuus, sukupuolten tasa-arvo ja lakien noudattaminen olisivat vain suomalaiselle kulttuurille ja yhteiskunnalle ominaisia piirteitä, ja että ”maahanmuuttajien kulttuuri” asettuisi lähtökohtaisesti näitä arvoja vastaan. Puhetapa synnyttää jälleen käsityksen Suomesta homogeenisena yhtenäiskulttuurin maana, jonka ”kansalaisten edut” ovat jakamattomat ja kaikille yhteiset. Mielenkiintoista onkin, kuten Forsander (2004: 207) toteaa, että vaikka postmoderni yhteiskunnallinen keskustelu on jo kauan puhunut ”yhtenäiskulttuurin murtumisesta ja jatkuvasta fragmentaatiosta” hallitsee maahanmuuttokeskustelua edelleen oletus yhtenäisestä, kokonaisesta ja kiinteästä yhteiskunnasta, johon maahan muuttaneet pitäisi järjestyksen nimissä kiinnittää – jos heidän oleskelunsa maassa hyväksytään. Yhteiskunnan yhtenäisyyteen tähtäävä päämäärärationaalinen puhetoiminta valitsee yhä uudelleen kuin annettuna toimintaa ohjaavat banaalin nationalistiset arvot.

4. TUNNUSTUKSEN HANKINTA

”Mut mä oon kyllä suomalainen!” (H1)

4.1. Kamppailu tunnustuksesta

Lika on perimmiltään epäjärjestystä. Ehdotonta likaa ei ole olemassakaan: se on vain katsojan silmässä. [...] Lika loukkaa järjestystä. Lian poistaminen ei ole negatiivinen teko, vaan positiivinen yritys järjestää ympäristöä. (Douglas 2000: 47.)

Antropologi Mary Douglasin mukaan lika tunnistetaan liaksi kontekstinsa perusteella. Douglasin lian logiikkaa seuraten maahan muuttaneet voidaan nähdä epäjärjestystä tuottavana aineena väärässä paikassa, koska he eivät sisälly suomalaisen kansallisen yhteisön luokitteluun. (Ks. Douglas 2000: 47.) Maahan muuttanut ei siis ole vieras sinällään vaan vasta siinä kontekstissa, joka määrittelee hänet muukalaiseksi (Lehtonen 2009: 110). Filosofi ja psykoanalyttikko Julia Kristeva puolestaan löytää muukalaiselle ainoastaan negatiivisia määritelmiä. Muukalainen on joku, joka *ei* kuulu *meihin* ja on näin määriteltyyn ryhmään nähden ulkopuolinen. Modernin kansallisvaltion kontekstissa ryhmään kuuluvuus määritellään pääasiassa kahden juridisen periaatteen mukaan: *jus soli* ja *jus sanguinis*. *Jus soli* -periaatteen mukaan yhteisöön lasketaan kuuluviksi ne henkilöt, jotka ovat syntyneet yhteisön alueella. Kyseessä on siis syntymämaaperiaate. *Jus sanguinis* -syntyperäperiaatteen mukaan yhteisön jäsenyys kuuluu niille, joiden vanhemmista jompikumpi on kyseisen yhteisön syntyperäinen jäsen. Kiellon kautta määritellen muukalainen on siis henkilö, joka ei kuulu samaan maahan kuin minä, jolla ei ole samaa verenperimään tai maaperään sidottua kansalaisuutta kuin minulla. (Kristeva 1992: 101–103.) Niin kauan kuin kansalaisuus muussa kuin juridisessa mielessä perustuu syntymämaa- tai syntyperäperiaatteisiin, on muukalaisena maahan muuttaneen oikeutettava itsensä poikkeuksena säännössä tekojensa ja toimintansa kautta.

Käytän sosiaalifilosofi Axel Honnethin *Struggle for Recognition* (1995) -teokseen pohjautuvaa tunnustussuhdeteoriaa hahmotellakseni aineistossa puheenvuoronsa esittävien maahan muuttaneiden motivaatiota tulla tunnustetuksi suomalaisina. Honnethin keskeisen teesin mukaan niin sanottu kamppailu tunnustuksesta on perustavanlaatuisin sosiaalisen olemassaolon muoto. Honneth jakaa tunnustuksen kolmeen eri tasoon. Ensimmäi-

sen tason tunnustustarve ja tunnustamisen muoto koskevat pääasiallisesti rakkautta, toisen oikeutta ja oikeudentuntoa, ja kolmannen solidaarisuutta. Ensimmäiselle tasolle tyypillinen tunnustuksen antaja on perhe tai sen vastine, ja yksilön tunnustamisesta seuraa itseluottamus, jonka voidaan nähdä olevan itsenäisen ja uskaltavan toiminnan edellytys (Honneth, 1995: 109).¹⁸ Oma kiinnostuksen kohteeni on kuitenkin tunnustuksen ylemmillä tasoilla.

Toisen tason tunnustussuhde koskee yksilöä yhteiskunnallisten oikeuksien ja velvollisuuksien toteuttajana, niin sanottuna moraalisen kansalaisena. Tämä yhteiskunnallinen tai valtiollinen tunnustustaso ilmenee yksilön itse-suhteessa moraalisen itsetuntona, jonka kautta yksilö tiedostaa olevansa lakien turvaama yhteiskunnan täysivaltainen jäsen. Yksilö voi näin osallistua yhteiseen mielipiteenmuodostukseen, äänestää, edustaa ja esiintyä oikeudellisenä kansalaisena. Tunnustussuhdekamppailu voi kuitenkin muuttua myös niin sanotuksi tunnustuksen tragediaksi, negatiiviseksi tunnustamiseksi. Negatiivinen tunnustus tarkoittaa, ettei intersubjektiivinen kanssakäyminen autakaan kehittämään yksilöä vaan mahdollisesti paiskaa hänet takaisin etsimään itse-suhdettaan. Tragedia voi ilmetä esimerkiksi oikeuksien epäämisenä tai itsenäisyyden ja koskemattomuuden menettämisenä. (Honneth 1995: 115–117, 129.) Kolmannen tason tunnustaminen koskee usein ”yhteiskuntaa” pienempiä, mutta joskus myös kansallisvaltiollisen ympäristön arvoyhteisöjä. Solidaarisuuden tunnustaminen edellyttää, että yksilö koetaan yh-

---

¹⁸Honnethin mukaan, toisin kuin Hegelin *Hengen fenomenologiassa* (Hegel 1977: 111–119) esittelemässä herran ja rengin dialektiikassa intersubjektiiviseen kanssakäymiseen olennaisena osana kuuluvan tunnustuksen ei tarvitse aina ilmetä negatiivisena, toisin sanoen tragedisena ihmisten välisenä kanssakäymisenä. Oma taustaoletuksenani on silti Hegelin määritelmä siitä, mitä on tunnustus tai huomionanto: itsetietoisuus on olemassa itsessään ja itselleen vain silloin, ja sen asian kautta, että se niin on olemassa myös toiselle, toisin sanoen se on olemassa pelkästään toisen vahvistamana. Tunnustukseen tarvitaan vähintään kaksi ja se on aina myös vastavaroista. Sikäli kuin itsetietoisuuden ehto on tunnustus, tunnustukseen liittyy myös yksilöllinen valinta keneltä tunnustusta halutaan saada ja kenelle sitä ollaan valmiita antamaan. Kuten Kaarina Horsti toteaa, ei tunnustuksen anto maahan muuttaneiden ja ”kantasuomalaisen” välillä kuitenkaan ole tasa-arvoinen prosessi, sillä enemmistöksi määritellyllä ryhmällä on valta päättää siitä, kenet yhteisön täysjäseneksi tunnustetaan (Horsti 2009: 31).

teisön toivottavaksi ja kunnioitettavaksi jäseneksi. Näin Honnethin mukaan yksilölle kehittyä niin sanottu itsearvostus: hän oppii arvostamaan itseään sosiaalisessa ympäristössä, jossa hän on saanut ja antanut positiivista tunnustusta. Tämän tason negatiivisen tunnustuksen toiminto voisi olla vaikkapa henkilön identiteettiä koskeva vähättelevä ele tai sanallinen loukkaus. (Honneth 1995: 128, 129.)

Maahanmuuttaja voi joutua kamppailemaan tunnustuksesta jokaisella edellä mainitulla tasolla. Perheen piirissä ristiriitaa voivat aiheuttaa yksilön yritykset sovittaa yhteen vanhempien ja ympäröivän yhteiskunnan arvot, jolloin perhe saattaa antaa yksilölle negatiivista tunnustusta siitä, että hänen koetaan käyttäytyvän liiaksi suomalaisen normin mukaisesti. Vaikka maahan muuttaneella olisikin pysyvä oleskelulupa tai jopa Suomen kansalaisuus, voi olla, ettei häntä silti mielletä niin suomalaiseksi kuin Suomessa syntyneitä ja kasvanutta, ”suomalaisen näköistä” henkilöä. Ja vaikka maahanmuuttaja olisi kotoutumista ilmaisevien mittareiden mukaan ”kuinka integroitunut tahansa”, hän saattaa kokea saavansa negatiivista, hyljeksivää ja alentavaa tunnustusta, eikä positiivisen tunnustuksen hankkiminen varsinkaan ylimmällä solidaarisuuden tasolla yksilönä – muuna kuin vain etnisen tai synnyinmaan kansallisen ryhmän jäsenenä tai maahanmuuttajana – ole helppoa. Artikkelin *Uussuomalaisia säveltäjiä* Teoston asiakaslehti Teostory:ssä (2/2008: 4–6) havainnollistaa maahan muuttaneiden tunnustuksen hankinnan haasteita. Lehden kansikuvassa muusikko Arnold Chiwalala soittaa kanteletta.

Yhtä kaikki on selvää, että kaikki ulkomailla syntyneet musiikintekijämme ovat yksilöitä, joilla on erilaiset taustat ja tavoitteet. Yhteistä heille on se, etteivät he halua tulla kutsutuiksi maahanmuuttajamuusikoiksi. He toivovat sen sijaan, että heihin suhtaudutaan omaa työtään tekevinä taiteilijoina samaan tapaan kuin kantasuomalaisiinkin. Monet muuttaneet ovat eläneet täällä riittävän kauan pitääkseen Suomea ensisijaisena tai jopa ainoana kotimaanaan.

Onko uussuomalaisille musiikintekijöille sitten taustastaan hyötyä vai haittaa? ”Sekä että. Taustaan liittyvä erikoisosaaminen saattaa olla juuri se avain. Jos on ammattimuusikko ja taitaa oman maansa perinnekulttuurin, niin kilpailua ei välttämättä hirveästi vielä ole Suomessa”, sanoo Jukkara. Toiseudella ei kuitenkaan kauheasti elämöidä. ”Veikkaisin, että 99 prosenttia tuntemistani maahanmuuttajamuusikoista ei haluaisi, että heitä sellaisiksi kutsutaan, koska se tarkoittaa tämän

päivän keskustelun viitekehyksessä sitä, että he kokevat saman tien olevansa sosiaalisia ongelmia. He ovat vain muusikoita, jotka asuvat täällä.” (Haastateltavana Maailman musiikin keskuksen johtaja Jaana-Maria Jukkara.)

”Mielestäni sanaa maahanmuuttajamuusikko ei ole hyvä käyttää etenkään, kun puhutaan ammattilaisista. Jos joku on taiteilija, haluan pitää häntä ammattilaisena ilman, että liitän häneen etuliitettä maahanmuuttaja. Näin siitä syystä, että tämä sana jollain tapaa rakentaa muureja ja estää suomalaisten ja ulkomaalaisten integraation. Teostoryn haluaisin esittelevän suomalaisia ja ulkomaisia taiteilijoita sekaisin, eikä niin, että tällä kertaa meillä on maahanmuuttaja. Olen jakanut suomalaisen yhteiskunnan kanssa sen, mitä minulla on sekä taiteilijana että opettajana.—” (Haastateltavana Arnold Chivalala.)

Juridisen kansalaisuuden myötä maahanmuuttaja saa lailliset kansalaisoikeudet, mutta ne eivät käytännössä turvaa hänen tasa-arvoista asemaansa esimerkiksi työhaussa ja sosiaalisessa kanssakäymisessä. Maahan muuttaneiden on monesti välttämättömyyden pakosta osallistuttava tunnustuskamppailuun siellä, missä kamppailemista vaikeuttavat nationalistisen maailmankuvan implisiittiset kriteerit. Samastumista suomalaiseen yhteiskuntaan varsinkaan ”epäsuomalaisen” näköisen kohdalla ei pidetä itsestäänselvyytenä, vaan lojaliteettia Suomea kohtaan joudutaan korostaen vakuuttamaan. Jotta toisen ja kolmannen tason tunnustus voisi olla positiivista maahan muuttaneillekin, tulee heidän esiintyä ja edustaa itseään suomalaisen yhteiskunnan jäsenenä aktiivisemmin kuin valtaväestön jäsenten.

4.2. Uusvanhaa suomalaisuuden määrittelyä

Aineistossani puheenvuoronsa esittävät maahan muuttaneet kertovat tuntevansa itsensä suomalaisiksi:

Kyllä [...] Se oli siitä hetkestä kun olin sanonut että okei, minä haluan jäädä Suomeen, piste. Olen suomalainen tästä hetkestä eteenpäin vaikka paperissa ei vielä mutta (H1).

... [M]ä oon virallisesti mulla on suomalainen kansalaisuus ja mä oon suomalainen ja sillä siisti [...] tää on mun koti tämä missä mä oon kasvanu ihmisenä ja ja ja kaikin mikä mun maailmankuva ja arvo ne on kaikki tullut tästä kulttuurista. (H3.)

...[T]unnen itseni suomalaiseksi [...] mä itse pidän itseäni suomalaisena ja myös jos joku kysyy minulta totta kai mä oon syntynyt eri maassa kun Suomessa mutta kuitenkin. (H2.)

H1, jolla ei vielä haastatteluhetkellä ollut suomen kansalaisuutta, perustaa suomalaisuutensa henkilökohtaiseen päätökseensä. H2 puolestaan määrittää merkittävimäksi tekijäksi oman, subjektiivisen tuntemuksena, jonka hän ei koe olevan ristiriidassa syntyperänsä kanssa. Ainoastaan H3 nimeää juridisen kansalaisuuden suomalaisuutensa ensimmäiseksi perusteeksi, vaikkakin myöhemmin lisää suomalaisuuden olevan myös kasvu- ja kehitysprosessin tulosta. Jokaisen kolmen haastateltavan perustelut ovat erilaiset, mutta kaikille yhteistä on pyrkimys määrittää oma suomalaisen kansakunnan jäsenyys syntymämaa- ja syntyperäperiaatteet kiertäen. H1 tiivistää eräässä vastauksessaan omaan valintaan ja toimintaan liittyvät suomalaisuuden kriteerit:

Mitä suomalaisuus sulle tarkoittaa? (S-ML)

Suomalaisuus minulle tarkoittaa että jos joku oikeasti rakastaa tätä maata ja haluaa jäädä tänne ja tekee työtä ahkerasti että hänellä ja yhteiskunnassa, kaupungissa se kaupunkiyhteisö tai kyläyhteisö voi hyvin, se on suomalainen. Ihminen joka on valmis tuomaan esille Suomen parhaat puolet ja silti hyväksyä että meillä

on täällä jonkin verran jutut jotka ovat menneet vähän päin puuta, niitä pitäis korjata, se on suomalainen. (H1.)

H1:n määritelmän mukaan suomalaisella on velvollisuus paitsi huomioida epäkohdat ja tehdä työtä niiden korjaamiseksi myös tuoda esiin maan parhaat puolet. Suomalainen ei siis vain valita vaan ahkeroi asioiden parantamiseksi ja myös tekee positiivista pr:ää maalleen. Syntyperää oleellisempaa on rakkaus maata kohtaan sekä halu tehdä työtä maan ja sen ihmisten yhteisen hyvinvoinnin eteen. Määritelmä noudattelee mielikuvia suomalaisuudesta ja suomalaisesta kansanluonteesta ehkä voimakkaimmin tuottaneen (ks. esim. Saukkonen 1998:30) Zachris Topeliuksen Maamme kirjan¹⁹ kuvausta isänmaasta:

Mutta sanottu on, että jotka pitävät ja rakastavat tätä maata isänmaanansa — kaikki, jotka noudattavat tämän maan lakeja ja tekevät työtä sen menestymiseksi — ovat yhtä kansaa. Heitä yhdistää heidän isämaanrakkautensa, heidän lainkuuliaisuutensa, heidän yhteinen onnensa. (Maamme kirja [1876]1940: 150.)

H1 jatkaa määritelmäänsä kytkemällä suomalaisuuden paikan lisäksi ajalliseen jatkumoon:

Ihminen joka on oikeesti valmis ymmärtämään millä hinnalla tämä maa on rakennettu, minkälaiset juuret on ollu ja mihin suuntaan ollaan menossa ja on valmis mennä mukaan vaikuttamaan tähän asiaan, se on suomalainen. Et ei se ole ihan yksinkertainen asia tai itsestään selvä.[...] Mulla menee ehkä pikkusen ääripäähän kun itse olen sekaantunu ihan alusta asti sotaveteraanien kanssa ja ... ja lukenu niin paljon Suomen historiaa ja se koskettaa mua niin paljon kun itse olen kokenut mitä se sota on [...] (H1.)

---

¹⁹ Teoksen ”Maamme kirja. Lukukirja Suomen alimmille oppilaitoksille” kirjoitti alun perin Zachris (Zacharias) Topelius ruotsiksi nimellä Boken om vårt land vuonna 1875. Teosta on uusien painosten yhteydessä muokattu muiden kuin itse Topeliuksen toimesta. Tästä syystä viitataan jatkossa *Maamme kirjaan*, enkä Topeliukseen käyttäessäni neljättäkymmenettäkolmatta painosta vuodelta 1940.

Haastateltava kuvittaa Suomen kansakunnan menneisyyden verraten yhtenäiseksi narraatiiviksi, joka on välttämätöntä tuntea ja ymmärtää voidakseen olla suomalainen – osa katkeamattomana jatkunutta, yhtenäisen kansakunnan tarinaa. Kertomalla niin kiinnostuksesta edellisten sukupolvien taisteluja ja uhrauksia kohtaan kuin myös omasta uhravuudestaan ja aktiivisuudestaan maan ja sen puolesta taistelleiden hyväksi hän liittää myös itsensä osaksi kuviteltua lineaarista jatkumoa. Vaikka lapsesta asti jatkanut, yhtenäisen koulutuksen kautta suomalaisen yhteisön jäseneksi, *luonnolliseksi patriootiksi* (Bauman 1997: 215) soziaalistuminen puuttuukin, ei se estä omaksumasta kansakunnan tarinaa oman suomalaisen identiteetin perustaksi. Tämä huomio asettuu vastakkain Andersonin teesin kanssa, jonka mukaan juuri pitkä koulutuksen ja kansallisen median vaikutuspiirissä eläminen ovat edellytyksiä *luonnolliselle* kansakuntaan identifiointumiselle (vrt. Anderson 2007). Aikuisiällä Suomeen muuttanut H1 kuitenkin oikeutetaan jäsenyyttään kuvitellussa yhteisössä historianantumuksella ja menneiden sukupolvien arvostamisesta kertomalla. Määritelmä on jälleen samoilla linjoilla Maamme kirjan kanssa:

Tämä maa oli heidän, ja sen vuoksi tämä maa on meidän isäimme maa, jonka me, heidän lapsensa, olemme perinnöksi saaneet. Täällä he ovat eläneet, työtä tehneet, iloinneet ja kärsineet kauan ennen meitä. [...] Elleivät nämä meidän isämme olisi niin kärsivällisesti työtä tehneet, niin olisi meidän maamme nyt leivätön maa. ... El-leivät he olisi maata vihollisten väkivallalta suojelleet, niin ei meillä olisi nyt lakia, ei oikeutta eikä vapautta. [...] Siksi tulee meidän aina olla isillemme kiitolliset ja pitää heidän muistoansa kunnia. (Maamme kirja [1876]1940: 10)

Nationalismin mukaisessa, sukupolvelta toiselle siirtyvän valtion ja kansakunnan erottamattoman kokonaisuuden ideassa luonnolliseksi nähdään uskollisuus sitä maata ja kansakuntaan kohtaan, johon syntyperä paikan tai verisiteen kautta yhdistää. Kansakunta luo siihen kuuluville yksilöille identiteetin, jota ei itse voi hankkia eikä itse hankkiutua siitä myöskään eroon. Kansakuntaan kuulumisen on kohtalomainen ominaisuus, johon yksilöllä ei ole voimaa tai valtaa vaikuttaa (Bauman 1997: 211). Tämän ajatuksen mukaan uskollisuuden kohteen vaihtaminen tai lojaalisuus kahta kansakuntaa kohtaan ei ole mahdollista. ”Luonnollinen” suhde on aidompi ja kiinteämpi, jolloin hankittu ja luotu suhde on epäaito ja valheellinen. Kuten kulttuuriantropologi Thomas Hylland Eriksen

(2002: 169) huomauttaa Edward Evans-Pritchardin Nuer-tutkimukseen viitaten, eivät vastakkaiset lojaliteetit välttämättä aiheuta konflikteja vaan jopa ehkäisevät niitä. Kansallisvaltion kontekstissa toisiin valtioihin ja etnisiin ryhmiin kohdistuvat lojaliteetit koetaan kuitenkin riskeinä eikä suinkaan sosiaalista järjestelmää tasapainottavana tekijänä.

Taistellakseen syntyperän määrittämää kuulumisen lainalaisuutta vastaan täytyy maahan muuttaneen korostaa entiseen kotimaahan kiinnittävien suhteiden löyhyyttä tai niiden täydellistä puutetta.

...[M]ä 15-vuotiaana lähdin maasta ja se on sen jälkeen oon käynyt enkä voi käydä tällä hetkellä [...] en en uskon mä pystyn enää elämään siellä, koska kuitenkin vaikka mä oon siellä syntynyt ja kulttuuri on siellä ollu alku niinku alku ollu siellä 15 vuotta asunut mutta oon niin kauan ollu pois että mulla ei enää oo suhdetta siellä mä varmaan paremmin täällä pystyn toimimaan kun siellä ja mä oon itsekin muuttunut paljon, ei oo helppoa elää enää entisessä kulttuurissa. (H2.)

En, en käy,[...] meidän perhe on ollut siirtolainen siellä minun tapauksessa minun äitin puolesta[...] ei ikinä siis sanotaan niin mä se [syntymämaan kansalaisuus] ollu sen jälkeen kun mä lähin sieltä pois mulla oli semmonen oli että olen jonkinlainen siirtolainen omassa maassa siis sillä tyylillä sanotaan [...] Mä lähdin sieltä mä olin vasta 17 ja sen jälkeen mä en oo käynyt kun kaksi kertaa[...] Eliikkä en käy usein. Ei mitään erityistä tarvettakaan käydä. (H3.)

[E]n voi käydä. Minulla on kuolematuomio siellä koska olen vaihtanut uskontoa ja sitten muuten kun en halunnut osallistua tähän tappeluun [entisen kotimaan hallinnasta taistelevien ryhmien] välillä että halusin että mieluummin istutaan ja neuvotellaan ja puhutaan selvitetään asiat puheella ja heidän mukaan se on petturiteko, siksi en voi käydä.

...[E]ttä olen jostain toisesta maasta vaikka naapuri tai veli, mutta ei silti olen paikallinen ja meitä haukuttiin aina että ulkomaalaiseksi ja ulkopuoliseksi ja muukalaiseksi ja niin pois päin, ei se oo kiva. Sitten [vanhempien synnyinmaassa] on ollut ongelmia koska olen syntynyt ja kasvanut toisessa maassa ja minulla oli

eri murre ja pikkusen eri kulttuuri se aina tuo ongelma mukanaan ja oikeesti en ole kertaakaan ole tuntenut tai kokenut että mua hyväksyty sellaisena ihmisenä kun olen missään muualla kun täällä. (H1.)

H2:n mukaan aika on etäännyttänyt hänet kulttuurisesti niin voimakkaasti, ettei hän enää osaisi elää entisessä kotimaassaan. H2 sanoo, ettei hänellä ole enää suhdetta synnyinmaahansa, vaikka osa perheenjäsenistä yhä asuukin siellä. H3 puolestaan kertoo vielä synnyinmaassaan asuessaan tunteneensa itsensä vieraaksi omassa maassaan äitinsä siirtolaistaustan vuoksi. Synnyinmaan kansalaisuus ei ole ollut hänelle missään vaiheessa korostamisen arvoinen asia. Sidosten puutetta H3 korostaa myös mainitsemalla läheneensä maasta 17-vuotiaana, jonka jälkeen hän ole kokenut tarpeelliseksi käydä siellä kahta kertaa useammin.

Niin ikään H1 tuo esiin tunteneensa itsensä perhetaustojensa takia ulkopuoliseksi entisissä kotimaissaan. Vasta Suomessa hän kertoo tunteneensa tulleen hyväksytyksi itsenään.²⁰ Vastauksessaan H1 myös tuo julki suhteensa entisen kotimaan poliittisiin erimielisyyksiin: Hän ei asetu kummankaan kiistakumppanin puolelle vaan osoittaa tarkkailevansa tilannetta ulkopuolisen näkökulmasta osoittamatta näin lojaalisuutta sitä kansallista ryhmää kohtaan, johon hänen voitaisiin olettaa syntyperänsä perusteella samastuvan. Huomattavaa on, että vaikka haastateltavat pyrkivät puheellaan uhmaamaan synnytyperän, kansakunnan ja alueen kohtalonomaisesti määrittämää kansallista identifikaatiosuhdetta, eivät he kuitenkaan yritä kumota itse ajatusmallin perustaa: Uskollisuus ja lojaali kiintymys on heidänkin puheidensa valossa mahdollista kohdistaa vain yhteen kansakuntaan kerrallaan. Kansallinen identifikaatio näyttäytyy nollasummapelinä, jossa yksi suhde kumoo toisen. Kaksisuuntainen kiintymys ei ole aidosti mahdollinen. Myös

---

²⁰ H1:n ja H3:n vastausten pohjalta voitaisiin myös tulkita juuri synnyinmaassa koettujen ulkopuolisuuden tunteiden ja tätä myötä kansallisen kiintymyksen puuttumisen mahdollistavan identifikaation uutta kotimaata kohtaan. Tällainen tulkinta kuitenkin ottaisi todesta oletuksen, jonka mukaan ihminen väistämättä kuuluu ja tuntee kuuluvansa johonkin kansakuntaan. Tätä oletusta en allekirjoita. Koska mainittu tulkintavaihtoehto myös jättäisi lukematta haastateltavien puheen intentionaalisina, tunnustusta suomalaisina tavoittelevina tekoina, jätän sen huomiotta.

muusikko Jovanka Trbojevićin kommentit Teostoryn (2/2008: 10) artikkelissa *Uussuomalaisia säveltäjiä* valaisee ajatusmallia:

”En tunne hirveästi, että olisin maahanmuuttaja, koska olen asunut täällä niin pitkään”, sanoo Trbojević. Hän on asunut Suomessa jo pidempään kuin aikoinaan Jugoslaviassa, ja koti sijaitsee nyt täällä. ”Lapseni ovat suomalaisia myös, ja sitä kautta olen sitoutunut Suomeen. Omaa maatani ei enää ole olemassa, joten tämä on ainoa, mikä minulla on.”

Kun aitoa suomalaistumista estävät uskollisuuden siteet entiseen kotimaahan on ainakin retorisella tasolla katkaistu, voidaan esittää perusteluja omalle suomalaisuudelle. Mitä ovat ne keinot, joilla kelpoisuus edellä kuvatun kaltaiseen suomalaisuuteen osoitetaan? Miten muukalaisen luokituksesta pyritään pääsemään eroon?

[N]imi on suomalainen ja toimin täällä ja täällä käyny koulua ja opetellu kieltä ja yrittäny sulautua yhteiskuntaan... ja mä teen tän yhteiskunnan eteen myös töitä, töitä ihan tasavertaisena kansalaisena kun muutkin Suomessa, sekä politiikassa että myös työelämä ja arkielämässä. (H2.)

[M]un suomalaisuus on rakennettu sillä tavalla että haluan jäädä Suomeen, tässä maassa on kaikilla mahdollisuuksia ja tilaa, tää maa on antanut niin paljon hyvää mulle ja haluan olla osa tästä yhteiskunnasta ja osallistua kaikkeen, edes pienellä panoksella siitä mitä mä voisin, ja tuoda esiin parhaat puolet ja parantaa ne heikot puolet. (H1.)

Tärkeimpinä tekijöinä tunnustuksen hankinnassa tasa-arvoisina suomalaisina haastateltavat mainitsevat Suomessa hankitun koulutuksen ja ahkeran työnteon. H2 korostaa tekevänsä työtä yhteiskunnan eteen tasavertaisesti muiden suomalaisten rinnalla. H1 puolestaan puhuu suomalaisuutensa *rakentumisesta*. Koska hänen suomalaisuutensa ei ole synnynäistä ja periytynyttä, on se täytynyt itse konstruoida. Tärkeäksi tekijäksi rakentamalleen suomalaisuudelle H1 mainitsee kiitollisuudesta johtuvan halunsa olla osa yhteiskuntaa ja – jälleen – tuoda kykyjensä mukaan esiin maan parhaat puolet ja korjata heikot osa-alueet. Kaikki kolme haastateltavaa myös oma-aloitteisesti korostavat panostaan suomalaisessa työelämässä. Esimerkiksi pyytäessäni heitä haastattelun alussa

esittelemään itsensä jokainen kertoo nimensä ja entisen kotimaansa lisäksi työhistoriansa Suomessa, vaikka en sitä tässä yhteydessä kysynytäkään. Myöhemmin H2 myös eksplisiittisesti mainitsee menestyksensä mittariksi työelämään kiinnittymisen (ks. seuraava sitaatti).

Forsanderin (2004) mukaan hyvinvointivaltion integraatioon tähtäävään toimintatekniikan kuuluu ”se, että määritellään kohde, nimetään ongelma viranomaistoimin, käännetään ongelma tarvetilaksi, jonka jälkeen kohde ohjataan toimenpiteisiin tarpeen tyydyttämiseksi”. Maahanmuuttajien tapauksessa *integraatio- tai suomalaisuusvajeeksi* määritelty tarvetila vaatii suomalaisuuteen johdattavia toimenpiteitä, kuten kielikursseja ja yhteiskuntatietouden opiskelua. Tausta-ajatuksena on, että näiden toimenpiteiden tuloksena maahanmuuttaja pääsee kiinnittymään työelämään, joka kuitenkin on viimekädessä kriteeri yhteiskunnan täysjäsenyydelle. (Forsander 2004: 207.) Haastateltavat tuovat esiin, että he ovat täyttäneet täysjäsenyyden kriteerit ilman ylimääräistä apua, korjanneet omalla kohdallaan vähäisen normivajeen omatoimisesti kouluttautumalla ja hankkimalla töitä. Samalla informantit noudattavat tunnollisesti integraation indikaattoriksi määriteltyä *työmarkkinainklusion imperatiivia* (Forsander 2004) ja tuovat innokkaasti esiin täyttävänsä ainakin tämän merkittävaksi – ellei jopa merkittävimmäksi määritellyn suomalaisuuden kriteerin.

Palkkatyön lisäksi H1 ja H2 mainitsevat useampaan otteeseen yhteiskunnan hyväksi tekemänsä työn ja halun ”olla osa yhteiskuntaa” – jopa sulautua siihen. Haastateltavien puheet todentavatkin kuvaa kiinteästä, ehyestä ja yhtenäisestä yhteiskunnasta, johon maahan muuttaneen on vaikeaa, mutta ei mahdotonta kiinnittyä (ks. myös Arnold Chiwalalan ja Jovanka Trbojevićin kommentit tässä luvussa). Oma aktiivinen toiminta ja henkilökohtaiset ominaisuudet ovat ratkaisevassa asemassa:

...[M]un oma luonne on semmonen että tosi helposti tutustun erilaisuuteen ja ja ja tulen yhteiskuntaan mukaan [...] mä pääsin tosi nopeasti ja ja ja ja päässy hyvin eteenpäin ja menestyny hyvin että oon kuitenkin oon nyt työelämässä [...] ja saanu koulutusta ja ilman mitään erityistä tukea ja näitä tukia mitä on tällä hetkellä tarjolla silloin ei ollut mitään kun alkukurssi ja jatkokurssi suomen kieltä ja sen jälkeen loppu kaikki piti itse selviytyä[...] (H2.)

...[T]äällä on oikeesti täällä on mahdollisuuksia kaikille, että usein puhutaan Yhdysvalloista että dream land [...] mä uskon että täällä Suomessa tulee se unimaailma tai unimaa että missä kaikille on mahdollisuuksia jos oikeesti ahkerasti tekee töitä heidän unelmien edestä, se tulee totoutumaan. (H1.)

Haastateltavien puheissa yhteiskuntaan kiinnitytään ja sen hyväksi tehdään töitä myös poliittisen osallistumisen kautta. Haastatteluhetkellä kaikki kolme informanttia olivat mukana jonkin puolueen toiminnassa.

...[J]a mä teen tän yhteiskunnan eteen myös töitä, töitä ihan tasavertaisena kansalaisena kun muutkin Suomessa, sekä politiikassa että myös työelämä ja arkielämässä.

Joo, mä olen [puolueessa x] mukana. En oo, [ollut vaaleissa ehdokkaana] mutta on kyllä kysytty mutta en tiiä menekö, mä en sillä tavalla tykkää paljon olla julkisuudessa koko ajan, vaan sen tärkeää että jossain olen ja vaikutan. (H2.)

[Puolueessa y] mä pystyn vaikuttamaan [...] rakentamaan tätä maata[...] (H1).

Politiikantutkija Marco Martiniello (2005: 3–4 Weiden 2009: 61 mukaan) jakaa integroitumisen poliittisen osallistumisen suhteen neljään tasoon. Ensimmäisellä tasolla maahanmuuttaja identifioituu uuden asuinmaansa yhteiskuntaan. Toisella tasolla hän omaksuu demokraattiset normit ja arvot ja kolmannella tasolla poliittiset oikeudet. Neljännellä, ylimmällä tasolla integroitunut maahanmuuttaja osallistuu ja edustaa itse poliittisissa toimielimissä. Informanttini osoittavat integroitumistaan kaikilla neljällä tasolla. Poliittisen toiminnan tasoilla integroituminen on tehokas keino kotoutumisen osoittamiseen, sillä se on jälleen viesti identifioitumista ensisijassa Suomeen – eikä syntyperän määrittämään valtiolliseen poliittiseen yksikköön. Osoittamalla halua osallistua suomalaisen yhteiskunnan rakentamiseen maahan muuttanut viestii yksiavioista uskollisuuttaan uutta ”isänmaata” kohtaan. Uskollisuutta voidaan osoittaa myös vaihtamalla nimi uuden kotimaan normin mukaiseksi.

Yhä useampi suomalainen haluaa vaihtaa sukunimensä suvun vanhaan nimeen tai itse keksittyyn sukunimeen.

Väestörekisterikeskuksen mukaan hakemukset ovat lisääntyneet keskimäärin yli kahdellasadalla vuosittain viimeisen viiden vuoden aikana. [...]

Heikkisen mukaan yhä useammin nimen vaihdolla halutaan myös sulautua joukkoon.

"Iso kasvava luokka ovat ulkomaalaistaustaiset, jotka kokevat että tulee työsyryntää, jos on esimerkiksi irakilainen tai afrikkalainen nimi. On ollut perustelua, että haluaa suomalaisen nimen, jotta pääsisi edes työhaastatteluun." (HS.fi 1.8.2010.)

H2 ja H1 ovat myös ottaneet käyttöönsä suomalaisen nimen. Haastateltavat perustelevat nimenvaihtoaan sillä, että heidän alkuperäiset nimensä olivat suomalaisille vaikeita kirjoittaa ja muistaa. Informantit arvelivat uuden nimen myös helpottavan tasavertaisen kohtelun saamista esimerkiksi työnhaussa. Suomalaisen nimisinä he kokevat olevansa tasa-arvoisempia yhteiskunnan jäseniä, kun vieraskielinen nimi ei anna mahdolliselle tunnustuksen antajalle – esimerkiksi työnantajalle – syytä olettaa heitä ulkomaalaiseksi, kansallisen yhteisön ulkopuoliseksi. Nimen muuttaminen voi olla käytännöllinen, arkielämää helpottava toiminto, mutta samalla sillä viestitään normiin mukautumisesta. Synnyinmaan kulttuuriin ja muslimi-identiteettiin viittavasta nimestä ollaan valmiita luopumaan tunnustuksen saavuttamiseksi suomalaisena. Sen sijaan, että haastateltavat pyrkisivät taistelemaan vierasperäistä nimeä kantaviin kohdistuvia ennakkoluuloja vastaan, he mukauttavat itseään suomalaiseen standardiin sopivaksi.

[N]imenkin muuttanu, ei oo ihan alkuperäinen nimi.

...[K]un sillon oli aika vaikea omalla nimellä toimia sekä samalla se oli vaikea kirjoittaa ja sanoa sitä ja myös työn saannin kannalta oli aika negatiivinen se nimi et sen mukaan aattelin että ehkä parempi vaihtaa ja vaihtaa nimeä ja huomattavasti nimen perusteella oon niinku päässy eteenpäin helpommin, koska totta kai se nimi on tuttu, se ku soita se on eri asia kun soita [uusi, suomalainen nimi] kun joku vieras nimi sen heti tulee negatiivista tai joku ennakkoluulo. Mä oon aikanaan hakenu töitäkin [...] ja omalla nimellä soitin niin sanottiin että nyt työpaikka

just meni vaikka samana päivänä tuli julki, että ei voi saman tien siinä oli vielä hakuaika.

[...] No, totta kai sinänsä että asiat helpottuu ja pääsee eteenpäin niin se tuntuu hyvältä, mutta toisaalta miksi ihmisen pitää vaihtaa nimensä, välillä mieltii että totta kai sillä tavalla oon avoin ihminen enkä paljon mieti, mieli sitä että nyt mä vaihdoin nimen iso juttu... so what mä vaihdoin nimen ja nyt eri nimellä toimin ja näin se on siinä mielessä helpompi mulle mutta jos ajattelee joku ihminen joka joutuu vaihtamaa nimensä, mä en koke että joutunut mutta toisaalta periaatteessa joutunut mut toisaalta itse halusin ja sen takia se on helpompi ja tuntuu hyvältä. (H2.)

Siis olen päättänyt että mä otan sen virallisesti omaksi nimeksi. Että sitten kun mä saan kansalaisuuden mä vaihdan virallisesti. [...] Kaunis vanha nimi...

[...] se on nimenomaan siin takia että ihmiset eivät edes osaa lausuta se hyvin ja muukin, no en tykkää siitä oikeesti hyvin. Se on tosi vahva arabi- ehkä pikkusen liian musliminimi [...]. Että 2004 olen päättänyt että tästä eteenpäin olen [uusi, suomalainen nimi], enkä halua olla [vanha nimi]. (H1.)

Kansalaisuus on juridinen, vaikka ei useinkaan sinällään vielä riittävä peruste kansakunnan täysjäsenyydelle. Kertoessaan kansalaisuudenhakuprosessista haastateltavat esittävät vakuutteluja oikeutuksestaan jäsenyyden viralliseen statukseen. H1:n kansalaisuushakemus oli haastatteluhetkellä vireillä. Hän kertoo ymmärtävänsä viranomaisten toimintaa, vaikka hakuprosessin pitkittyminen omalla kohdalla epäoikeudenmukaiselta tuntuukin. H1 vakuuttaa, ettei hänellä, toisin kuin joillain hänen kansalaisuusryhmäänsä kuuluvilla, ole mitään omalla toiminnalla aiheutettua estettä kansalaisuuden saamiselle. Henkilökohtainen tyytymättömyys ja itseen perusteettomasti kohdistuvat epäilyt ovat hyväksyttävissä yhteisen hyvän, ”meidän kansallisen turvallisuuden” takaamiseksi:

Ne on sanoneet poliisilla että silloin kun jätin hakemuksen että käsittely voi kestää kolme kuukautta viiva kolme vuotta että saa odottaa siihen asti, ne sanoneet että ehkä ei kannata jatkuvasti soittaa kattoa sen perään koska täällä asiat hoidetaan hyvin ja ne sanovat että byrokratia se kestää oman aikansa että sille ei voi mi-

tään. Sanoneet että muutama asia voisi vaikuttaa positiivisesti tai negatiivisesti ja minulla ei pitäisi olla mitään negatiivista mutta sä varmasti tiedät...[Haastateltava kertoo maailmanpoliittisista tapahtumista, jotka ovat johtaneet hänen kansallisuusryhmäänsä kohdistuviin epäluuloihin.]

[...] Voisin sanoa että kansalaisuus ehkä ja ulkomaalaisviraston toiminta on kaiken inhottavinta tällä hetkellä, kun ihan turhan takia joutuu odottamaan kolme vuotta vain sen takia että tarkistetaan viis kuus paperia että myönnetäänkö kansalaisuutta vai ei ja jos se ihminen on asunut täällä se verran no totta kai turvallisuuskysymykset on aina hyvä syy syynä siihen että onko se ihminen riski meidän kansalliselle turvallisuudelle tai ei [...] (H1.)

H2 ja H3 olivat saanee Suomen kansalaisuuden jo vuosia sitten. H2 nostaa jälleen esiin työn perustelunaan kansalaisuuden ripeälle saamiselle. H3 puolestaan korostaa luottamuksen merkitystä: hänellä ei ollut mitään salattavaa, joten hän saattoi suojelupoliisiin haastattelussakin olla rehellinen, ”niin kuin Suomessa on tapana”:

...[E]t edestakaisin joutu soittaa aika paljon, kesti kuitenkin vaikka mä oon niinku tein myös niinkun lisäys siihen että mä oon valmistunu koulusta ja pitää hakea työtä ja en pääse kaikkiin työtä ilman kansalaisuutta jotkut työpaikat vaatii se olisi hyvä saada ja [...] (H2.)

...[S]itten tulee ne suojelupoliisin haastattelut ne kysyy kaikki multa ja mä kerroin kaikki mä kerroin totuus elikkä ne sanoi oot sä tehnyt sitä tai tota mä sanoin kyllä [...] ne nauro niillä oli hauskaa se oli luottamus mulla ei ollut mitään salattavaa [...] ne jopa tykkäsi hirveästi siitä [...] kaksi viranomaispoliisia pukeutunut ihan nainen ja mies ja miten huomasi miten oli mukava tämä rehellinen toiminta niinkun Suomessa mistä mä tykkään hirveen paljon täällä Suomessa tämä suora, rehellinen ja se on se ja sillä siisti ei se ollut mikään estettä että saa kansalaisuutta vaan se on luottamus mitä haetaan.(H3.)

Merkillepantavaa on, että haastateltavat kertovat kansalaisuudenhakuprosessiin liittyen myös virallisten kriteerien – kuten vaadittavan kielitaidon ja maassa vietetyn ajan – lisäksi myös epävirallisten vaatimusten – kansakunnan edun ajamisen, rehellisyyden,

luotettavuuden ja työteliäisyyden – täyttämisestä. Syntymän kautta saatu kansalaisuus on kyseenalaistamaton, mutta hankitun juridisen kansalaisstatuksen ansaitsemista on vakuutettava vielä hakemuksen hyväksymisen jälkeenkin.

4.3. Super-suomalaisuus

Kansalaisuus ja subjektiivinen tuntemus suomalaisuudesta eivät kuitenkaan riitä, vaan maahan muuttaneen on usein oltava ”suomalaistakin suomalaisempi tullakseen hyväksytyksi” (Horsti 2005: 264) yhteisön täysjäsenenä. Monikulttuurisuuspuhetta lehtiaineiston valossa tutkinut Horsti nimittää niin journalistien maahanmuuttajista kuin maahanmuuttajien itse itsestään käyttämää stereotyyppisiä ”suomalaisia” piirteitä ylikorostavaa tyyliä *super-suomalaisuudeksi* (Horsti 2005: 246). Super-suomalaisuuteen kuuluvat muun muassa ahkeruuden, työteliäisyyden ja rehellisyyden korostaminen. Puhetapa osoittaa, että tullakseen hyväksytyksi suomalaisena maahan muuttaneen on korostettava suomalaisiksi miellettyjä ominaisuuksiaan. Super-suomalaisuutta mediassa havainnollistaa seuraava HS.fi:n juttu lumitöihin ryhtyneistä turvapaikanhakijoista. Turvapaikanhakijoiden puurtaminen niin perisuomalaisessa työssä kuin lumenluonnissa on uutisoinnin arvoinen asia:

Turvapaikanhakijat ryhtyivät lumitöihin Helsingin Punavuorella

Helsingin Punavuoren vastaanottokeskuksen asukkaat osallistuivat innoissaan lumitalkoisiin torstaina iltapäivällä. Keskukseen runsaasta sadasta asiakkaasta lapiin tarttui nelisenkymmentä ihmistä.

Keskukseen apulaisjohtaja Susanna Valojärvi iloitsi tempauksesta.

"Täällä on ollut sellainen voimavara liikkeellä, että kaduilla olisi tullut putipuhdasta, jos vain olisi ollut autoja, joilla kuljettaa lumi pois", Valojärvi kertoi. (HS.fi 4.2.2010.)

Informanteistani erityisesti H1 tuo useaan otteeseen esiin super-suomalaisia tapojaan. Kysymykseeni ”mitä Suomi ja suomalaisuus on sulle” hän vastaa muun muassa seuraavasti:

...En halua muuttaa ulkomaille sen takia että täällä on kylmä ja pakkasta pimeää ja synkkää, täällä on kiva talvi että saa harrastaaharrastamuutakin muutakin kun vaan kesäaikaan. (H1.)

Suomalaisuutta on siis se, ettei lähde ulkomaille talvea pakoon vaan kestää kylmyyden ja pimeyden urhoollisesti, vaihtelevista harrastusmahdollisuuksista nauttien. H1 myös kertoo olevansa niin ”paikallinen” – eli suomalainen – ettei käy ulkomaisten kauppakettajien liikkeissä, vaikka se voisi taloudellisesti ollakin kannattavampaa. Näin hän neuvoo myös toisia tekemään. Niin ikään H1 tuo esiin säännöllisen avantouintiharrastuksena ja mieltymyksensä viettää lomansa yksin metsässä vaellellen:

...[U]sein mä näytän niille[ulkomaalaisille] [...] kaupunkia, kerron jonkin verran historiataustaa ja sitten kun käydään kaupassa ... usein mä sanon että kannattaa ajatella että okei paikallista ruokaa paikallisesta kaupasta ja niin pois päin ja siitä tulee semmosia pieniä vinkkejä jopa suoranaisia viittauksia siihen että tää kaveri on niin paikallinen että ei suostu käydä Lidlissä ei suostu käydä Gigantissa vaikka siellä on halvempi ja edullisempi hinnat ja niin pois päin, mutta suomalaisten kanssa vähän eri tasolla että kun mä talvella avannonuintia ja ne sanoo että sairras ihminen miten sä jaksat jokainen viikko käydä siellä ja laalalaa, lomalla mä usein jos minulla on loma tai vapaata tai mielellään haluan vaeltaa metsässä yksin ja olla rauhassa ja rauhottua ja näiden mielestä se on vähän liian suomalaista että kolme neljä päivää ihan omillaan metsässä.(H1.)

H1 kertoo ”suomalaisten” harrastustensa olevan suomalaisten mielestä liiankin suomalaisia. Huomionarvoista on, että hän kuitenkin katsoo aiheelliseksi kertoa osakseen saamastaan ”kritiikistä”. Koska haastateltavan ei ole syytä tulkita puhuvan tunnustuksen hankintaan tähtäävien intentioidensa vastaisesti, on repliikki tulkittava maininnaksi suomalaisuuden normien täyttämistä liiankin hyvin. Haastattelun myöhemmässä vaiheessa H1 mainitsee jälleen tunnustuksestaan kriteerien ylittämistä:

...[N]o millä tavalla sie ilmaiset ja ilmennät sitä suomalaisuuttas? (S-ML)

No usein se on aiheuttanut ongelmia kun en osaa oikeesti ilmaista sen hyvällä tavalla, että esimerkiksi monet ajattelevat että olen vähän liian isänmaallinen kun

mun takissa on suomenlippu tai jos minulla on suomenleijona että ahaa sä olet skin head tai sellaista tai ja sitten kun ajatellaan Suomen sisäpolitiikasta olen sekaantunut tosi paljon siihen kenttään. (H1.)

Suomalaisuuttaan ilmentääkseen H1 kertoo kantavansa Suomen valtiollisia symboleja – suomenlippua ja suomileijonaa – sekä osallistuvansa aktiivisesti maan sisäpolitiikkaan. Symbolien kantamisen takia haastateltava kertoo tulevansa tunnistetuksi jopa negatiivisella tavalla isänmaalliseksi *skin headiksi*. Sanojensa mukaan hänelle suomileijonan merkitys on kuitenkin toinen kuin skineille:

No mitä se suomileijona sulle merkitsee, minkä takia pidit? Vai onko se sulla vieläkin? (S-ML)

On, paidan alla aina että ei se aiheuttaa [...] No se merkki tulee siis se on niin vanha merkki, ja se on annettu joku Ruotsin kuningas on antanut sen Suomelle, tulee Raamatusta ja se tarkoittaa, leijona tarkoittaa vahvuus ja suojele, ja siksi se ensisijaisesti annettu silloin puolustusvoimille, vahvuus että ollaan vahvoja ja voidaan puolustaa tätä maata. Henkilökohtaisesti se on vain niin että jos joku rakastaa rockmusiikki, hänellä on rokkarivaatteet päällä tai jos joku rakastaa niin paljon hip hop- tai rap-musiikkia niin hänellä on se lippis vähän sivuun ja, minusta se on enemmän symboli että okei olen osa tästä yhteiskunnasta. (H1.)

H1 kertoo kaulassaan – väärinkäsitysten välttämiseksi paidan alla – kantamansa suomileijonariipuksen symboloivan hänen osallisuuttaan suomalaisesta yhteiskunnasta samoin kuin ”rokkarivaatteet” symboloisivat rakkautta rock-musiikkia kohtaan. Kiinnittyminen suomalaiseseen yhteiskuntaan valtiollisten symbolien kautta todentaa suomalaisen yhteiskunnan valtiokeskeistä luonnetta. Kiintymyksen osoitus yhteiskuntaan näyttäytyy uskollisuutena valtiollista yksikköä kohtaan. Varsin kevyen ja populaarikulttuuriin rinnastuvan merkityksen lisäksi haastateltava esitteleekin tunnukselle myös vakavamman ja historiallisen selityksen, joka varmasti monelle muulle suomalaiselle on tuntematon. Raamatusta ja Ruotsin vallan aikaisesta historian hämystä periytyvällä jalolla, vahvuuteen ja maan suojeleluun kytkeytyvällä merkityksellä H1 liittää jälleen itsensä osaksi kansakunnan tarinaa. H1 jatkaa määritelmäänsä sanoutuen irti symbolin negatiivisiksi mieltelyistä merkityksistä:

Valitettavasti siihen kuuluu muitakin merkkejä jotka ei välttämättä kuulu siihen esimerkiksi sä tiedät kun 80- ja 90-luvuilla kun täällä on ollut lama ja Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen on tullut semmoset ryhmät jotka ei välttämättä edusta edes itseänsä ja Suomen leijona oli heidän merkki ja siitä alkaen on ollut tosi väärä käsitystä siitä, minulle ei se tarkoittaa ollenkaan paha, kun henkilökohtaisesti ne ei ole tähän asti ole tehneet vaikka nee, miten kutsutaan ne huligaanit tai rasistit ei koskaan, en koskaan olen joutunut ottehuun heidän kanssa, että ei se ole mikään paha merkki mun mielestä. (H1.)

H1 puhdistaa puheellaan suomileijonan kielteisistä konnotaatioista ja antaa sille kyseenalaistamattoman hyveelliseksi mieltämäänsä isänmaallisuuteen liittyvän merkityksen. H1 mainitsee, että koska hän ei ole koskaan joutunut suomileijonaa symbolinaan kantavien rasistien kohteeksi, ei hänellä itsellään ole syytä pitää merkkiä pahana. H1:n mielenkiintoinen määritelmä on hyvä esimerkki *paradiastolisesta rediskriptiosta* (Skinner 1999), jolla kohde pyritään määrittelemään uudelleen itselle suotuisassa valossa. Maahan muuttaneelle hänen vihollisryhmäkseen miellettyjen skinien ja rasistien tunnus onkin merkki kansakunnan uskollisesta jäsenyydestä ja halusta puolustaa maata. Jos skinit puolustavat isänmaataan muun muassa maahanmuuttajilta ja heidän mukanaan tuomilta vierailta vaikutteilta (skineistä Suomessa esim. Hilden-Paajanen 2005), miltä H1 Suomea puolustaa?

H3 puolestaan kertoo voimakkaimmasta suomalaisuutensa todistelusta menneessä aikamuodossa. Retrospektiivisessä analyysissään hän toteaa aikoinaan Suomeen muutettuaan yrittäneensä olla suomalaisempi kuin suomalaiset itse, vaikkakaan ei tuolloin välttämättä tiedostanut toimintansa motiiveja. Ulkomailta oleskellessaan H3 kertoi mieluummin tulevansa Suomesta kuin synnyinmaastaan ja Suomeen pysyvästi asetuttuaan jopa kieltäytyi puhumasta lapsilleen äidinkieltään tai kertomasta heille mitään entisestä kotimaastaan. Haastateltava muistelee, ettei halunnut kenenkään kuulevan hänen puhuvan lastensa kanssa mitään muuta kuin suomea huolimatta siitä, ettei hänen suomenkielentaitonsa ollut kehuttava:

...[M]ä oon varmaan ollu hyvä perinteinen esimerkki tästä että alussa Suomessa olin [...] että yritti olla enemmän suomalainen kun suomalaiset sanotaan niin että en välttämättä kognitiivisesti mutta jotenkin yritin [...] jopa silloin kun opiskelin

[Suomen ulkopuolella] mä halusin enemmän sanoa että olen ei Suomesta mutta jotenkin tuntu niinkun paremmalta sanoa [opiskelumaan kansalaisille] että mä oon täältä [...]

...[M]ä halusin puhua vain suomea vaikka ei ollu ollenkaan hyvä eikä edelleenkään oo siis minun suomen kielen taso [...] että se oli sitä että mä halusin että me lapsille puhuu suomea [...] että minun lapset edelleen nykyään mä puhun meidän kieli on suomi, eliä sillä on myös aika aika tärkeä merkittä että luovutti jotenkin oma kieli joka on niin tärkeä osa oma kulttuuri tietysti eikä mulla ollut ikinään mikään tarve opettaa niille lapsille mikä on [entinen kotimaa] puhua [enisestä kotimaasta] tai joku kartta jossakin ei mitään, niinkun ei olisi olemassakaan se koko koko maa [...]

[M]ä en halunnut että kukaan kuuntelee että me puhutaan jotain muuta kun meidän suomen keiltä [...] (H3.)

Vastauksen alusta (”mä oon varmaan ollu hyvä perinteinen esimerkki tästä”) voi päätellä, ettei H3 miellä olevansa ainoa kyseisellä tavalla toiminut maahan muuttanut. Hän kuvaa hävittäneensä synnyinmaahansa liittyvän taustansa ”aivan kuin koko maata ei olisikaan” tullakseen tunnustetuksi suomalaisena. Äidinkielestä luopumista hän kertoo jälkikäteen pitävänsä merkittävänä uhrauksena. Kysyessäni syytä H3 kertoo eksplisiittisesti toimineensa mainituilla tavoilla miellyttääkseen ja tullakseen hyväksytyksi. Työelämässä asemansa vakiinnuttanut ja nykyisin kaipaamaansa tunnustusta nauttiva H3 ei selvästikään enää anna arvostusta mahdollisesti pelostakin johtuneille motiiveilleen:

Mietin tuossa kun alussa sanoit että oliko se nyt häpeää vai mitä se oli kun et halunnut silloin puhua [äidinkieltäsi]...? (S-ML.)

... [P]elkuri voi olla yks... jos haluaa käyttää jotain ruma sana ja sinne persnuolija, haluaa olla niin kuin kaikki muut joo mä oon sama kuin te ja lääh lääh lääh, semmonen tyhmä [...] ja yritä vähän niinkun saada ne kaikki ihmiset hyväksymään. (H3.)

Haastateltavan puheenvuorot itsestään ovat ristiriitaisuudessaan mielenkiintoisia. H3 vakuuttaa oikeutustaan kansallisen yhteisön täysjäsenenä samalla kuitenkin väheksyen

ja halveksuenkin keinoja, joilla tavoitteensa saavutti. Nykyisin itsestään ja asemastaan suomalaisena varma H3 kritisoi mennyttä minäänsä pyrkyryydestä. Onko niin, että kun tunnustus on saavutettu, voidaan sen eteen tehdyistä uhrauksista puhua huumorilla ja vähätellen?

4.4. Tunnustuksenhankinnan onnistuminen

Tuottaako tehty työ tulosta? Kokevatko informantit saavansa tunnustusta niiltä, joiden vertaisiksi he haluaisivat tulla?

Joo, no miltä sinusta tuntuu pidetäänkö pitääkö ympäröivät ihmiset sinua suomalaisena vai? (S-ML)

...[N]e ihmiset joka tuntee minua ja mä oon pitkään ollu sen mulla on suomalaisia kavereita ja ne sanoo että en mä kyllä sua edes mieti että sä oot joku ulkomalainen tai joku erilainen vaan sä oot kaveria ja automaattisesti se tulee että puhutaan minun kanssa niinkun suomalaistenkin kans.(H2.)

Se on sitä että kyllä kaikki näiden asioiden pitäis se riippuu aina missä olen ja mitä piirissä siis tarkoitan ei ole sama [...] se miltä ihmiset näyttää se ulkonäkö on erittäin ratkaisevaa valitettavasti elikkä tarkoittaa ei ole sama olla ulkomaalainen musta esimerkiksi kun olla valkoinen. (H3.)

Mä uskon niin, että vaikka, en ole, siis harvoin mua ei pidetään suomalaisena, silloin kun mun kielitaito näyttää kuinka heikko se on [naurahtaa], muuten usein mua joskus kiusataan vitsimielellä että ”no, suu kiinni uussuomalaine”, että ne eivät kestä jatkuvasti että mä olen niin tiukka ja varovasti valvon että ei sanotaan pahaa Suomesta tai [...]

Ja monet ulkonäön perusteella ne en ole sinisilmäinen en niin vaalea en niin, ne heti ajattelee tai olettaa että ei osaa suomea. (H1.)

Haastateltavat kertovat, että heidät tuntevien ihmisten piirissä he tulevat tunnustetuksi suomalaisina tai ainakin ei-ulkomaalaisina. Ristiriita itse koetun ja muiden tunnistaman

identiteetin välillä johtuukin ulkonäöstä, tekijästä, johon he itse eivät voi vaikuttaa. Ihon ja silmien väri kavaltaa maahan muuttaneen kansallisen yhteisön ulkopuoliseksi. H2 kertoo, etteivät hänen ystävänsä pidä häntä ”ulkomaalaisena” vaan näkevät ”erilaista” pintaa syvemmälle ja puhuvat ”niin kuin suomalaisten kanssa puhutaan”. Haastattelutilanteessa, äänityksen katkettua, H2 kertoi myös, kuinka hän nuoruudessaan voitti rasis-tisesti käyttäytyneen koulukaverin ystäväkseen ja sai tältä tunnustusta ”hyvänä jatkänä” heidän tutustuttua toisiinsa ulkokuorta pidemmälle. H3 puolestaan sanoo saamansa koh-telun riippuvan ympäristöstä ja ihmisistä. Kansainvälisessä ja avarakatseisessa työym-päristössään hän on yksi muista, mutta lähipubissa hän kokee olevansa epätoivottu ul-komaalainen. Niin ikään H1 arvelee tyypillisten suomalaisen ulkonäön puutteen johta-van tilanteisiin, jossa hänet tunnustetaan ulkomaalaiseksi. Myös kielitaito voi kavaltaa ei-syntyperäiseksi suomalaiseksi. H1 kuitenkin kiiruhtaa sanomaan, että vaikka häntä joskus muuna kuin suomalaisena pidetäänkin, ajatellaan hänen myös toisinaan olevan liiankin suomalainen. Liika suomalaisuus on jälleen merkki normin ylittamisestä, josta voi vitsaillen kertoa. Kannettujen symbolien ja super-suomalaisten harrastusten lisäksi H1:n ihanteet ylittävä suomalaisuus ilmenee kärkevinä maan etua ajavina mielipiteinä. Kukaan ei saa sanoa pahaa sanaa Suomesta.

Oikeuttaakseen itsensä osana yhteisöä informanttini kertovat työteliäisyydestään ja ak-tiivisuudestaan yhteiskunnan hyväksi toimimisessa, siis ominaisuuksista, joita he oletta-vat minun ja muiden retorisen vakuuttamisensa kohteiden heiltä vaativan tunnustuk-senannon ehtona. Osoittaessaan täyttävänsä suomalaisuuden kriteerit ahkeruudella, re-hellisyydellä ja työnteolla haastateltavat puhdistautuvat kontekstiin kuulumattomaksi määritelevästä liasta. Puheilla ja teoilla he pyrkivät yhtäältä osoittamaan sopivuuttaan suomalaiseksi ja toisaalta hälventämään syntyperän ja syntymämaan sanelemaa rajaa, joka erottaa heidät aitojen kansakunnan jäsenten yhteisöstä. Osoittamalla katkaisseensa siteensä synnyinmaahansa ja kotoutuneensa Suomeen maahan muuttaneet vakuuttavat olevansa ”oikeassa paikassa” eivätkä suinkaan irrallaan nationalismin idean mukaisesta kansallisesta järjestyksestä (ks. Malkki 1995a). Haastateltavien suomalaisuus näyttäytyy subjektiivisena tuntemuksena ja päätöksenä, jota sekä konkreettisilla teoilla että puheilla sekä symboleilla viestitään muille. Kutsuessaan itseään suomalaisiksi informantit eivät tuo esiin ainoastaan juridista kansalaisuuttaan vaan kytkevät itsensä osaksi kansakunnan ideaa samalla vahvistaen ja uusintaen sitä (ks. Horsti 2009: 34). Kun joku alkuperäisen

idean mukaan kansakuntaan kuulumaton, toisen kansakunnan jäsen hakee jäsenyyttä *meidän* kansakunnastamme, osallistuu hän osaltaan yhteisön kuvitteluun. Se, että maahan muuttanut haluaa liittyä *meidän* kansalliseen yhteisöömme, on tunnustus yhteisön olemassaolosta. Samalla se on vahvistus kuvitelmille kansakunnan sekä sen jäsenyyden arvokkuudesta ja ylivertauisuudesta muihin nähden. (Bauman 1997: 217.)

Silloin kun sain kolmivuotisen apurahan, Kulttuurirahaston juhlan lopussa soi Maamme-laulu ja minulle tuli kyneleet silmiin. Mieheni, joka on suomalainen, nauroi. On tosi ihanaa, että ihmisellä on sellainen maa, josta voi olla ylpeä, ja että minä voin olla osa tätä meininkiä täällä. (Jovanka Trbojević/ Teostory 2/2008: 10.)

Tuomalla positiivisessa valossa esiin suomalaisiksi mielletyt piirteensä maahan muuttaneet tulevat uusintaneeksi myös stereotyyppistä kuvaa suomalaisuudesta. Super-suomalaisuus näyttäytyy tavoiteltavana normina, ja jos normi ainakin joltain osin onnistutaan täyttämään, tuodaan se mieluusti julki. Tällä tavoin haastateltavat tuottavat integroitumisen mallia, jonka mukaan tullakseen hyväksytyksi maahan muuttaneen on mukauduttava annettuun muottiin ja tultava suomalaisen kaltaiseksi – nimeä myöten. (ks. myös Horsti 2005: 191.) Affirmatiiviset tunnustetuksi tulemisen keinot näyttävät tehokailta, mutta niitä toistamalla tie suomalaisuuteen ei ainakaan perässä tuleville tasoitu. Suomalaisuusvajeen korjaaminen voi olla päättymätön prosessi, sillä missään ei ole määritelty, milloin maahan muuttanut on tarpeeksi suomalainen tullakseen täydellisesti hyväksytyksi (Forsander 2004: 207). Taattua ei myöskään ole se, että ahkerat suomalaisuuden osoitukset kääntyvät maahan muuttaneen eduksi positiivisen tunnustuksen muodossa. Jos kansallisen yhteisön jäsenehdokkaan super-suomalaisuutta pidetään liian hankkana ja lipevänä pyrkyryytenä, voi seurauksena ollakin *tunnustuksen tragedia*, jolloin innokas integraatio kääntyy itseään vastaan.

Koska järjestys – tässä tapauksessa suomalaisuus – on lopultakin määrävissä asemassa eroteltaessa likaa ja puhtautta toisistaan, on myös puhtauden kategoriaa muutettava, jotta ”väärässä paikassa” olevan liian leimasta päästäisiin kokonaan eroon.

5. EROTTAUTUMINEN JA NEUVOTTELU

It takes at least two something to create a difference... Clearly each alone is - for the mind and the perception - a non-entity, a non-being. Not different from being and not different from non-being. An unknowable, a Ding an sich, a sound from one hand clapping. (Bateson 1985: 78.)

”[M]utta se totuus on kuitenkin se että ... kyllä ... aina me ihmisinä tehdään rajoja”[...] (H3.)

5.1. Erottautuminen

Jotta puhtaus tulisi tunnistetuksi puhtautena ja suomalaiset suomalaisina, on oltava selvillä siitä, mikä järjestystä rikkoo, mikä *ei* määriteltyihin kategorioihin kuulu. Toisin sanoen järjestyksen ja puhtauden määrittelyyn tarvitaan epäjärjestykseksi tunnistettavaa likaa, samoin kuin suomalaisten määrittely edellyttää muukalaisen tai vihollisen, josta erottuen oma kansallinen identiteetti määrittyy. Carl Schmittin, kiistellyn kansainvälisen oikeuden sekä politiikan teoreetikon mukaan poliittisen tärkein määrittäjä on ero ystävän (*Freund*) ja vihollisen (*Feind*) välillä. Schmittin jo vuonna 1932 esittämä poliittisen yhteisön käsittäminen ensisijaisesti negaation kautta on varsin käytetty ajatusmalli myöhemmässäkin nationalismitutkimuksessa. Teoria on kuitenkin joko tahallisesti tai tahattomasti, myös Schmittin natsimyönteisen menneisyyden takia, vaipunut unholaan. Schmittin nimi ja hänen työnsä vaikutus on usein jäänyt vaille mainintaa tieteellisissäkin julkaisuissa (Schwab 1976: 3-4). Teoksessaan *Der Begriff des Politischen* (1932; engl. *The Concept of the Political*: 1976) Schmitt määrittää poliittisen käsitettä keskittymällä ystävän (*Freund*) ja vihollisen (*Feind*) väliseen antagonismiin. Osoittaessaan yhtenäisyytensä valtioiden välisessä kamppailussa – äärimmäisessä tapauksessa sodassa – *kansallinen* voi negaationsa eli valtiollisen vihollisensa vastavoimana realisoitua poliittiseksi ykseydeksi. Vaikka poliittinen ei määräydy esimerkiksi kulttuuristen, taloudellisten tai uskonnollisten ominaisuuksien perusteella, saattaa näistä muodostua olennaisia tekijöitä vihollisen identifioimisessa. ”Jokainen uskonnollinen, moraalinen, taloudellinen, eettinen tai muu antiteesi muuntuu poliittiseksi, jos se on riittävän vahva ryhmittämään ihmisiä tehokkaasti ystäviksi ja vihollisiksi.” (Schmitt 1976: 25–29, 37.)

Schmittin mukaan tietoisuus omasta erityisluonteesta saavutetaan ennen kaikkea suhteessa tunnistettuun viholliseen, eikä niinkään omaan identiteettiin. Vasta vihollisen, ”toisen ja oudon” tunnistaminen ja poissulkeminen konstituivat kansan poliittisena ykseytenä. Juuri vihollisen tunnistaminen ja se, että vihollinen tunnistaa tunnistajansa viholliseksi, luo kansalle sen oman poliittisen identiteetin. Vihollista ei määritä mikään yleinen normi. Vain asianosalliset, tunnistaneet ja tunnistetut voivat määrittää vihollisensa ja joutua konfliktiin, ääritapauksessa sotaan keskenään. Vihollinen ei välttämättä ole pahana ja vastenmielisenä pidetty taloudellinen kilpailija, eikä hyvänä ja kauniina pidetty kauppakumppani saa automaattisesti ystävän määritettä. Vihollinen aletaan kuitenkin usein nähdä esteettisesti vastenmielisenä, moraalisenä ja taloudellisenä vastustajana, ja nämä tekijät vahvistavat ystävien erottautumista vihollisista. (Schmitt 1976: 26–27.)

Schmittille oman erityislaatuisuuden korostuminen vihollista edustavan kokonaisuuden kautta on siis kansan identiteetin perusta. Schmitt konstruoi poliittisen yhteisön negaation, erottautumisen ja poissulkemisen kautta. Schmittin aikalainen, syntymämaastaan Saksasta maanpakoon natsien valtaannousun kynnyksellä lähtenyt juutalainen sekä marxilainen filosofi Herbert Marcuse puolestaan kritisoi schmittiläiseen ontologiaan perustuvaa käsitystä poliittisen ja kansallisen suhteesta totalitaarisen ja autoritaarisen valtion sekä politiikan teorian mallina. Kansaan kuulumisen perustana veri (*blood*) ja maaperä (*soil*) ovat *irrationaalisia annettuja*, jotka turmelevat mahdollisuuden hahmottaa poliittinen yksilöllisen ja autonomisen järjenkäytön avulla. Poliittinen jako ihmisryhmien välillä perustuu irrationaalsiin, annettuihin erotteluihin ja näiden syöpyminen ihmisten mieliin turmelee vastaisuudessaakin autonomisen järjen mahdollisuuden. Ihmiset tottuvat annettuihin jakoihin ja lakkaavat ajattelemasta miksi pitävät toisia ihmisiä vihollisinaan, toisia ystävinään. ”Kansa (*folk, Volk*) muodostaa orgaanisen kokonaisuuden ja totaliteetin, joka ylittää kaikki, sosiaaliset, esimerkiksi luokka- ja intressipohjaiset erot.” (Marcuse 1968: 4, 15.)

Sisäsyntyinen suomalaisuus ja ”oman kulttuurin” vähyys

Kansakunnan täysjäsenyyden saavuttamiseksi maahan muuttaneen on Schmittin ajatusta seuraten päästävä poliittisen vihollisen luokituksesta ystävien piiriin. Affirmatiivisen retoriikan lisäksi haastateltavat pyrkivät tavoitteeseensa myös korostamalla eroaan muihin kansallisen piiriin kuulumattomiin sekä persoonallisten ominaisuuksiensa että toiminnan osalta. Informantit tuovat esiin sisäsyntyisiä, muista ei-suomalaisista poikkeavia edellytyksiään kotoutumiseen ja integroitumiseen. Kaikki suomalaisuus ei siis ole työllä hankittua ja opeteltua, vaan jotkut sopeutumista edistäviksi katsotut ominaisuudet heillä – toisin kuin monella muulla – olivat jo ennen Suomeen tuloaan. Kysyessäni H2:lta onko hän nimen vaihtamisen lisäksi tehnyt joitain muita konkreettisia tekoja tullakseen paremmin hyväksytyksi suomalaisena, hän kertoo yhtäältä muuttuneensa ”kulttuurisesti suomalaiseksi” ja toisaalta olleensa ajatusmaailmaltaan lähellä suomalaista jo ennen maahan tuloaan:

[K]yllä [...] varmaan paljon mä oon muuttunut suomalaiseksi kulttuurisesti, ei ei sitä sen takia että mua hyväksytään suomalaisena vaan varmaan mun ideakin on ollut se että lähempänä suomalaista kulttuuria kun omaa entistä monessa asiassa, tasa-arvonäkökulmasta ja sitten mielenvapausilmaisua ja täällä minulla on mä löydän itseni täällä lähe- tässä kulttuurissa enemmän kun omassa kulttuurissa [...] (H2.)

Haastateltava ilmaisee henkilökohtaisten arvojensa poikkeavan muiden, samaa kulttuuritaustaa edustavien arvoista. Koska H2:n ”idea” oli jo valmiiksi lähempänä suomalaista kuin ”omaa” synninmaan kulttuuria, ei syy ”kulttuurinmuutokseen” hänen sanojensa mukaan löydy hyväksynnän tavoittelusta. Yksilöllisten näkemystensä perusteella hän tuntee olevansa kotonaan suomalaisen kulttuurin piirissä. Vastauksella voidaan oman sopivuuden esiintuomisen lisäksi tulkita tehtävän eroa muihin ”oman” kulttuurin edustajiin, jotka eivät jaa käsitystä tasa-arvosta ja mielipiteenilmaisun vapaudesta. Erottautamalla muista *vieraan kulttuurin* edustajista puheella korostetaan omaa yksilöllisyyttä ja

soveltuvuutta suomalaisuuteen. Myös H1:n vastauksissa²¹ tulevat esiin omat, poikkeukselliseksi koetut ominaisuudet:

Käytkö sie usein siellä [entisessä kotimaassa]?(S-ML)

[E]n voi käydä. Minulla on kuolematuomio siellä koska olen vaihtanut uskontoa ja sitten muuten kun en halunnut osallistua tähän tappeluun [entisen kotimaan hallinnasta taistelevien ryhmien] välillä että halusin että mieluummin istutaan ja neuvotellaan ja puhutaan selvitetään asiat puheella ja heidän mukaan se on petturiteko, siksi en voi käydä. (H1.)

H1 kertoo haastattelun aikaisemmassa vaiheessa kääntyneensä islamista kiristinuskuon jo kauan ennen Suomeen muuttoaan, ei siis hyväksyntää tavoitellakseen vaan henkilökohtaisesta kutsumuksesta. Korostamalla omia toimintatapojaan H1 tekee eroa muihin entisen kotimaansa sotiviin asukkaisiin, joista poiketen H1 haluaa selvittää asiat puheella. Näin vastauksella korostetaan omia henkilökohtaisia, hyväksytyksi ja arvostetuksi oletettavia ominaisuuksia kuten kristinuskoa, rauhanomaisuutta ja rationaalisuutta. H3 puolestaan esittää perhetaustan, kotikasvatuksen ja koulutuksen suomien edellytysten edistäneen hänen kotiutumistaan ja suomalaistumistaan. Samalla hän erottautuu omaa kulttuuriaan voimakkaasti esiin tuovista, ”yksinkertaisen identiteetin” omaavista ihmisistä. H3:n kommentista on ymmärrettävissä, että hyvin kouluttautunut ja sivistynyt maahan muuttanut, jolla ei ole ”omaa” kulttuuria tai joka ei sitä ainakaan korosta ja puolusta, on parempi maahan muuttanut:

...[M]ä oon kuitenkin voi sano niin, perheestä ja tyylistä ja monesta syystä uskon ainakin aika sivistyskasvatus siis sillä tarkotan kuulostaa vähän pahalta oma kehu mutta se on se totuus ... jos yleensä näillä ihmiset joilla on vähemmän koulutus joka ne on vähän niinkun niillä ei oo muu [...] ne korostaa enemmän niiden oma yksinkertainen identiteetti tarkoittaa [...] että ”mä oon meksikolainen me ollaan paras me syödään tacoja me tehään sitä kaikki meidän juttu” on se ja ne on niin-

²¹ Olen analysoinut samaa lainausta toisesta näkökulmasta luvussa 4, sivuilla 71–72.

kun äärimmäisen radikaali koska niillä ei oo muuta tämä on vähän se simppele yksinkertainen elämä. Minulla ei ollu mä olin matkustanut jo vaikka kuinka paljon [...] osasin muita kieliä ja ja ja jotenkin semmonen koulutettu [...] se oli vähän silleen että että en halunnut [...] yksinkertaisesti en mä ollut minun omaa kulttuuria siis sitä ei ollu niinkun merkittävä siis ei mulla ollu mitään puolustella sitä [...] (H3.)

Maahanmuuttajia koskevaa integraatiopuhetta hallitsee Forsanderin (2004: 207) mukaan *normivaje*, joka maahan muuttaneiden tapauksessa tarkoittaa suomalaisuusvajetta: ”Ainoa, mitä maahanmuuttajilla on liikaa, on heidän oma kulttuurinsa, joka integraatiopuheessa toimii pikemminkin signaalina jonkin puutteesta, kuin siitä, että heillä on jotain ylimääräistä.” Ei-suomalainen kulttuuri ja etnisyys ovat siis suomalaisiksi integroitumista häiritseviä tekijöitä, ikään kuin maahan muuttaneen ”oma kulttuuri” ja ”suomalainen kulttuuri” asettuisivat saman janan vastakkaisiin päihin. Jos omaa kulttuuria on vähän tai ei ollenkaan, on suomalaisuuteen tällä janalla huomattavasti lyhyempi matka.

Myös omien kykyjen ja motivaation kautta voidaan paitsi osoittaa omaa kelpoisuutta, myös erottautua integraatiohaluttomista tai -kyvyttömistä maahan muuttaneista. H1 kuvaa tilannetta virastossa, missä häntä palveltiin englanniksi huolimatta siitä, että hän itse puhui koko asian käsittelyn ajan suomea. Kertomuksellaan H1 tuo esiin omaa suomenkielentaitoaan, jonka avulla hän hoitaa asiansa ”ilman mitään tulkin apua”. Samalla hän tulee esittäneeksi oletuksensa muista ”maahanmuuttajataustaisista”, jotka eivät hänen tavoin itsenäisesti selviä:

...[V]aikka juteltiin suomeksi hän vastas englanniksi ja hoidettiin koko asia läpi, mentiin koko asia läpi ja samalla linjalla että hän puhuu englantia mä vastasin suomeksi sitten kun sanon no niin kiitos ja hyvää päivänjatkoa ja lähin pois hän sanoo että miksi puhuttiin englantia sun kanssa mä sanon [kohauttelee hartioitaan]. Ehkä niillä on vielä vaikea hahmottaa että on ainakin [alueella, missä haastateltava asuu] on ehkä ollut sen verran vähän maahanmuuttajataustaisia jotka osaavat hoitaa oma asiansa täysin suomeksi ilman mitään tulkin apua tai sellaista[...](H1.)

Myös vastaus kysymykseen ”miten ilmennät suomalaisuuttasi” todentaa H1:n näkemystä, jonka mukaan ”maahanmuuttajien” joukossa on henkilöitä, ”jotka ovat laiskoja eivätkä välttämättä halua tehdä mitään tämän maan hyväksi”. H1 erottautuu työtä vieroksuista maahan muuttaneista toiminnan ja puheen tasolla. Kaikkien työskentely maan yhteiseksi hyväksi on sydämen asia:

...[U]sein minulla on ollut tosi tärkeitä että kaikki jotka haluavat tehdä jotain tämän maan hyväksi, tervetuloa, kaikki jotka ovat laiskoja ja eivät välttämättä halua tehdä mitään, soo soo soo sormella ... en halua tuomita ketään, mutta otan sen vähän liian henkilökohtaisesti jos joku ei oikeesti halua tehdä jotain hyvää tälle maalle. (H1.)

H2 puolestaan tekee vertailua synnyinmaansa kansalaisiin ja muihin maahan muuttaneisiin omaksi edukseen myös ulkoisen olemuksen ja käytöksen osalta. Toisin kuin muiden, hänen ulkomaalaisuutensa tai ainakaan ei-eurooppalaisuutensa ei näy ulospäin:

...[M]ä varmaan eri tavalla pukeudun kun verrattuna muihin maahanmuuttajiin ja käyttäydyn eri tavalla ja että monesti ei edes voisi kuvitella että mä voisin olla [entisestä kotimaasta] kotoisin. Ehkä jotkut ku huomaa että mä olen ulkomaalainen luulee että mä olen jostain Espanjasta tai jostain Euroopasta maasta tullu ja ilmeestä ja mun käyttäytymisestä ja ja ja kuitenkin niinkun kulttuurisesti kuitenkin [entisen kotimaan] kulttuuri on niin paljon ero että heti selviää että tuo on Kaukais... Aasian maasta tulleita mutta kun kulttuuri on taas omat niinkun tavat mitkä tuon esille ja käyttäydyn täällä on lähempänä Eurooppaa sen takiakin ihmiset varmaan ajattelee että mä oon jostain eurooppalainen maasta muuttanut tänne. (H2.)

H2 tekee jälleen eron ”oman” ja synnyinmaansa kulttuurin välille. Synnyinmaan kulttuurin on niin ”erilainen”, että sen mukaisesti käyttäytyvät tulevat varmasti tunnistetuiksi ulkomaalaisiksi, ei-eurooppalaisiksi ja vieläpä aasialaisiksi. Sitä, ettei H2 itse tule tunnistetuksi synnyinmaansa kansalaiseksi, hän pitää mitä ilmeisimmin positiivisena seikkana. Eurooppalaiseksi luulluksi tuleminen on mainitsemisen arvoinen asia.

Vaikka maahan muuttaneista puhutaan varsinkin mediassa usein sangen yhtenäisenä ryhmänä – muina kuin meinä – eivät kaikki maat ja kansalaisuudet ole vastaanottavan yhteisön silmissä yhtä arvokkaita – tai arvottomia. Hyväksytyksi tulemisen kannalta on oleellista, mistä maasta on tai näyttää olevan kotoisin. Toiset etnisyyden ja kansalaisuuden perusteella jaotellut ryhmät ovat hyväksyttävyyden ja arvostuksen hierarkiassa selvästi toisia ylempänä. (Horsti 2005: 201.) Sosiologi Magdalena Jaakkolan asennetutkimuksen mukaan (1999: 83–84) suomalaiset suhtautuvat kielteisimminkin somaleihin, arabeihin, venäläisiin, kurdeihin, turkkilaisiin, marokkolaisiin ja mustiin afrikkalaisiin. Myönteisimminkin (näki ko. ryhmään kuuluvan muuttuvan Suomeen) puolestaan suhtaututaan mm. pohjoismaalaisiin, länsieurooppalaisiin ja virolaisiin. Vaikka informantit eivät asennetutkimuksen tuloksista selvillä olisikaan, tuovat he mielellään julki, jos heitä on luultu etnisessä hierarkiassa korkealle asetettujen ryhmien jäseniksi (ks. myös H2 yllä):

...[E]ttä minun tapaus on vähän erilainen siinä suhteessa en ole niihin erilainen fyysisesti että se tekee siitä ihmiset on heti suhtautua ... monta kertaa ne ajattelee että mä oon virolainen. (H3.)

Hyvä ja huono maahan muuttanut

Filosofi-psykoanalyytikko ja kulttuuriteoreetikko Slavoj Žižekin mukaan yhteisöön kuulumaton arveluttava Toinen hahmotetaan enenevässä määrin mahdollisena uhkana, joka vie tilaa omaksi koetun poliittisen yhteisön identiteetiltä. Toinen koetaan uhkaksi niin kauan, kun se on halun (*desire, jouissance*) subjekti, niin kauan, kun sen koetaan vievän tilaa *meidän* elämäntavaltamme. (Žižek 1994: 216; Žižek 1995: 101.)

”Toinen” haluaa varastaa nautintomme (tuhoamalla ”elämäntapamme”) ja/ tai sillä on pääsy johonkin salaiseen ja perverssiin nautintoon. Lyhykäisyydessään: ”toisessa” meitä ärsyttää ja vaivaa tapa, jolla hän järjestää nautintonsa (ruoan haju, ”meluisat” laulut ja tanssit, hänen omituiset tapansa ja asenteensa työtä kohtaan – rassistisesta näkökulmasta ”toinen” joko vie meidän työme tai on meidän työlämme elävä vetelys). Paradoksaalista on, että ”meidän Juttumme” (Thing) on

”toisen” saavuttamattomissa ja samalla sen uhkaama; tämä muistuttaa kastraatioita, joka Freudin mukaan koetaan jonain, mikä ”ei oikeasti voi tapahtua”, mutta joka siitä huolimatta kauhistuttaa meitä. (Žižek 1995: 101, suom. S-ML.)

Kansallisvaltion diskurssia hahmotteleva Žižek käsittää toiseuden ehdot samalla tapaa kuin syntymämaa- ja syntyperäperiaatteista puhuva Kristeva: meidän elämäntapamme, yhteisöllinen yhteenkuuluvuutemme, esimerkiksi suomalaisuutemme on jotain, mihin ”toinen” ei voi päästä käsiksi. Kuitenkin se koetaan yhtä aikaa ”toisen” uhkaamaksi. (Žižek 1995: 101, 23.) Se *me*, mikä on uhattuna – eli negaatiostaan erotettu identiteettimme, elämäntapamme ja kansallinen suvereeniuutemme – on yhtä kaikki yhteisöllisenä tekijänä kuviteltu.

Läntisessä Euroopassa Euroopan ulkopuolelta tulevat, erityisesti islaminuskoiset maahanmuuttajat on nähty uhkana kansalliselle yhtenäisyydelle (mm. Lepola 2000: 214–246). Muualta kuin Euroopasta tulevien maahanmuuttajien ulossulkemista perustellaan juurikin toiseuden diskurssilla: koska maahanmuuttajilla on arvoristiriidassa vastaanottavan (kuvitellun) yhteisön kanssa oleva ja sen elämäntapaa uhkaava *vieras kulttuuri* – johon kuuluvat muun muassa naisten hunnuttaminen, ympärileikkaukset ja kunniamurhat – ovat he perin juurin ja peruuttamattomasti erilaisia ja ”näin ollen kansallisen kuulumisen piirin ulkopuolella” (Forsander 2004: 202 mm. Knocken 1991: 472–473 mukaan). Monikulttuurisuuskeskustelussa kulttuuri essentialisoidaan liittämällä se kiinteäksi osaksi yksilöitä ja ryhmiä. Kulttuurin mieltäminen pysyväksi osaksi yksilöiden ja ryhmien identiteettejä vahvistaa ja ylläpitää jakoa ”meidän” ja ”niiden toisten” välillä: jos kulttuurien erilaisuus on pysyvää, on pysyvää myös ero ”meidän” ja ”muiden” välillä. Staattiseksi mielletyt ”kulttuurit törmäävät” yksilöiden kohdatessa, ja maahanmuuttaja voi ”jäädä kahden kulttuurin väliin”. (Forsander 2004: 202–203; Lehtonen & Löytty 2003: 12; Horsti 2005: 195.) Samaa monikulttuurisuusjargonia käyttää myös H2, jonka mukaan tietyt kulttuurit ja uskonnot vaikeuttavat suomalaisen kulttuurin ja tapojen hyväksymistä:

...[S]iinä kulttuurissa on niin paljon ristiriitaa toisesta aina jollain tavalla estää sitä hyväksymistä ja uskonnot kanssa suuri ongelma ihmisille joilla uskonto se myös vaikuttaa siihen hyväksyä toista tapaa tai toista kulttuuria monesti niinkun perheessä jossa vanhemmat on muslimia tai joku muu uskonto siten kun tulee tän-

ne [T]äällä tulee ongelma kotona ei hyväksytään sitä lapsi haluaa kuitenkin olla vapaa niinkun suomalaiset eikä ne voi hyväksyä Suomen kulttuurikin lapset jää siinä välissä et kahen kulttuurin väliin ei ne tiedä mihin ne kuuluu oikein sitten loppujen lopuksi, aiheutuu syrjäytymistä ja näin eli toisin voi sanoa että oma kulttuuri sitten syrjäyttää koska ne vanhemmat vanhemmille jotka tulee tänne ei niillä on valmiuksia miten kasvattaa lapsia täällä[...] (H2.)

Toista kulttuuria ja uskontoa noudattavien vanhempien kasvatuseriaatteet asettuvat vastakkain suomalaisen kulttuurin kanssa, jolloin lapset jäävät ”kahden kulttuurin väliin” ja tämän seurauksena syrjäytyvät. Itse H2 on kuitenkin jälleen muista poiketen välttänyt väliinpuotoamisen tragedian. Kahdessa roolissa, kahden nimen kanssa eläminen yhtäältä suomalaisten ja toisaalta ”oman” yhteisön ja perheen kanssa ei aiheuta hänelle ongelmia. Kaksoiselämä ei tuota ristiriitaa, vaan haastateltava toimii sujuvasti molemmissa rooleissaan:

...[M]ulla on kaksi nimiä, mä elän kaksi ee... miten sanotaan kahessa roolissa että mä oon suomalaisten kanssa mä oon [uusi, suomalainen nimi] ja ja [...] ja sitten on oman yhteisön kanssa taas mä oon [alkuperäinen nimi] ja yhtä yhtä hyvin mä oon ottanut molemmat roolit vastaan eikä minä häiriinny tästä. Esimerki mun äidi osaa kutsua edes mun uusi nimiä, jossain välissä se yritti sanoa ei osannu sanoa [...] mä sanoin parempi sanoa vanhalta nimiä ei se haittaa [naurahtaa]. (H2.)

Omaa lastaan H2 kertoo kasvattavansa ”suomalaisten kasvatuseriaatteiden” mukaan. ”Suomalaiset kasvatuseriaatteet” on haastateltavan puheesta tulkittavissa annetuksi, yhtenäiseksi kokonaisuudeksi, johon ”avoimuus, ystävällisyys ja toisten kunnioittaminen” eivät kuulu – ainakaan samalla tavalla kuin hänen omiin kasvatuseriaatteisiinsa:

...[M]ä opetan suomalaisten kasvatuseriaatteiden [mukaan] mutta voi olla myös että opetan tietyllä lailla avoimuutta ja ystävällisyyttä ja ja toisten kunnioittamista vähän eri tavalla kun täällä [...] (H2.)

Kysyessäni haastateltavalta, onko hänen lapsensa kohdannut ongelmia muiden lasten keskuudessa mahdollisen erilaisuutensa takia, H2 vastaa napakasti:

No onko hällä sitten ollu jotain ongelmia koulussa tai päiväkodissa, onko häntä pidetty jotenkin erilaisena... (S-ML)²²

[Puhuu päälle] Ei kun hän on ihan suomalainen hän totta kai puhuu äidinkieltä suomea ja hänen äidi on opettaja ja se myöskin kielellisesti on tosi lahjakas poika että ei siinä sinänsä mitään, että koulussakin ihan hyvin pärjää ja auttaa muitakin. (H2)

Haastateltava kieltää lapsensa kokemat ongelmat ja erilaisuuden perusteenaan lapsensa täysi suomalaisuus. Äidinkielenä – ”totta kai” – suomi sekä puoleksi suomalainen verenperimä tekevät lapsesta syrjinnälle immuunin yhteisön täysjäsenen. H2:n menestymisen ja tunnustuksen nautinnan eetos ulottuu myös lapseen. Performatiivina toimiva väite ”hän on ihan suomalainen” on pärjäämisen tae, eikä kodin mahdollinen ”suomalaisista kasvatuseriaateista” poikkeaminen aiheuta syrjäytymisuhkaa samalla tavoin kuin monille muille maahan muuttaneiden lapsille.

Informantit korostavat, että heidän arvonsa eivät ole ristiriidassa suomalaisen kulttuurin kanssa. Muista kansalliseen yhteisöön kuulumattomista poiketen he eivät ole kulttuurinsa vankeja vaan sopeutuvat mallikkaasti suomalaiseen elämäntapaan. Haastateltavat myös sanoutuvat irti suomalaista elämäntapaa uhkaavista ajattelutavoista:

...[M]onessa kulttuurissa voi olla myös loukkaa ihmisoikeuksia ja myös ihmistä miten voi hyväksyä ja mitä ei [...] monethan hyväksyy koska se on hänen kulttuuri [...] siksi hän toimii näin ei se haittaa mutta mä oon sitä mieltä että ei pitäis tinkiä ihmisoikeuksista yhtään mitään pitää vaan tiukasti pitää vaikka mistä kulttuurista ovat mistä ovat huolimatta tai mistä uskonnosta. (H2.)

---

²² Informantti ei useista yrityksistäni huolimatta kertonut saaneensa negatiivista tunnustusta ei-suomalaiseksi tunnistettavan muukalaisuutensa takia. Haastattelutilanteessa, tutkimuskysymyksistä ja itsestäni epävarmana kuvittelin informanttien traagisten kokemusten olevan haastattelun mehevintä antia. Hämälläni H2:n kautta linjan pärjäämistä ja menestymistä korostavista vastauksista yritin puristaa esiin kokemuksia ongelmista ja syrjinnästä – jos ei haastateltavan itsensä niin sitten vaikka hänen lapsensa osalta. Jälkeenpäin, haastatteluaineistoa lukiessani kysymys tuntuu typerältä ja naiivilta. Vastaus on kuitenkin tulkintateoriani valossa mielenkiintoinen ja puolustaa paikkaansa valmiissa työssä.

...[S]e suomalainen sanonta vaikka se on hyvä mutta ymmärretään sen usein väärin että maassa maan tavalla en en missään tapauksessa ajattelen siitä sanonnasta että se on huono, koska englanniksi sanotaan sen että once in Rome act like roman so jotain sellaista ei kukaan pidä sitä pahana. Idea on se että on fiksumaa että silloin kun ollaan Suomessa talven aikana laitetaan talvivaatteet, on fiksumaa että kun ollaan Suomessa näytetään ja kunnioitetaan tätä yhteiskunnan kulttuuria historiaa ja taustaa, minusta se on taas väärin että sanotaan että annetaan niitten elää ihan täysin niin kuin heidän kotimaassansa mä itse en hyväksy tätä. (H1.)

H2 tuo kärkkäästi esiin näkemyksensä, jonka mukaan ihmisoikeuksista on pidettävä tinkimättömästi kiinni kulttuurin ja uskonnon sanelemista normeista huolimatta. Haastateltava erottautuu niistä *vieraan kulttuurin* edustajista, jotka mahdollisesti tinkivät ihmisoikeuksien noudattamisesta omaan kulttuuriinsa vedoten. Näin H2 ilmaisee omat arvonsa ja vakuutensa kelpoisuudestaan suomalaisiksi samalla vahvistaen rajaa itsensä ja suomalaiseen kulttuuriin soveltumattomien maahan muuttaneiden välillä. Myös H1 ilmaisee, ettei hyväksy äärirelativistista näkökantaa, jonka mukaan jokainen saisi elää oman kotimaansa kulttuurin mukaisesti. ”Maassa maan tavalla” -sanonta on haastateltavan mielestä sanomaltaan kannatettava ja se pitää sisällään paitsi suomalaisen ”yhteiskunnan kulttuurin” noudattamisen, myös historian kunnioituksen. H1 tekee myös jaottelemaan paremmin ja huonommin integroituvien maahan muuttaneiden välille:

...Valitettavasti voi sanoa että ei kaikilla mene hyvin. Nimenomaan niillä jotka ovat tosi erilaisia. Esimerkiksi jos joku on Afrikasta lähtöisin tai Kaakkois-Aasiasta tai jostain meren takana ... niillä menee aina hankalampi kuin toisilla ihmisillä jotka ovat tulleet lähimaista Venäjältä tai Virosta tai jostain Euroopasta ja sitten niillä on tosi vahva kulttuuri tai uskonto se vielä tuo mukanaan omat haasteet, Suomen yhteiskunta on vielä sen verran homogeeninen että epäiletään heti jos on jotain erilaista tai näytät pikkusen erilaiselta heti ennakkoluuloja tulee voimakkaasti mieleen[...] täällä kun on kansa on elänyt niin pitkään jokaisella on oma tontti että jos edes naapurin poika astuu meidän pihaan niin ”perrrrrhonen miksi!!!” totuttiin siihen että jokaisella on riittävästi omaa henkilökohtainen tila, toiset pakolaiset ei välttämättä ymmärrä tää ne voisivat aiheuttaa itselleen ongelmia ja sitten kun ne elää keskenään ei välttämättä yritä ihan alusta asti panos-

taa että ne oppia kunnolla suomea se myös aiheuttaa ongelmia että ne jäävät pyörimään keskenään toisten pakolaisten kanssa. (H1.)

H1:n näkemyksen mukaan maantieteellinen etäisyys aiheuttaa myös kulttuurista etäisyyttä. Kaukomaista tulevien kulttuuri ja uskonto ovat voimakkaampia, ja tästä johtuen heidän on vaikeampaa sopeutua Suomeen. Informantti kokee ”suomalaisen yhteiskunnan” homogeenisena kokonaisuutena, johon lähimaista tulleiden on helpompaa sopeutua. Huomioitavaa on, että H1 ei kyseenalaista olettamaansa homogeenisyyttä tai pyri murtamaan sitä vaan sen sijaan hyväksyy vallitsevan asiointilan. Pakolaiset aiheuttavat *itse itselleen* ongelmia, jos eivät ymmärrä suomalaisen yksityisyyden rajoja. Rauhan ja sopusoinnun säilymiseksi ”erilaisten” on samanlaistuttava. Samanlaistuminen estyy, jos suomalaistumiseen ei panosteta vaan ”pakolaiset jäävät pyörimään keskenään”. Haastateltavan näkemys muistuttaa integraatiopuheessa ilmenevää ajatusta ”sekoittumisesta”, jonka tavoitteena on sekoittaa erilaisia ihmisiä kanssakäymisen lisäämiseksi. Kanssakäymisen ajatellaan maahan muuttaneiden tapauksessa tuovan heidät lähemmäksi suomalaisuuden normia ja tätä kautta saada heidät kiinnitettyä tiiviimmin yhteiskuntaan. Vuorovaikutus ideaaliksi käsitetyn suomalaisuuden konstruktion kanssa opettaa maahan muuttaneet ”työtä tekeviksi, sosiaaliturvalla elämistä vieroksuviksi” sekä yksityisyyttä ja rauhallisuutta kunnioittaviksi yhteiskunnan jäseniksi. (Ks. Helne 2002: 152; Forsander 2004: 209.) Tässä valossa integraatio näyttäytyy suomalaisuuden tulemisena jälleen kiinteäksi, kokonaiseksi ja ehjäksi (ks. Lehtonen 2009: 113).

5.2. Neuvottelu

Habit of seeing opposites. –The general imprecise way of observing sees everywhere in nature opposites (as, for example, ‘warm and cold’) where there are, not opposites, but differences in degree. This bad habit has led us into wanting to comprehend and analyse the inner world, too, the spiritual-moral world, in terms of such opposites. An unspeakable amount of pain, arrogance, harshness, estrangement, frigidity has entered into human feelings because we think we see opposites instead of transitions. (Nietzsche 1880: § 67.)

Monikulttuurisuus näyttäytyy hallinnollisessa kielenkäytössä strategiana, jolla eri kulttuurit jäsennetään yhteiskunnassa niin, että rauha säilyy. Monikulttuurinen rinnakkaiselo edellyttää maahan muuttaneilta oletettuun suomalaisuuden normiin mukautumista julkisen piiriin astuttaessa. Vastaavasti hallintokielen monikulttuurisuus edellyttää valtaväestön edustajilta ymmärrystä ja suvaitsevaisuutta maahan muuttaneiden ”erilaisuutta” kohtaan. (Horsti 2005: 299.) Ideaali kotoutuminen kuitenkin velvoittaa maahan muuttaneen paitsi sopeutumaan ja kiinnittymään yhteiskuntaan myös säilyttämään ”oman” kulttuurinsa. Sallittavaa ja jopa suositeltavaa on ”sisätilaetnisyyttä”, jolloin oma kulttuuri ja uskonto säilytetään ja niitä harjoitetaan, mutta vain kodin ja yksityisen elämän piirissä. Esimerkiksi työ- ja koulumaailmassa sekä sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa asioidessa sen sijaan edellytetään mukautumista ”suomalaisen yhteiskunnan” normien mukaiseen toimintaan. (Lepola 2000: 211–214, 232–235; Horsti 2005: 194.) Informanttini näyttävät omaksuneen integraation ideaalin ja korostavat suomalaistumisen rinnalla ”oman kulttuurin” säilyttämisen tärkeyttä. H2 on sisäistänyt myös integraation kaksisuuntaisuuden idean. Molempien osapuolten on hyväksyttävä toisensa:

... [T]ietysti oman kulttuurin ja oman kielen säilyttäminen on jokaisen oma oikeus ja hyvä asia ei sinänsä mitään mutta toisaalta ristiriita siihen miten sulautuu uuteen kulttuuriin tai uuteen tapaa elämään toisaalta voi ihmiset säilyttää omaakin sehän ei tarkoita sitä että kun ihmiset tulee sulautetaan uuteen kulttuuriin sehän ei tarkoita sitä tai pitää luovuttaa omasta kulttuurista ja omista tavoista ja ottaa uusi tapa että pääsee, vaan se on tarkoitus on että myös hyväksyy toinen erilaisuutta että ei vaan sanota minua pitää vaan hyväksyä vaan molemmat hyväksyy toista, se vaatii paljon töitä [...] (H2.)

Oman kulttuurin säilyttämisen puolesta puhuu myös H1, jonka mukaan täydellinen assimiloituminen on epänormaalia:

No pakko sanoa että en missään nimessä halua että ihminen assimiloituu tähän täysin, koska se tarkoittaa että jotain epänormaalia tapahtunut. Toivosin että jos sellainen prosessi tapahtuu nimenomaan että ihminen kotiutuu enemmän tai sopeutuu säilyttää jonkin verran omasta arvokasta kulttuurista koska joka ikinen kulttuuri on arvokas riippumatta mistä se on tullut...

Toivon kovasti että ne kaikki jotka haluavat jäädä Suomeen ne sopeutuu, assimiloituu ääh ... koska se tarkoittaa että okei ne haluavat jäädä se on signaali molemmiin puolin sekä että valtaväestölle että niille että okei täällä on kivaa koska olen huomannut että olen ottanut tämän asian omaksi ja sitten valtaväestölle että ahaa, vaikka hän näyttää erilaiselta silti hän on tekee niin kun meikin muut, se sopivasti vaikea laittaa joku linja että okei jos syöt mämmiä ja käyt saunassa ja teet tämä ja tämä ei... (H1.)

Lisäksi haastateltavat kertovat osaavansa arvostaa ”omaa arvokasta kulttuuria ja identiteettiä” myös omissa tapauksissaan. ”Oman kulttuurin” hyväksi koettuja tapoja säilytetään ja ”etnisyyttä” sekä suomalaisesta poikkeavaksi koettuja tapoja harjoitetaan esimerkiksi kodin seinien sisäpuolella:

...[Y]ksi asia missä en vielä olen suomalaistunut on se että [...] sitten kotona, minulla esimerkiksi [entisen kotimaan perinteinen vaate] päällä vielä minä käytän sitä sisällä [...] ja silloin tällöin laitan [entisen kotimaan tyyppillistä] ruokaa mun kämppä on pikkusen erilainen kun tavallinen nuori suomalainen miehen kämppä että siinä tulee sitten oma tausta mukana. Toivon kovasti että ne kaikki jotka haluavat jäädä Suomeen ne sopeutuu, assimiloituu, ä-ää, mä haluan että heidän arvokas oma identiteetti säilyy. (H1.)

...[T]otta kai omasta kulttuuristakin hyväksyn ja arvostan ne mikä on hyviä ja käytänkin varmaan eri tavalla vierasvaraisena kun suomalaisena kotona koska ystävällisyyttä ja tykkään vieraita tulee paljon en oo niinkun suomalaiset aina pitää siivota ja odottaa ja laittaa aika ja mä tykkään vaan ihmiset tulee ovesta ja is-

tutaan ja mitä on yhdessä syödään ja ja nautitaan ja jutellaan ja totta kai erilaisuus näkyy paljon minussa, samanlainen kun joku suomalainen tykkää mennä metsään kävellä yksin jossa ei ketään eikä kuulu ääniä taas minä maahanmuuttaja tykkään lähteä kahville, siellä näkee muita ihmisiä ja paljon ääntä ja näin [...] tämmöistä niinkun erilaisuutta näkyy vaikka niinkun on toisaalta mä oon muuttunu paljon mutta on kyllä hyviä asioitakin jääny vaikka en tiedä onko hyviä vai huono mutta mitä mä itse koen hyviä on jääny. (H2.)

Kertoessaan hyviksi tunnustetuista tavoistaan H2 nimittää itseään maahanmuuttajaksi. Suomalaiseksi muuttumisesta huolimatta ”erilaisuus” näkyy, mutta positiivinen erilaisuus, kuten ystävällisyys, vieraanvaraisuus ja sosiaalisuus – ominaisuudet, joiden puutteesta suomalaiset itse itseään soimaavat – saavatkin näkyä. H3 puolestaan muistelee, että juuri Suomeen muutettuaan, hyväksynnän hakunsa ollessa kiivaimmillaan, hän häivytti oman kulttuuritaustansa myös kodin ja perheen piirissä. Nykyisin, tunnustuksen saavuttamisen jälkeen, erilaisena oleminen tuntuu kuitenkin mukavalta:

... [E]i ollut kuitenkaan siitä miten on monessa paikassa että seinän sisässä ne on niinkun omassa kulttuurissa minä olin Suomessa ja en halunnut mitään muuta.

...[N]ykyään on vähän tietysti ihan erilainen [...] vähän niinkun sanoisin että tuntuu vähän niinkun erikoiselta mukavalta erilaiselta haluan olla erilainen.(H3.)

Aseman vakiintumisen tuoma varmuus näkyy myös H3:n maahanmuuttopolitiikkaa koskevasta vastauksesta. Haastateltava lukee itsensä kuuluvaksi *meihin suomalaisiin*, joille kouluttautuneen, ulkomailta tulevan työvoiman ottaminen maahan on taloudellisesti hyvin kannattavaa:

No miten sitten tuo Suomen maahanmuuttopolitiikka, mitä mieltä siitä oot? (S-ML)

...[T]arvitaan työvoimaa sitäkin on tietysti totta [...] se on meille tietysti hyvä ajatellen että tulee se joku sairaanhoitaja mies tai nainen tämä henkilö joka on saanut koulutus muualla se on siis joku muut on ruokkinu tämän henkilön kolmekymmentä vuotta että se on jo valmis tänne töihin se on erittäin halpa siis sillä suomalaiselle. (H3.)

Myös H2 nostaa esiin maahanmuuttajien mukanaan tuoman työvoiman edut. Hän kuitenkin asettelee sanansa varovammin ja naurahtaa keventävästi puhuessaan itsestään ”suomalaisena”:

...[S]amalla koska ne maahanmuuttajat jotka tulee tänne tuo meille työvoimaa ja ja ja taas jos mä suomalaisena puhun [naurahataa] työvoimaa ja ja ja sitten myös erilaisuutta ja rikkautta kyllä se on kiva että on erilaisia ja erivärisiä ihmisiä koska jos paitakin on kaikilla saman värinen päällä tulee ihan tylsää, se on kiva että ihmisillä erilaisia paitoja erilaisia värejä samalla myös kansa ihan hyvä olla erilaisia erivärisiä se on rikkautta ja iloa. (H2.)

H2 puhuu myös liberaalin maahanmuuttodiskurssin mukaisesti erilaisuudesta rikkauteena. Maahan muuttaneet tuovat vaihtelua, värikyyttä ja rikkautta samanlaisuudessaan tylsän kansan keskuuteen. Niin ikään H1 tuo esiin maahan muuttaneista saatavan työvoimahyödyn, jonka takia nykyisin liian tiukkaa maahanmuuttopolitiikan linjaa voitaisiin hänen mielestään höllentää. H1 kuitenkin korostaa erottavansa tiukasti toisistaan maahanmuutto- ja pakolaispolitiikan, joista jälkimmäistä koskien nykyinen linjaus on hyvä. Tarvetta pakolaiskiintiön kasvattamiseen ei ole, sillä jo nyt maassa olevilla pakolaisilla on ongelmia kotoutua:

Tavallaan ymmärrän sen [maahanmuuttopolitiikan] mutta en välttämättä hyväksy sen täysin. Täällä nimenomaan maahanmuuttopolitiikka on eri asia ku pakolaispolitiikka. Mä erotan ne täysin. Maahanmuuttopolitiikkaa tuntuu että täällä turhaan yritetään tiukat säännöt ja ministeriöt keskenään tappelee ja taistelee että ei ole selvät sävelet miten asiat hoituu [...]

Mutta sitten pakolaisista pakolaismääräyksistä se, ymmärrän sen hyvin ja olen samaa mieltä koska mieluummin ennen kun otetaan isot määrät kiintiöpakolaiset tännepäin mieluummin että tarkistellaan että miten niillä menee miten niillä ihmisillä jotka ovat jo täällä, ovatko ne kotoutuneet onko niillä hyvin asiat menee tai ei. Valitettavasti voi sanoa että ei kaikilla mene hyvin [...] (H1.)

Puhuessaan maahanmuuttopolitiikasta haastateltavat asettuvat ajamaan Suomen kansallisia etuja ja kansantaloudellisia hyötynäkökantoja. Vastauksissaan he samastuvat ole-

tettuun suomalaisten etua ajavaan linjaan eivätkä edes mainitse turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kannalta huomioitavia humanitäärisiä näkökohtia. Vastauksillaan haastateltavat osoittavatkin Suomen olevan se yhteisö, jonka etuja he ensisijassa puolustavat. Lojaliteetti kohdistuu kansallisvaltion, ei syystä tai toisesta kotimaastaan lähteneisiin ihmisiin.

Uussuomalainen – kompromissi?

Mutta kun he ovat muuttaneet tänne jo ammoisina muinaisaikoina ja sitten monta vuosisataa eläneet ja taistelleet Suomen muiden asukasten rinnalla, kun he rakastavat maatamme ja tunnustavat sen isänmaakseen eivätkä ensinkään tahdo siitä enää erkaantua, niin he ovat kasvaneet kiinni Suomen kansaan ja ovat tässä mielessä suomalaisia, kuten me kaikki. (Maamme kirja [1876]1940: 198 Suomen ruotsalaisesta väestöstä.)

Käytettyjen nimitysten vaihtaminen on yritys muuttaa keskustelun sävyä. Aiemmin käytössä oli *ulkomaalainen*, sitten tuli yhä nykyäänkin käytössä oleva *maahanmuuttaja*, joka on saanut rinnalleen *uussuomalaisen*. (Forsander 2004: 201.) Uussuomalaisuudesta on sanaa käyttävien keskuudessa tullut alati uusia merkityksiä saava käsite, jolla yritetään oikeuttaa maahan muuttaneiden täysiarvoinen kohtelu suomalaisena. Samalla tavoitteena on myös kuvata uudelleen suomalainen identiteetti ja kyseenalaistaa ahtaasti syntyperäperiaate- ja syntymämaaperiaateideologiaa seuraava suomalaisuuden rakentuminen. Käsitettä muokkaamalla pyritään muuttamaan myös vallitseva todellisuus itselle suosiollisemmaksi.

Uussuomalainen olisi myönteisempi sana kuin maahanmuuttaja

Suomen maahanmuuttoviranomaisilla ja poliittisilla päättäjillä olisi nyt mainio mahdollisuus tehdä paremmin jotain, mitä muissa maissa ei ole osattu. Kysymys kuuluu: Mitä nimitystä käytetään maassa vakituisesti asuvasta henkilöstä, joka on syntynyt ulkomailla? Yleensä asukkaiden ja kansalaisten nimeäminen ja luokittelu

ei ole suotavaa. Kuitenkin viranomaisilla on tarve tunnistaa yhteiskunnan eri ryhmät, joten nimeäminen tai ryhmittely on tarpeellista. Mielestäni "uussuomalainen" on myönteisempi termi kuin "maahanmuuttaja". Sanaa "maahanmuuttaja" tulisi käyttää vain sanan alkuperäisessä tarkoituksessa, eli niistä Suomessa asuvista, joilla ei vielä ole Suomen kansalaisuutta.

Sana "uussuomalainen" välittää alkuperäiselle suomalaiselle viestin, että kyseinen henkilö kuuluu yhteiskuntaamme ja on yksi heistä alkuperään tai ihonväriin katsomatta. Jotkut alkuperäiset suomalaiset ovat sitä mieltä, että adjektiivi "suomalainen" liittyy rotuun. Eihän suomalaista(kaan) rotua ole, vaan sana "suomalainen" ilmaisee vain, että henkilö on Suomen kansalainen alkuperään ja ihonväriin katsomatta. Tuskin on pahempaa kuin asua muussa kuin syntymämaassaan pitkän aikaa ja silti tuntea olevansa toisen tai kolmannen luokan kansalainen [...] (Salolainen keskustan kunnallisvaltuutettu Anderson Mwegerano 2006.)

Haastateltavista H1 puolustaa innokkaasti *uussuomalaisen* käyttöönottoa:

...[I]tse olen puolueen jäsen ja meidän puolueessa olemme päättäneet että käytetään uussuomalainen-termi että ei enää maahanmuuttajantaustainen tai pakolaistaustainen tai pysyvästi asuva ihminen täällä jostain muualta tai ulkomaa-laistaustainen ihminen, haluttiin tuoda vähän positiivimmän joka tuo mukanaan sellainen ilmi että se ihminen kuuluu tähän osa tästä yhteiskunnasta, ja se uussuomalainen oli kaiken parhain mitä olemme keksineet ja sitten meidän puolueessa päätettiin kaikin... kaikilla tasoilla että poistetaan tää maahanmuuttajantaustainen tai pakolaistaustainen käytetään tästä eteenpäin uussuomalainen-termi ja niillä tarkoitetaan se ihminen joka asuu täällä pysyvästi ja haluaa olla täällä pysyvästi. (H1.)

Uuden käsitteen käytöllä H1 kertoo puolueessaan tavoiteltavan positiivisempia konnotaatioita. Uussuomalainen on osa suomalaista yhteiskuntaa eikä korosta nimitettävän henkilön menneisyyttä vaan keskittyy nykyhetkeen ja henkilön haluun asua maassa pysyvästi. H1:n vastauksista on kuitenkin ymmärrettävissä hänen käyttävän nimitystä muista maahan muuttaneista poliitikon ominaisuudessaan. Uussuomalainen on operatiivinen työkalu, jolla kannustetaan *ne* maahanmuuttajat kotoutumaan ja sopeutumaan

yhteiskuntaan. Samalla kun nimitys toivottaa maahan muuttaneet tervetulleiksi, se myös velvoittaa uussuomalaisia ”tekemään niin kuin kuuluu”:

[M]ä olen täysin sen vastainen en missään nimessä haluan erotella tai en missään nimessä haluan klassifioida että kuka on uusi ja kuka on vanha tai sellaista mutta niinkun sanon idea on se että kannustaa enemmän ihmiset kotoutua ja sopeutua tähän yhteiskuntaan, tuntuu että maahanmuuttopolitiikka on ollut tosi kuuma aihe viime aikoina ja puhutaan jatkuvasti miten saadaan niitä maahanmuuttajia ja pakolaisia kotoutua ja sopeutua tähän yhteiskuntaan, pikku askel aina se on, näytetään niille että ne on tervetulleita ne kuuluu tähän ne on osa tästä, se on ensimmäinen vihreä valo niille että kuulutte tänne ja tehkää niinkun teillä kuuluu, ei se oo missään nimessä erottelua tai [...] olla parempi tai huonompi. (H1.)

H2 ei innostu uussuomalais-käsitteen käytöstä yhtä paljon. Hän muistuttaa, ettei kukaan suomalainen ole alkuperäinen vaan suomalaisetkin ovat ”jostain tullu alkuaikoina”. H2:lle nimitystä tärkeämpää on toiminta: Suomessa asuminen ja suomalaisten tavalla toimiminen tekee suomalaisen:

No periaatteessa ... mä olen uussuomalainen en ole alkuperäinen suomalainen, mutta en tiedä onko sen mitään merkitystä onko joku uusi vai vanha vai, miten suomalaiset voi sanoa alkuperäisiä suomalaisia ei, suomalaisiakin jostain tullu alkuaikoina se on vaikea että minulle on ihan sama mikä mua kutsutaan ei mua kiinnosta että oonko mä uussuomalainen kuitenkin se on tärkeää että mä asun täällä ... mä toimin niinkun suomalaiset ja ja olen suomalainen (H2.)

Myös H3 suhtautuu uuteen käsitteeseen epäillen. Juridinen kansalaisuus on jäsenyyden tärkein määrittäjä. Epävirallisessa tilanteessa haastateltava voi toki synnyinmaansa kertoakin, mutta virallisesti asiassa ei ole epäselvyyttä: ”Mä oon suomalainen ja sillä siisti”:

...[M]ä oon suomalainen ja sillä siisti elikkä jos joku kysyy virallisesti sitten mä oon siis vastaus joku paikka virallinen mä oon siis suomalainen jos on siis epävirallinen mistä olet kotoisin sillon no sitten mä sanon sen [entinen kansalaisuus] sitten uussuomalainen en mä tiedä ei tulis mieleen sanoa niin (H3.)

Kuten Forsanderkin toteaa, ongelmallista uusien nimitysten käyttöönotossa on se, ettei tarve erotella ja kategorisoida lopu, ellei todellisuus nimitysten takana muutu. ”Uus-suomalainen on edelleen muu kuin suomalainen, eikä sama ihminen voi olla molempia. Uussuomalainen on vähemmän kuin kokonainen suomalainen ...” (Forsander 2004: 201.) Nimitys on ”parhain mitä olemme keksineet”, kuten H1 sanoo, mutta se ei kuitenkaan poista tunnustuksen kysynnän ja tarjonnan epäsuhtaa. Vaikka uussuomalainen käsitteenä löisikin itsensä läpi, ei se, kuten sanottua, lopeta erottelua aitoihin ja epäaitoihin suomalaisiin – saatikka karsinointia *aitoihin* ja *epäaitoihin* uussuomalaisiin:

Kielen, kulttuurin ja yhteiskuntamme pelisääntöjen omaksuminen on ainoa tie tulla aidoksi uussuomalaiseksi. (Katainen 2010.)

Kataisen lausuma jättää määrittelemättä millainen epäaito uussuomalainen on. Se ei myöskään kerro, mikä on tie tulla aidoksi suomalaiseksi. Onko ilmaisusta pääteltävissä, että aidoksi suomalaiseksi ei *tulla* vaan synnyttään?

Muukalaisesta meikäläiseksi

Maailma ilman rajoja on kaunis, mutta mahdoton ajatus, toteaa H3. Maailma, missä kaikki olisivat yhdessä, ei ole realistinen, sillä ihminen rakentaa rajoja, oli kyseessä sitten illallistava pariskunta, perhe tai kansakunta:

...[M]inun ihannemaailma on se että olisi maailma ilman rajoja tää olisi tietysti mahtavaa, mutta se totuus on kuitenkin se että että kyllä me aina aina me ihmisinä tehdään rajoja jopa ne joka ne ajattelee että me haluaa maailman missä on kaikki samaa ja kaikki yhdessä [...] tämä on hyvä esimerkki että on semmonen kauniisti sanottu mutta ei oikeesti pitäis paikaansa että sillon kun joku pariskunta ja sinä ja te olette molemmat ottamassa tiejän viini ja syömässä teidän juusto kyllä se on teidän tila kyllä se on teidän oma alue missä on raja on rajat koska te ette halua ketään häiritsemään teidän rauhaa no sama tuntuu sitten perhe ja sama tuntuu ne maan ihmiset [...] (H3.)

Teoksessaan *Territories, Boundaries and Consciousness: The Changing Geographies of the Finnish-Russian Border* (1996: 14) poliittisen maantieteen tutkija Anssi Paasi esittää nelikentän *meidän* ja *muiden* mentaalisen-spatiaalisen erottelusta (ks. kuva 1). Esitän tässä tulkintani Paasin mallista. Havainnollistan mallin avulla sitä diskursiivista jakoa ”meihin ja muihin”, jonka informantit pyrkivät toiminnallaan ylittämään – itse rajaa kuitenkin purkamatta.

	HERE	THERE
WE	1. Integration within a territory	2. Integration over boundaries
OTHER	3. Distinction within a territory	4. Distinction Us and the Other

Kuva 1 (Paasi 1996: 14.)

Vasen yläneljännes (ruutu 1) kuvaa kansallisvaltion sisäisen integraation diskurssia. Se edustaa syntyperäisiä, ”etnisesti” suomalaisia Suomen kansalaisia poliittisen ykseyden muodostavassa Suomessa, *meitä täällä*. Oikea yläneljännes (ruutu 2) kuvaa puolestaan rajojen yli ulottuvaa integraatiota – kutsuttakoon sitä vaikkapa *Lebensraum*-ideologiaksi. Suomen tapauksessa se edustaa esimerkiksi suomensukuisia kansoja Venäjällä, *meitä siellä*. Tähän diskurssiin sisältyy ajatus nykyiset valtion rajat ylittävästä suursuomesta, siitä, että naapurivaltio Venäjän suvereniteetista huolimatta suomensukuisten veljuskansojen ajatellaan enemmän kuuluvan Suomen kuin Venäjän kansalliseen yhteisöön. Tämä ideologia ilmenee esimerkiksi inkerinsuomalaisten paluumuutto-oikeuden kannattamisena kulttuurishistorialliseen yhteyteen ja verenperimään vedoten. Nelikentän ylempi rivi siis havainnollistaa *meiksi* miellettyjen ihmisten joukkoa.

Alempi rivi puolestaan edustaa toiseutta, ulkoryhmäläisiä ja *meihin* kuulumattomia ihmisryhmiä. Vasen alaneljännes (ruutu 3) kuvaa eroa valtion rajojen sisäpuolella. Tähän diskurssiin kuuluvat maahan muuttaneet tai verenperimältään ei-suomalaiset, *he täällä*. Nämä suomalaiseen kansalliseen yhteisöön kuulumattomaksi kuvitellut henkilöt edustavat toiseutta rajatun kansallisvaltion sisällä. Heidän ei ajatella ensisijassa olevan lojaaleja Suomea vaan alkuperäistä kotimaataan kohtaan. Heidän ei mielletä toimivan suoma-

laisen yhteiskunnan hyväksi, vaan pikemminkin nakertavan yhteistä hyvinvointia sisältä käsin esimerkiksi väärinkäyttämällä sosiaalietuuksia²³ ja syyllistymällä ”hyvinvointivaltion kannalta kalliiseen toimintaan, kuten ylenmääräiseen lapsentekoon, kotiäitiyteen ja työttömyyteen” (ks. Forsander 2004: 205). Niin kauan kun maahanmuuttajat eivät kykene todistamaan suomalaisuuttaan, voidaan heidän katsoa edustavan suomalaiselle kansallismielisyydelle schmittiläisessä mielessä poliittista vihollista (*politische Feind*) – eivät välttämättä pahoina ja rumina, taloudellisesti kukaties hyödyllisinäkin, esimerkiksi työvoimana. Kaikesta huolimatta nämä *Toiset* ovat vieraita ja niin erilaisia, että konflikti heidän kanssaan on mahdollinen. *He täällä* voidaan täten luokitella sisäisiksi, julkisiksi vihollisiksi. (Ks. Schmitt 1976: 27–29, 46–47.)

Vasen alaneljännes (ruutu 4) edustaa sosio-spatiaalista erottelua territoriaalisten ryhmien välillä, esimerkiksi Suomen ja Venäjän eroa. Tämän kentän diskurssi rakentaa rajaa meidän ja muiden välille valtioiden rajoja pitkin. Rajan tuolla puolen olevat ihmiset eivät kuulu *meihin*, vaan muodostavat oman, kansallisen ryhmänsä ja poliittisen ykseytensä, jonka kanssa voidaan kilpailla kansallisen edun taistelukentillä, esimerkiksi urheilun ja talouden alueilla. Schmittiläisessä mielessä tämä on juuri sellainen klassinen poliittinen vihollinen, johon peilaten omaa kansallista identiteettiä rakennetaan ja jonka kanssa sota poliittisen toiminnan huipentumana on oikeutettavissa.

Oman työni kannalta oleellisia ovat kaksi vasemmanpuoleista saraketta, *me* ja *muut täällä*, kansallisvaltion rajojen sisällä. Tulkintani mukaan informanttini koettavat siirtää tätä rajaa *meidän* ja *muiden* välillä niin, että he itse mahtuisivat nelikentän ensimmäisen ruudun edustaman diskurssin piiriin. He eivät siis koeta poistaa erottavaa rajaa kokonaan vaan siirtää sitä vain sen verran, että sopisivat itse suomalaisen kansallisen yhteisön täysvaltaisiksi ja tasavertaisiksi tunnustettujen ihmisten joukkoon. Oman itsen yh-

---

²³ Ulkomaalaisia koskevien asennemittausten mukaan enemmistö vastaajista pitää maahanmuuttajia korkean elintason hyväksikäyttäjinä. Forsanderin (2004: 205) tulkinta asennetutkimuksista on se, ”että maahanmuuttajilta puuttuu suomalaisten näkökulmasta jotain, joka tekee heidät kelvolliseksi nauttimaan yhteisestä hyvästä. Suomalaisten katsotaan syntyperänsä kautta omaksuneen etuuskien käyttöä ohjaavan kulttuurisen normiston, joka maahanmuuttajilta lähtökohtaisesti puuttuu.” Mutta miten muuten kuin *hyväkseen* hyvinvointia ja sosiaalietuuksia voisi käyttää (ks. Hazard 2010)?

teisöön kuulumista pyritään argumentoimaan osoittamalla ero niihin integraatiohaluttomiin tai -kyvyttömiin *muihin täällä*, jotka eivät ansaitsisi täysivaltaista yhteisön jäsenyyttä. Rajaa passiivisesti integroituihin, laiskoihin ja kulttuuriltaan suomalaisesta vahvasti eroaviin *toisiin* pyritään korostamaan, sillä informantit olettavat retorisen vakuuttelunsa kohteena olevien suomalaisten pitävän tällaisia maahan muuttaneita yhteisön jäseniksi kelpaamattomina. Oma kuuluminen ja kelpoisuus korostuvat kuulumattomista erottautumalla. Toisin sanoen informanttini koettavat puheillaan ja konkreettisilla toimillaan uudelleen määrittää poliittiseen yhteisöön kuulumisen kriteerejä ja käsitettä niin, että he itse sisältyisivät niihin. Sen sijaan, että he yrittäisivät kokonaan purkaa kansallisvaltiotodiskurssia ja nationalismin idean mukaista kansallisen yhteisön määritelmää, he pyrkivätkin muuttamaan ja mukauttamaan niitä itselleen suosiollisemmiksi. Onko nationalismiin nojaava tapa jäsentää maailmaa siis muuttunut mihinkään?

6. LOPUKSI

POLO: - Ehkä tämä puutarha on olemassa vain laskettujen silmäluomiemme varjossa emmekä ole koskaan keskeyttäneet – sinä kohottamasta pölyä taistelukentillä – minä tekemässä kauppaa pippurisäkeistä kaukaisilla toreilla. Mutta joka kerta kun suljemme silmämme melun ja väkijoukon keskellä, voimme vetäytyä tänne silkkikimonoissamme tarkkailemaan sitä minkä näemme ja elämme, tekemään johtopäätöksiä, katsomaan kaukaa.

– Ehkä maailmasta on jäänyt jäljelle vain epämääräinen, jätteiden peittämä maapala ja suurkaanin palatsin riippuva puutarha. Meidän silmäluomemme eristävät ne mutta me emme tiedä mikä on ulkopuolella ja mikä sisäpuolella. (Calvino 1976: 107.)

6.1. Yhteenveto

Tunnetun historioitsijan ja nationalismin tutkijan Eric Hobsbawmin mukaan nationalismin avautuminen tutkimukselle on merkki siitä, että ilmiö on ohittanut lakipisteensä ja sen suunta alkaa kääntyä laskuun. Hegeliin viitaten hän toteaa Minervan pöllön lähtevän lentoon vasta hämärän laskeuduttua. (Hobsbawm 1994: 209.) Modernin kansallisvaltion perustana ollut hallintoa ylläpitävän ja lakia säättävän *valtion*, syntyperäisen, etnisesti yhteneväisen *kansakunnan* ja maantieteellisesti rajatun *alueen* pyhä kolmiyhteys (Agamben 2000: 23) alkaa Suomenkin tapauksessa silminnähden murentua, mutta nationalismi maailmaa jäsentävänä peruskategoriana ei vaikuta hellittävän otettaan. Se saa uusia ilmenemismuotoja mutta ei osoita heikkenemisen merkkejä tapana hahmottaa maailmaa ja jäsentää ihmisten paikkaa siinä.

Sastamalalaisen maahan muuttaneen kunnallispoliitikon vaalimainos syksyltä 2008 toimii edustavan esimerkkinä kansallisvaltioaatteen elinvoimaisuudesta ja siihen nojaavan retoriikan vaikuttavuudesta – tai ainakin uskosta sen vaikuttavuuteen. Vaalimainoksessa tiivistyvät lähes kaikki edellisissä luvuissa esittelemäni tunnustuksen hankinnan ja suomalaisen kansakuntaan kuulumisen vakuuttamisen retoriset keinot: affirmatiivinen myöntö (yksiaviainen rakkaus Suomeen), erottautuminen muista kansalliseen yhteisöön kuulumattomista ja neuvottelu. Ehdokkaan kirjoitus myös todentaa niin haastatteluai-

neistosta kuin maahanmuuttoa käsittelevästä keskustelusta heijastunutta kuvaa kiinteästä ”suomalaisesta yhteiskunnasta”, johon maahan muuttaneet tulisi kiinnittää.

Hyvä sastamalalainen,

Minä olen aurinkoinen nuori nainen. Suomeen olen muuttanut Slovakiasta vuonna 2004 rakkauden perässä. Minulla on kaksi lasta, jotka rakastavat isänmaata aivan täysillä. Kun olen nähnyt heidän ja kaikkien muidenkin ihmisten rakastavan niin paljon kotimaata, minäkin ihastuin Suomeen, ja haluan olla osa tätä maata.

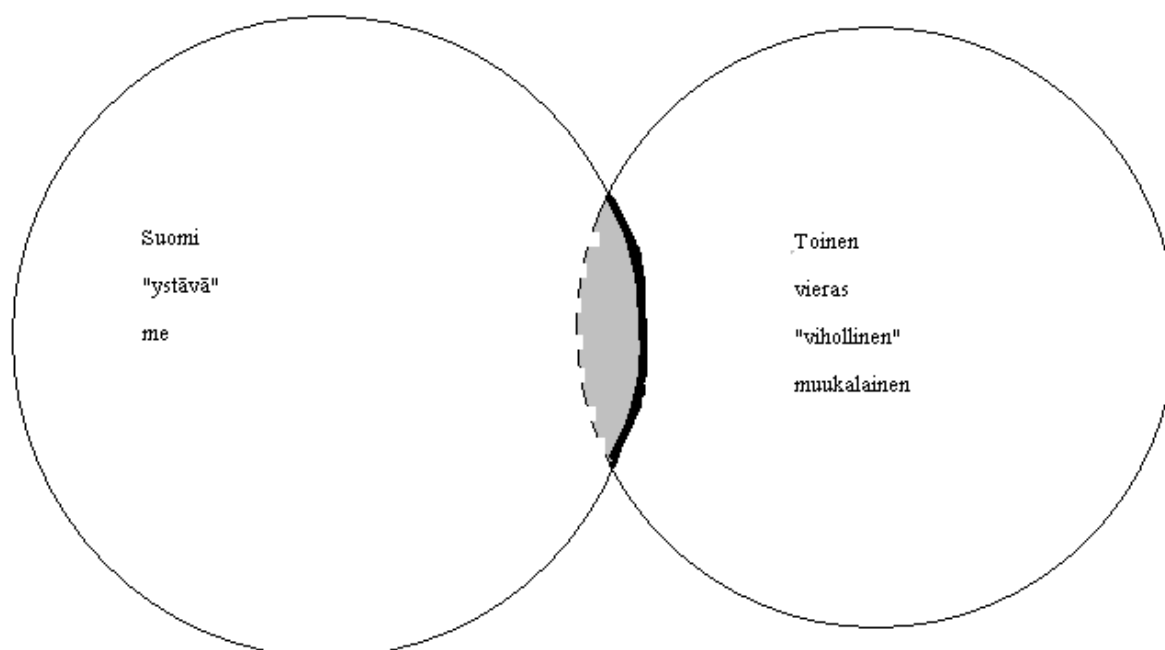
Se on yksi asia, miksi olen ehdokas. Me maahanmuuttajat olemme hyvin samantlaisia kuin suomalaiset, meidän vain pitää tutustua toisiimme enemmän. Tarvitsemme mahdollisuuden, joka yhdistää kaikki sastamalalaiset, auttaa yhteistyössä ja toisiimme ymmärtämisessä. Minulla on halu toimia sillanrakentajana suomalaisen yhteiskunnan ja maahanmuuttajien välissä. (Sastamalan kokoomus/Monika Lepistö 2008.)

Vaikka kyseessä on kuntavaalimainos, haluaa ehdokas korostaa lastensa ja sitä kautta itsensä rakkautta Suomea kohtaan. Lojaalius uutta kotimaata kohtaan on mainittava suomalaisille äänestäjille luottamuksen ehtona. Ehdokas myös näkee tarpeelliseksi tuoda esiin syynsä maahan muuttoon: rakkaus suomalaiseen mieheen on hyväksyttävä peruste asettua Suomeen ja irrottautua maasta, johon hänet syntyperänsä perusteella voitaisiin ”luonnollisesti” katsoa kuuluvan. Suomalainen puoliso ja lapset näyttäytyvät kiinnikkeinä uuteen isänmaahan. Lause ”me maahanmuuttajat olemme hyvin samantaisia kuin suomalaiset” luo kuvan maahan muuttaneista ja suomalaisista kahtena toisistaan selkeästi erotettavana, joskaan ei keskenään kovin erilaisena ryhmänä. Ehdokas itse erottautuu maahanmuuttajiksi luettavien ryhmästä ilmoittamalla olevansa halukas toimimaan ”sillanrakentajana suomalaisen yhteiskunnan ja maahanmuuttajien välillä”. Ilmaisua pitää sisällään ajatuksen, että ehdokas itse on asemassa, josta käsin hänen on mahdollista rakentaa silta yli maahan muuttaneet ja suomalaisen yhteiskunnan toisistaan erottavan kuilun.

Työni tavoitteena oli eritellä nationalismiin nojaavia retorisia keinoja, joilla maahan muuttaneet pyrkivät hankkimaan tunnustusta täysivaltaisina suomalaisina. Todis-

tusaineistona käyttämäni haastattelu- ja media-aineiston valossa pyrin myös tekemään näkyväksi toimintailmiön, jota voitaisiin kutsua uusisänmaallisuudeksi. Jatkotutkimuksen kannalta mielenkiintoista olisi lukea esiin uusisänmaallisuuden ilmentymiä systemaattisemmin kerätystä media-aineistosta ja laajemmasta haastatteluaineistosta. Käsitin aineistossani puheenvuoronsa esittävät maahan muuttaneet pelaaja-poliitikkoina maahanmuuton, suomalaisuuden ja monikulttuurisuuden pelikentällä. Tulkitsin informanttien argumentaation olevan riippuvainen kentästä, jonka muiksi pelaajiksi käsitin maahanmuuttoteemojen parissa työskentelevät tutkijat ja poliitikot, monikulttuurisuusjargonilla operoivat virkamiehet sekä maahanmuuttoa kritisoivat ja sen puolesta puhuvat toimijat. Työni tarjoaa lähtökohdan myös jatkotutkimukselle, jossa haastateltaisiin samoja informantteja ja vertailtaisiin kuinka keskusteluilmapiirin kiristyminen vuoden 2007 jälkeen on vaikuttanut heidän argumentaationsa. Tulkitsin aineistoa Axel Honnettiin tunnustussuhdeteorian (Honneth 1995; tässä työssä aiemmin luvussa 4) valossa siten, että informantit pyrkivät puheakteillaan – eivät ainoastaan nonverbaalisilla teoillaan – katkaisemaan oletetut syntyperän luomat siteet entisiin kotimaihinsa ja osoittamaan olevansa kelpoisia suomalaisen kansakunnan jäseniksi. He pyrkivät omilla kohdespesifeillä puheakteillaan muuttamaan asiaintilaa itselleen suosiollisemmaksi. Tulkitsin kaikki informanttien esittämät konstatiivit, kuvaukset ja väitelauseet, vaikutushakuisiksi performatiiviksi, sillä en voinut olettaa heidän puhuvan intentioidensa vastaisesti. Siten seurasin Austinin (1962) puheaktiteorian lisäksi myös Skinnerin pyrkimystä lukea deskriptiivinenkin puhe evaluatiivisena, tavoitehakuisena uudelleenarviointina (Skinner 1999). Havainnollistan hahmottamaani ilmiötä seuraavalla kuvalla (kuva 2):

Kuva 2: Pallomalli ”meidän” ja ”muiden” erosta

Oheisessa kuvassa vasemmanpuoleinen ympyrä edustaa Suomea, sitä kansallista yhteisöä, jonka jäseniksi informanttini pyrkivät pääsemään. Sosiaalisena konstruktiona se on Schmittiä (1976) seuraten itsensä tiedostanut poliittinen ykseys ja *meiksi* luettavien joukko sekä Paasin nelikentän *me täällä* (Paasi 1996). Vasen ympyrä edustaa myös *suomalaiseksi yhteiskunnaksi* käsitettyä – sekä haastatteluaineistossa että maahanmuuttoa käsittelevässä julkisessa keskustelussa ilmenevää – kiinteää ”puhdasta” kokonaisuutta, johon haastateltavat kertovat haluavansa kuulua ja jopa ”sulautua”. Oikeanpuoleinen ympyrä kuvaa puolestaan vierasta, Kristevan (1992) muukalaista ja Schmittin vihollista. Se edustaa sitä Douglasia mukaillen liaksi tunnistettua toiseutta (Douglas 2000), *muiden* joukkoa, josta informantit haluavat erottautua. Kehien leikkauspisteiden väliin jäävä harmaalla merkitty alue kuvaa neuvottelunvaraista uussuomalaisuuden tilaa, jossa haastattelemani maahan muuttaneiden voidaan hahmottaa toimivan. Se on eräänlainen välitila *meidän* ja *muiden* alueiden limittyessä, jossa harjoitetaan sisätilaetnisyyttä ja omaa, hyväksytyksi koettua kulttuurista erilaisuutta. Harmaa alue on tila, josta käsin voidaan myös ”rakentaa siltaa” maahan muuttaneiden ja suomalaisen yhteiskunnan väliin. Harmaaseen tilaan sijoittuva toimija on enemmän kuin maahanmuuttaja, mutta tarpeeksi suomalainen hän ei kuitenkaan ole.

Puheillaan ja konkreettisilla teoillaan informantit pyrkivät hälventämään rajaa, joka vielä oli erottamassa heitä täysivaltaisesta suomalaisuudesta. Raja *meidän* ja *muiden* välillä on yksilöllinen, ja kukin puhuja määrittää sen henkilökohtaisesti suhteessa omiin kokemuksiin ja ajatuksiinsa. Katkonaisella viivalla esitettyä rajaa, jonka informanttini pyrkivät ylittämään, ylläpitävät sekä suomalaisen yhteisön jäsenet että haastateltavat itse. Tämä raja, kuten sen toisella puolella oleva täysivaltaiseksi suomalaisiksi tunnistettujen yhteisö, on ensisijaisesti kuviteltu. Suomalaisiksi tunnistettujen taholta rajalinja kuvaa keinoja pitää kansan ideaan kuulumattomat erillään, esimerkiksi puhumalla informanteista aina ulkomaalaisina, maahanmuuttajina tai korkeintaan uussuomalaisina, mutta ei suomalaisina. Tämä raja edustaa myös sitä, minkä informanttini *olettavat* erottavan heidät suomalaisista. Katkoviivan ylittäminen kuvaa niiden ominaisuuksien saavuttamista, joita informanttini olettavat suomalaisten heiltä kansakunnan täysjäsenyyden ehtona vaativan. Näitä ominaisuuksia ovat esimerkiksi kielitaito, oikeanlainen käyttäytyminen ja pukeutumien, ”oman kulttuurin vähyytys” ja ahkera työnteko yhteiskunnan hyväksi esimerkiksi poliittisen osallistumisen kautta. Super-suomalaiset piirteet, kuten kylmäsielokyky ja yksinäinen metsissä samoilu nähdään erityisen tehokkaiksi keinoiksi tämän rajan ylittämiseen.

Paksummalla piirrettyä viivaa, rajaa *muihin* ja *toisiin* informanttini sen sijaan pyrkivät vahvistamaan. He eivät pyri purkamaan tätä rajaa vaan pikemminkin vankistavat sitä erottuakseen selkeämmin muukalaisiksi luettavien joukosta. Tätä rajaa vahvistetaan muun muassa argumentoimalla ”huonompia”, integraatiohaluttomia ja -kyvyttömiä maahanmuuttajia vastaan. Neuvottelemalla uusista, syntyperään ja syntymämaahan perustumattomista suomalaisuuden kriteereistä informantit pyrkivät niin ikään purkamaan heidät täyssuomalaisuudesta erottavaa rajaa. Koska verenperintönä saatua suomalaisen kansakunnan jäsenyyttä ei voi omalla toiminnalla hankkia, täytyy maahan muuttaneen päteä suomalaisuuteen kuuluviksi koettujen kulttuuristen eristyspiirteiden alueella. Korvaavia kriteerejä ovat esimerkiksi kielen ja kulttuurin opettelu, työmarkkinainklusion imperatiivin noudattaminen, suomalaisten arvojen ja elämäntavan omaksuminen sekä päätös ja halu olla osa kansakuntaa. Uuteen suomalaisuuteen kuuluvat myös hyviksi koetut osat omasta kulttuurista, kuten avoimuus, ystävällisyys ja vanhempien kunnioittaminen. Tärkeää neuvotteluprosessissa on kuitenkin sanoutua irti suomalaista elämäntapaa uhkaavista kulttuurillisista ja uskonnollisista ajatuksista. Huomionarvoista on, että

informantit eivät toiminnallaan koeta purkaa nationalismin aatteen mukaista kansallisen yhteisön käsitettä, vaan pyrkivät vain muokkaamaan sitä niin, että heidät itsensä voidaan laskea kuuluvaksi sen piiriin.

Sanoilla esitetyt teot perustuvat oletukseen siitä, mitä informantit olettavat suomalaisten heiltä vaativan yhteisöön hyväksymisen ehtona. Pikemmin kuin isänmaallisuutta, heidän toimintansa kuvastaakin mahdollisesti enemmän oletuksia siitä, *kuinka isänmaallisia valtaväestön edustajat odottavat heidän olevan*. Toimintana uusisänmaallisuus kerroo siitä, mitä suomalaisuudeksi käsitetään. Puhtauden ja järjestyksen kategoriat tulevat näkyviksi hankkiuduttaessa eroon liasta ja epäjärjestyksestä. Selvittämällä työssäni maahan muuttaneiden keinoja hankkia tunnustusta suomalaisina toin näkyväksi oletettuja suomalaisuuden kriteerejä. Se, että esittelemäni keinot koetaan tehokkaiksi välineiksi tunnustuksen hankinnassa, kertoo nationalismiin nojaavan kansakunnan rakentumisen idean elinvoimaisuudesta suomalaisessa kulttuurissa.

6.2. Pohdintaa ja uusia avauksia

Kublai-kaani kuunteli kulmakarvoja kohottamatta Marco Polon matkakertomuksia puristaen huulillaan piipun merenvahavartta parta painuneena ametistikaulanauhaa vasten, isovarpaat hermostuneesti työnnettyinä silkkitohveleihin. Ne olivat iltoja jolloin luulotaudin huuru painoi hänen sydäntään.

[...] - Jos haluat tietää kuinka paljon pimeyttä on ympärilläsi, sinun täytyy terästä katseesi kaukaisiin, heikkoihin valoihin. (Calvino 1976: 63–64.)

Sosiologi Zygmunt Baumanin mukaan kulttuuri on käännytystyötä, jossa käännytettävät yritetään saada hylkäämään vanhat tottumuksensa ja omaksumaan uudet, *meidän* tavat niiden tilalle (Bauman 1997: 198–199). Käännytystyön periaatteiden mukaisesti jäsenkandidaatti pyritään samanlaistamaan kansakuntaan sopivaksi. Onnistunut assimilaatio kuitenkin paradoksaalisesti paljastaa kansakunnan jäsenyyden ”hauraan ja vapaehtoisuuteen perustuvan luonteen, jonka nationalismi yrittää parhaansa mukaan kätkeä.” Luonnollisena pidetyn jäsenyyden saavuttaneet herättävät katkeria tunteita: he ovat suoriutuneet mahdottomasta tehtävästä, jostain minkä luultiin olevan ihmisen vallan ulot-

tumattomissa. Tehtävästä suoriutuneet osoittavat luonnollisena pidetyn rajan keinoteokoisuuden ja ylitettävyyden, eikä tämä arvatenkaan miellytä kaikkia synnyinlahjana jäsenyytensä saaneita kansakunnan jäseniä. Rajan ylittänyt, ainakin näennäisesti assimiloitunut ”uusjäsen” vaikuttaa alkuperäisjäsenten silmissä takinkääntäjältä ja näin ollen joltain, mitä hän oikeasti ei ole. Tällaisia teeskentelijöitä on syytä pitää epäluotettavina ja epälojaaleina, ja näin assimilaatio kääntyykin käännynnäistä vastaan vahvistaen nationalismin ideaa: jako meihin ja muihin, samanlaisiin ja erilaisiin on pysyvä, eikä oikea ja rehellinen assimilaatio ole mahdollinen. (Bauman 1997: 217–218.)

Jo edellä esittämäni Gellnerin (1983: 7) määrittelemän mukaan kuuluvat kaksi henkilöä samaan kansaan, 1) jos he jakavat saman kulttuurin ja 2) *jos he tunnistavat toisensa samaan kansaan kuuluviksi*. Suomalaisen kulttuurin omaksuminen ja ahkera yrittäminen ei siten riitä maahan muuttaneen suomalaiseksi tunnustamiseen, sillä tunnustus on kaksisuuntainen prosessi. Suomalaisuuden merkittäväksi kriteeriksi määritelty työn tekokin voi kääntyä maahan muuttanutta vastaan, sillä sen voidaan tulkita vievän työpaikan joltain *oikealta suomalaiselta* (ks. Žižek 1995: 101). Innokas Suomen etujen puolustaminenkin maahan muuttaneen taholta voi saada tyrmäyksen ja tulla tulkituksi epäaitona pyrkyryytenä, vaikkapa huumorin varjolla esitettynä käskynä: ”*suu kiinni, uussuomalainen!*” (ks. H1 luvussa 4). Aktiivinen hyväksynnän hankinta voikin positiivisen tunnustuksen sijaan aiheuttaa tunnustuksen tragedian ja puhtauden kategorian tullessa näkyväksi vain erottaa ”aidot” ja ”epäaidot” suomalaiset selkeämmin toisistaan. Sitä paitsi on mahdotonta määritellä, milloin maahan muuttanut olisi tarpeeksi suomalainen (Forssander 2004: 207). Suomalaisuus lipeää käsistä kuin märkä saippua, kun siihen yrittää tarttua määrittelyaikeissa. Edes ”kansojen ja kulttuurien luonnotonta sekoittumista” vastustavan (Suomen Sisu ry 2009) Suomen Sisu Ry:n entisen puheenjohtajan Teemu Lahtisen kyvyt eivät riitä suomalaisuuden pukemiseen sanalliseen muotoon:

Toimittaja: Mitä suomalaisuus sulle merkitsee?

Teemu Lahtinen: Suomalaisuus se on osa identiteettiä, se on kansallisuudet ja juuret tulee sieltä ja ... vähän vaikee lähtee purkamaan auki että kuinka minkälainen merkitys on niin tärkeelle komponentille siitä että mitä ite on...

Toimittaja: Sä oot nationalistisen järjestön puheenjohtaja, sen täytyy merkitä sulle enemmän kun tavalliselle ihmiselle...

Teemu Lahtinen: No kyllä mä sen uskon mutta sanoiks pukeminen siitä et mitä ite sisällä tuntee tai näin pois päin se on vähän hankalaa voi olla että mun niinkun ilmasutaidon kyvyt ei riitä sitten kertomaan sitten tätä näkemystä se on...

Toimittaja: Onks se niin isoa?

Teemu Lahtinen: Se on jotenkin niin isoa ja niinku keskeinen osa siitä, mä en osaa kuvitella itseäni ilman tietoisuutta siitä että mä oon suomalainen.

(YouTube.com: Yle TV2 2007: Vaunu: kyydissä Tommy Lindgren ja Teemu Lahtinen.)

Uuusomalaisuus on epäilemättä selviytymisstrategia, jolla ”erilaiseksi” määritelty yrittää pärjätä ”samanlaisiksi” miellettyjen joukossa. Samalla tavoin tunnustusta saadakseen ja pärjätäkseen esimerkiksi miesvaltaisella työpaikalla ainoa nainen voi yrittää olla miehekkäämpi kuin miehet tai heterovaltaisessa ympäristössä homo heterompi kuin heterot (ks. Lahtinen 2002: 97). Samaa selviytymisen strategiaa hyödyntävä maahan muuttanut yrittää olla suomalaisempi kuin suomalaiset. Toiminnallaan ”erilainen” yksilö kuitenkin tulee uudistaneeksi ja vahvistaneeksi vallitsevia käytäntöjä, miehisiä, heteronormatiivisia (Lahtinen 2002: 97) tai kansallisvaltiollisia rakenteita.

Olisiko uusisänmaallisuudelle tunnustuksen hankinnan keinona vaihtoehtoja? Olen esittänyt aineistossani puheenvuoronsa lausuvat maahan muuttaneet poliittisina toimijoina. Lukutapani tarkoituksena oli näin myös korostaa informantteja aktiivisina subjekteina, jotka ovat itse toimintansa keinot valinneet. Subjekti voidaan kuitenkin määritellä kahdella tapaa, kuten politiikantutkija Mikko Lahtinen esittää. Ensimmäisen määritelmän mukaan subjekti, johdettuna latinan sanasta *subiectus* tarkoittaa sanan mukaisesti ”alle heitettyä”, alamaista. Tämän määritelmän mukaan subjekti ei siis olekaan tekijä vaan vallan kohde ja ”objekti”, joka on omaksunut itseään koskevat käsityksensä yhteiskunnallisissa käytännöissä. Esimerkiksi vaikka lapsi oivaltaa itse sukupuolensa, hän ei itse päättä sukupuolten eroista ja sisällöistä. Ensimmäisen määritelmän mukaan subjekti ei ole itse, omaehtoisesti määriteltyä vaan valmiiseen kategoriaan sijoitettua. (Lahtinen 2002: 98.)

Lahtisen esittelemän toisen määritelmän mukaan subjekti on itse itsensä määritelty toimija, ”predikaatin ilmaisevan teon tekijä”. Määritelmänä teon kohde ja teon tekijä näyttävät vastakohtaisilta, mutta eivät välttämättä ole yhteen sovittamattomia. Jos yksilö

tiedostaa olevansa subjekti ensimmäisen ”alla makaavan” määritelmän mukaan, hänen on mahdollista ”alkaa tarkastella kriittisesti omaa subjektivaatiotaan ja ryhtyä vaikuttamaan sen ehtoihin ja edellytyksiin”. Näin ollen yksilöstä tulee toisen määritelmän mukainen toimiva subjekti, joka *pyrkii* itse määrittämään subjektivaationsa ehtoja. Tällöin ideologisia mahteja ja vallitsevia rakenteita – kuten nationalismia ja suomalaisuutta – joiden ”alla subjekti on maannut” voidaan ryhtyä kyseenalaistamaan. (ks. Lahtinen 2002: 98–99.)

Tutkimuksellisesti mielenkiintoista olisikin alkaa etsiä ja havainnoida kansallisvaltioretoriikkaan nojaamattomia, vaihtoehtoisia tunnustuksen hankinnan keinoja. Millaisia ovat ne tavat, joilla maahan muuttaneet pyrkivät muodostamaan sekä synnyinmaastaan, että suomalaisuudesta irtautuvia subjektin määrittelyn ehtoja? Olisiko näiden ehtojen varaan mahdollista rakentaa kansallisvaltiot ylittävä, *post-nationaali* identiteetti?

LÄHTEET

Haastatteluaineisto

Haastattelutallenteet ja litteraatiot tekijän hallussa.

H1= mies, ikäryhmä 25–30 vuotta, syntymämaa Lähi-idässä, asuinpaikka haastattelu-
hetkellä Länsi-Suomen läänissä, haastattelu 23.10.2007.

H2= mies, ikäryhmä 30–35 vuotta, syntymämaa Lähi-idässä, asuinpaikka haastattelu-
hetkellä Länsi-Suomen läänissä, haastattelu 25.10.2007.

H3= mies, ikäryhmä 55–60 vuotta, syntymämaa Etelä-Amerikassa, asuinpaikka haastat-
teluhetkellä Länsi-Suomen läänissä, haastattelu 7.11.2007.

S-ML= Sini-Mari Lepistö, s. 1984.

Lehti- ja Internet-aineisto

Aamulehti 5.6.2010: Uutiset: ”Miksei Niinistö mene puoluekokoukseen?”

Hazard, Kaarina 2010: ”Järjestelmän hyväksikäyttö” [online]. Kolumni julkaistu
25.3.2010 Iltalehti.fi:n blogissa. <[http://blogit.iltalehti.fi/kaarina-
hazard/2010/03/25/jarjestelman-hyvakskaytto/](http://blogit.iltalehti.fi/kaarina-hazard/2010/03/25/jarjestelman-hyvakskaytto/)> [13.4.2010.]

Homma Ry 2010: ”Homma – siis hä?” [online].

<http://cms.hommaforum.org/index.php?option=com_content&view=article&id=4&Itemid=10> [22.2.2010.]

HS.fi 26.3.2008: ”Poliisi seuloo maassa luvatta olevia pistokokein” [online].

<[http://www.hs.fi/kaupunki/artikkeli/Poliisi+seuloo+maassa+luvatta+olevia+pistokokei
n/1135234843473](http://www.hs.fi/kaupunki/artikkeli/Poliisi+seuloo+maassa+luvatta+olevia+pistokokein/1135234843473)> [11.4.2008.]

HS.fi 19.2.2009: ”Katainen vaatii avointa keskustelua myös maahanmuuton ongelmista” [online].

<<http://www.hs.fi/politiikka/artikkeli/Katainen+vaatii+avointa+keskustelua+myös+maahanmuuton+ongelmista/1135243654669>> [26.3.2010.]

HS.fi 29.5.2009: ”Katainen tyrmää puoluetoveri Kai Pöntisen Eu-vaalimainoksen” [online].

<<http://www.hs.fi/politiikka/artikkeli/Katainen+tyrmää+puoluetoveri+Kai+Pöntisen+EU-vaalimainoksen/1135246338637>> [26.3.2010.]

HS.fi 8.10.2009a: ”HS-raadin vastaukset kysymykseen: Hyssytteleekö suomalainen älymystö maahanmuuton ongelmia?” [online]. <<http://www.hs.fi/kulttuuri/artikkeli/HS-raadin+vastaukset+kysymykseen+Hyssytteleekö+suomalainen+älymystö+maahanmuuton+ongelmia/1135249899456>> [25.3.2010.]

HS.fi 8.10.2009b: ”HS-raati: Maahanmuutosta saa puhua vapaasti” [online].

<<http://www.hs.fi/kulttuuri/artikkeli/HS-raati+Maahanmuutosta+saa+puhua+vapaasti/1135249899451>> [25.3.2010.]

HS.fi 4.2.2010: ”Turvapaikanhakijat ryhtyivät lumitöihin Helsingin Punavuoressa” [online].

<<http://www.hs.fi/kaupunki/artikkeli/Turvapaikanhakijat+ryhtyiv%C3%A4t+lumit%C3%B6ihin+Helsingin+Punavuoressa/1135252633928>> [4.2.2010.]

HS.fi 15.3.2010a: ”Tutkijat joutuvat rasististen uhkailujen kohteeksi” [online].

<<http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Tutkijat+joutuivat+rasististen+uhkailujen+kohteeksi/1135254434931>> [19.3.2010.]

HS.fi 15.3.2010b: ”Lähes 60 prosenttia ei ottaisi lisää maahanmuuttajia” [online].

<<http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/L%C3%A4hes+60+prosenttia+ei+ottaisi+lis%C3%A4%C3%A4+maahanmuuttajia/1135254407014>> [15.3.2010.]

HS.fi 19.3.2010: ”Stubb: Mamu-keskustelu on muuttunut vastenmieliseksi” [online].

<<http://www.hs.fi/politiikka/artikkeli/Stubb+Mamu-keskustelu+on+muuttunut+vastenmieliseksi/1135254803142>> [19.3.2010.]

HS.fi 20.3.2010: ”Sdp:n uusi maahanmuuttolinjaus: Maassa maan tavalla” [online].
 <<http://www.hs.fi/politiikka/artikkeli/Sdpn+uusi+maahanmuuttolinjaus+Maassa+maan+tavalla/1135254843389>> [20.3.2010.]

HS.fi 27.3.2010: ”Vihreät höykyttää Urpilaista ’maan tavalla’ -puheista” [online].
 <<http://www.hs.fi/politiikka/artikkeli/Vihre%C3%A4t+h%C3%B6ykytt%C3%A4%C3%A4+Urpilaista+maan+tavalla+-puheista/1135254990279>> [27.3.2010.]

HS.fi 1.4.2010: ”Beghamin Turun vierailu innoitti nettiyhteisön nauramaan maahanmuuton vastustajille” [online]. <<http://www.hs.fi/kulttuuri/artikkeli/Beghamin+Turun+vierailu+innoitti+nettiyhteis%C3%B6n+nauramaan+maahanmuuton+vastustajille/1135255814802>> [1.4.2010.]

HS.fi 17.6.2010a: ”Maahanmuuttokriittinen Muutos 2011 rekisteröityy puolueeksi” [online].
 <<http://www.hs.fi/politiikka/artikkeli/Maahanmuuttokriittinen+Muutos+2011+rekister%C3%B6ityy+puolueeksi/1135257658239>> [17.6.2010.]

HS.fi 17.6.2010b: ”Suomeen perustetaan siirtolaisparlamentti” [online].
 <<http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Suomeen+perustetaan+siirtolaisparlamentti/1135257658184>> [17.6.2010.]

HS.fi 1.8.2010: ”Yhä useampi vaihtaa sukunimensä” [online].
 <<http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Yh%C3%A4+useampi+vaihtaa+sukunimens%C3%A4/1135258990701>> [1.8.2010.]

Katainen, Jyrki 2010: ”Maahanmuutosta on puhuttava ja sallittava myös erilaiset mielipiteet” [online]. <<http://www.kokoomus.fi/?x1344005=2085585>> Mielipidekirjoitus julkaistu Helsingin Sanomissa 22.3.2010.

Kontula, Anna 2010: ”Koko maahanmuuttokeskustelu ihan metsässä” [online]. Blogimerkintä 14.1.2010. Anna Kontulan blogi. Seikkailua tieteen ja politiikan maailmassa. <<http://annakontula.blogspot.com/2010/01/koko-maahanmuuttokeskustelu-ihan.html>> [24.3.2010.]

Muutos 2011 ry 2010: ”Muutos 2011 ry / Förändring 2011 rf” [online].

<<http://muutos2011.fi>> [22.2.2010.]

Mwegerano, Anderson 2006: ”Uussuomalainen olisi myönteisempi sana kuin maahanmuuttaja” [online]. <<http://www.mwegerano.com/puheet.html#uussuomalainen>> [15.3.2010.]

Perussuomalaiset rp. 2006: ”Eduskuntavaaliohjelma 2007. Oikeudenmukaisuuden, hyvinvoinnin ja kansanvallan puolesta!” [online].

<<http://www.perussuomalaiset.fi/ohjelmat/eduskuntavaaliohjelma2007/getfile.php?file=183>> [20.3.2010.]

Sastamalan kokoomus/ Lepistö, Monika 2008: Kuntavaalimainos [online].

<<http://www.sastamalankokoomus.fi/index.php?id=151>> [10.11.2008.]

Suomen Sisu ry 2009: Periaateohjelma [online].

<http://www.suomensisu.fi/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=12&Itemid=11> [21.5.2010.]

Teostory. Teoston asiakaslehti 2008/2: ”Uussuomalaisia säveltäjiä.” Teksti: Mika Kauhanen. Helsinki: Säveltäjain Tekijänoikeustoimisto Teosto ry.

Vapaa liikkuvuus –verkosto 2010: ”Vapaa liikkuvuus –verkosto” [online].

<http://vapaaliikkuvuus.net/index.php?option=com_content&task=blogsection&id=11&Itemid=44> [22.2.2010.]

YouTube.com: Yle tv 2 Vaunu. Kyydissä: Tommy Lindgren ja Teemu Lahtinen. Videon kohdassa 5.19–6.00

<http://www.youtube.com/watch?v=alh1icQPQhs&feature=Playlist&p=0E31F40EDC50ED48&playnext_from=PL&playnext=1&index=9>

Kirjallisuus

Aden, Said 2009: ”Ikuisesti pakolaisina? Maahanmuuttokeskustelu Suomen somalia-laisten näkökulmasta.” Teoksessa Suvi Keskinen, Anna Rastas & Salla Tuori (toim.), *En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*. Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto.

Agamben, Giorgio 2000: *Means without End. Notes on Politics*. Minnesota UP: University of Minnesota Press.

Aikio, Annukka (toim.) 1989: *Uusi sivistyssanakirja*. Helsinki: Otava.

Alasuutari, Pertti 1999: *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.

Alasuutari, Pertti & Ruuska, Petri 1999: *Post Patria? Globalisaation kulttuuri Suomessa*. Tampere: Vastapaino.

Amit, Vered 2000: ”Introduction: Constructing the Field. Teoksessa Vered Amit (eds.), *Constructing Field: Ethnographic Field work in Contemporary World*. New York: Routledge.

Anderson, Benedict 2007: *Kuvitellut yhteisöt: nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua*. Tampere: Vastapaino.

Austin, John Langshaw 1962: *How to do Things with Words. The William James lectures delivered in Harvard University in 1955*. Oxford: The Clarendon Press.

Bateson, Gregory 1985: *Mind and Nature: a Necessary Unity*. London: Fontana Paperbacks.

Bauman, Zygmunt 1997: *Sosiologinen ajattelu*. Tampere: Vastapaino.

Beck, Ulrich 2000: *The Brave New World of Work*. Cambridge: Polity Press.

Berry, J. W. 1997: ”Immigration, acculturation and adaptation.” *Applied Psychology: An International Review* 46 (1).

Berry, J. W. 2003: "Conceptual approaches to acculturation." Teoksessa K. M. Chun, P. B. Organista, & G. Marín (Eds.) 2003, *Acculturation: Advances in theory, measurement and applied research*. Washington, D.C.: American Psychological Association.

Bhabha, Homi K. 1994: *The Location of Culture*. London: Routledge.

Billig, Michael 1995: *Banal nationalism*. London: Sage.

Brah, Avtar 2007: "Diaspora, raja ja transnationaaliset identiteetit." Teoksessa Joel Kuortti, Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) 2007, *Kolonialismin jäljet. Keskustat, periferiat ja Suomi*. Helsinki: Gaudeamus.

Burke, Kenneth 1969: *A Grammar of Motives*. Berkley, California: University of California Press.

Calvino, Italo 1976: *Näkymättömät kaupungit*. Helsinki: Tammi.

Calhoun, Craig 2007: *Nations Matter. Culture, History and the Cosmopolitan Dream*. London and New York: Routledge.

Castels, Stephen & Miller, Mark 2009: *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Clifford, James 1997: *Routes: Travel and Translation in the Late Twentieth Century*. Cambridge (MA): Harvard University Press.

Derrida, Jacques 2003: "Allekirjoitus tapahtuma konteksti." Teoksessa Teemu Ikonen ja Janne Porttikivi (toim.), Derrida, Jacques: *Platonin apteekki ja muita kirjoituksia*. Helsinki: Gaudeamus.

Douglas, Mary 2000: *Puhtaus ja vaara. Rituaalisen rajanvedon analyysi*. Tampere: Vastapaino.

Enzensberger, Hans Magnus 2003: "Suuri muutto – 33 merkintää." Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.), *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino.

Eriksen, Thomas Hylland 2001: *Small places, large issues: an introduction to social and cultural anthropology*. London: Pluto Press.

Eriksen, Thomas Hylland 2002: *Ethnicity and Nationalism [Anthropological perspectives]*. Lontoo: Pluto Press.

Fingerroos, Outi 2003: ”Refleksiivinen paikantaminen kulttuurien tutkimuksessa.” Elo 2/2003 [online]. <http://cc.joensuu.fi/~loristi/2_03/fin203c.html> [10.4.2009.]

Finlex - Valtion säädöstietopankki 1999a: ”Euroopan ihmisoikeussopimus” [online]. <<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1999/19990063>> [2.3.2010.]

Finlex - Valtion säädöstietopankki 1999b: ”Henkilötietolaki 22.4.1999/523” [online]. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990523>> [23.11.2009.]

Finlex - Valtion säädöstietopankki 2001: ”Ulkoasiainministeriön ilmoitus Schengenin säännösten soveltamisesta 22.3.2001” [online]. <<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2001/20010023>> [2.3.2010.]

Finlex - Valtion säädöstietopankki 2004: ”Ulkomaalaislaki 30.4.2004” [online]. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301>> [2.3.2010.]

Forsander, Annika 2002: *Luottamuksen ehdot. Maahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla*. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos.

Forsander, Annika 2004: ”Tekeekö työ oikeaksi suomalaiseksi?” Teoksessa Tuula Helne, Sakari Hänninen & Jouko Karjalainen (toim.), *Seis yhteiskunta – tahdon sisään!* Jyväskylä: Minerva.

Forsander, Annika 2007: *International Practice and Policy Trends in International Labour Immigration*. Stakes Reports, 12/2007.

Forsander, Annika; Raunio, Mika; Salmenhaara, Perttu & Helander, Mika 2004: *Sykettä ja suvaitsevaisuutta. Globaalin osaamisen kansalliset rajat*. Helsinki: Edita.

- Freeman, Derek** 1984: *Margaret Mead and Samoa: The Making and Unmaking of an Anthropological Myth*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Gadamer, Hans-Georg** 2004: *Truth and Method*. London and New York: Continuum.
- Gellner, Ernest** 1983: *Nations and nationalism*. Oxford: Blackwell.
- Grossberg, Lawrence** 1995: *Mielihyvän kytkennät. Risteilyjä populaarikulttuurissa*. Tampere: Vastapaino.
- Grossberg, Lawrence** 1997: *Bringing it all Back Home: Essays on Cultural Studies*. Durham: Duke.
- Habermas, Jürgen** 1976: ”Tieto ja intressi.” Teoksessa Raimo Tuomela & Ilkka Pato-
luoto (toim.), *Yhteiskuntatieteiden filosofiset perusteet, osa I*. Helsinki: Gaudeamus.
- Habermas, Jürgen** 1994: ”Citizenship and national identity.” Teoksessa Bart van
Steenbergen (toim.), *The Condition on Citizenship*. London: Sage.
- Hall, Stuart** 1999: *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino
- Hall, Stuart** 2003: ”Kulttuuri, paikka, identiteetti.” Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli
Löytty (toim.), *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino.
- Haraway, Donna** 1991: *Simians, Gyborgs and Women: The Reinvention of Nature*.
New York: Routledge.
- Heikkilä, Elli & Peltonen Selene** 2002: ”Immigrants and Integration in Finland” [on-
line]. <http://www.migrationinstitute.fi/articles/069_Heikkila-Peltonen.pdf> [5.2.2010.]
- Heinämaa, Sara** 1993: ”Henkilökohtaisen paikanmäärittelyn vaatimus naistutkimuk-
sessa.” *Naistutkimus* 1/1993.
- Helne, Tuula** 2002: *Syrjäytymisen yhteiskunta*. Tutkimuksia 123. Helsinki: Stakes.
- Hegel, G.W.F.** 1977: *Phenomenology of Spirit*. Oxford: Clarendon.

- Hietala, Kari** 1992: *Maahanmuuton vaikutukset*. Helsinki : Työministeriö.
- Hilden-Paajanen, Tarja** 2005: *Pahojen poikien piiri: Joensuun skinien epäilty rikollisuus 1995–1998*. Tampere: Tampere University Press.
- Hobsbawm, Erik** 1994: *Nationalismi*. Tampere: Vastapaino.
- Honneth, Axel** 1995: *The Struggle for Recognition: the Moral Grammar of Social Conflicts*. Cambridge: Polity.
- Horsti, Kaarina** 2005: *Vierauden rajat. Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa* [online]. <<http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6423-0.pdf>> [23.3.2010.]
- Horsti, Kaarina** 2009: ”Kyllä Suomeen yksi nainen mahtuu! Turvapaikanhakijat uhreina ja uhkana suomalaisessa julkisuudessa.” Teoksessa Suvi Keskinen, Anna Rastas & Salla Tuori (toim.) 2009: *En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*. Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto.
- Hovi, Tuija** 2007: *Usko ja kerronta. Arkitodellisuuden narratiivinen rakentuminen uskonnollisessa*. Turku: Turun yliopisto.
- Hyvärinen, Matti** 2002: ”Kirjoittaminen toimintana.” Teoksessa Marja Kinnunen & Olli Löytty (toim.), *Tieteellinen kirjoittaminen*. Tampere: Vastapaino.
- Jaakkola, Magdalena** 1999: *Maahanmuutto ja etniset asenteet. Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin 1987–1999*. Helsinki: Työministeriö.
- Jetsu, Laura** 2001: *Kahden maailman välillä: etnografinen tutkimus venäjänkarjalaisista hautausrituaaleista 1990-luvulla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Josselson, Ruthellen** 2004a: “The Hermeneutics of Faith and the Hermeneutics of Suspicion.” *Narrative Inquiry* 14 (1) [online]. <<http://ejournals.ebsco.com/direct.asp?ArticleID=41149338D5279DF98A7E>> [8.3.2009.]

Josselson, Ruthellen 2004b: ”Nimeämistä, tunkeilua, vallankäyttöä? Toisten elämän kirjoittamisesta.” Teoksessa Johanna Latvala, Eeva Peltonen & Tuija Saresma (toim.), *Tutkija kertojana. Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Junkala, Pekka 1999: ”Kenttätö etnologian profiilina.” Teoksessa Bo Lönnqvist, Elinna Kiuru & Eeva Uusitalo (toim.), *Kulttuurin muuttuvat kasvot. Johdatusta etnologiatieteisiin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kelles, Anita 1984: *Antropologisen kenttätöön ongelmia. Tutkijan persoonan, sukupuolen ja kulttuuritaustan vaikutuksesta kulttuuriantropologiseen tutkimukseen*. Helsinki: Suomen Antropologinen Seura.

Keskinen, Suvi 2009: ”Pelkkiä ongelmia? Maahanmuutto poliittisen keskustelun kohteena.” Teoksessa Suvi Keskinen, Anna Rastas & Salla Tuori (toim.), *En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*. Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto.

Keskinen, Suvi; Rastas, Anna & Tuori, Salla (toim.) 2009a: *En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*. Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto.

Keskinen, Suvi; Rastas, Anna & Tuori, Salla 2009b: ”Suomalainen maahanmuutto-keskustelu tienhaarassa.” Teoksessa Suvi Keskinen, Anna Rastas & Salla Tuori (toim.), *En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*. Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto.

Knuutila, Seppo 1994: ”Kaiken kattava kulttuuri”. Teoksessa Jari Kupiainen & Erkki Sevänen (toim.), *Kulttuurintutkimus*. Helsinki: SKS.

Korkiasaari, Jouni 2000: ”Suomalaiset Ruotsissa 1940-luvulta 2000-luvulle.” Teoksessa Jouni Korkiasaari & Kari Tarkiainen, *Suomalaiset Ruotsissa. Suomalaisen siirtolaisuuden historia 3*. Turku: Siirtolaisinstituutti.

Korkiasaari, Jouni 2003: ”Maastamuuttomaasta maahanmuuttomaaksi? Suomen siirtolaisuuden kehityspiirteistä viime vuosikymmeninä” [online].

<http://www.migrationinstitute.fi/articles/037_Korkiasaari.pdf> [15.3.2010.]

Korkiasaari, Jouni & Söderling Ismo 1998: “Finland: From the country on emigration into a country of immigration.” Teoksessa Ismo Söderling (toim.), *A Changing Pattern of Migration in Finland and Its Surroundings*. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 32. Helsinki: Väestöliitto.

Korkiasaari, Jouni & Söderling Ismo 2003: “Finnish Emigration and Immigration after World War II” [online].

<http://www.migrationinstitute.fi/articles/011_Korkiasaari_Soderling.pdf> [15.3.2010.]

Koselleck, Reinhart 2004: *Futures Past. On the Semantics of Historical Time*. Columbia: MIT Press.

Kristeva, Julia 1992: *Muukalaisia itsellemme*. Helsinki: Gaudeamus.

Kuosma, Tapio 2004: *Uusi ulkomaalaislaki*. Helsinki: Lainvoima.

Kurki, Tuuli 2008: *Maahanmuuttajiksi nimetyt. Etnografinen tutkimus eroista ja toimijuudesta peruskoulun päättyessä*. Pro gradu. Helsingin yliopisto.

Kuula, Arja 2006: *Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.

Laari, Outi 1998: “Immigrants in Finland: Finnish-to-be or Foreigners forever – Conceptions of Nation-State in Debate on Immigration Policy.” Teoksessa Ismo Söderling (toim.), *A Changing Pattern of Migration in Finland and Its Surroundings*. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 32. Helsinki: Väestöliitto.

Lahtinen, Mikko 2002: *Ihminen, poliittinen eläin*. Tampere: Vastapaino.

Laitinen, Lea & Rojola, Lea 1998: ”Keskusteluja performatiivisuudesta.” Teoksessa Lea Laitinen & Lea Rojola (toim.), *Sanan voima: keskusteluja performatiivisuudesta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Lehtonen, Mikko 2009: ”Olen Suomalainen (Io sono finlandese).” Teoksessa Suvi Keskinen, Anna Rastas & Salla Tuori (toim.), *En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*. Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto.

Lehtonen, Mikko & Löytty Olli 2003: ”Miksi erilaisuus?” Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.), *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino.

Lepola, Outi 2000: *Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi: monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Lukin, Karina 2008: ”Uskonnollinen puhe ja aiheet joista ei puhuta”. Teoksessa Outin Fingerroos ja Tuulikki Kurki (toim.), *Ääniä arkistosta. Haastattelut ja tulkinta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Länsimäki, Maija 1999: ”Kotoutuuko maahanmuuttaja?” [online].
<<http://www.kotus.fi/index.phtml?s=1205>> [1.3.2010.]

Löytty, Olli 2005: ”Toiseus. Kuinka tutkia kohtaamisia ja valtaa.” Teoksessa Anna Rastas, Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.), *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino.

Maahanmuuttovirasto 2010 a: ”Maahanmuuttoviraston tilastoanalyysit julkaistiin” [online]. <<http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?article=3893>> [2.3.2010.]

Maahanmuuttovirasto 2010 b: ”Kiintiövalinta” [online].
<<http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?article=3269>> [2.3.2010.]

Maamme kirja 1940: Zacharis Topelius [1876]: *Maamme kirja. Lukukirja Suomen alimmille oppilaitoksille..* 43. Painos. Helsinki: WSOY.

Malkki Liisa H. 1995a: *Purity and exile: Violence, Memory and National Cosmology Among Hutu Refugees in Tanzania*. Chicago & London: The University of Chicago Press.

Malkki, Liisa H. 1995b: "Refugees and exile. From 'Refugee Studies' to the National Order of Things." *Annual Review of Anthropology* 24.

Marcuse, Herbert 1968: *Negations. Essays in Critical Theory*. London: The Penguin Press.

Markkanen, Airi 2008: "Romaanikentän ääniä – veden äänistä kiven hiljaisuuteen". Teoksessa Outin Fingerroos ja Tuulikki Kurki (toim.), *Ääniä arkistosta. Haastattelut ja tulkinta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Martikainen, Tuomas 2009: "Katsaus. Eettisiä kysymyksiä maahanmuuttotutkimuksessa." *Elore* 2/2009 [online].
<http://www.elore.fi/arkisto/2_09/katsaus_martikainen_2_09.pdf> [20.1.2010.]

McCauley, Robert N. & Lawson Thomas E. 1996: "Who owns 'Culture'?" "[online]. <http://userwww.service.emory.edu/~philnm/publications/article_pdfs/hams.html> [1.2.2010.]

Mead, Margaret 1954: *Coming of Age in Samoa. A Study of Adolescence and Sex in Primitive Societies*. Harmondsworth: Penguin.

Monitori 2009: Tilastoliite. Helsinki: Sisäasiainministeriö.

Nietzsche, Friedrich 1880: *The Wanderer and his Shadow*. (Der Wanderer und sein Schatten) [online]. <<http://www.geocities.com/thenietzschechannel/was.htm>> [26.2.2008].

Noro, Arto 2000: "Aikalaisdiagnoosi sosiologisen teorian kolmantena lajityyppinä." *Sosiologia: Westermarck-seuran julkaisu* 37 (4).

Nygård, Toivo 2001: *Erilaisten historiaa. Marginaaliryhmät Suomessa 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa*. Jyväskylä: Ateena Kustannus Oy.

Oksanen, Atte 2001: "Siltojen ja lähtöjen tiede. Italo Calvinon Näkymättömien kaupunkien haaste tutkimussubjektille". *Synteesi* 20 (4) [online].

<http://www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/lapset/Tutkimus/Siltojen_tiede.pdf>

[6.3.2009.]

Paasi, Anssi 1996: *Territories, Boundaries and Consciousness: The Changing geographies of the Finnish-Russian Border*. Chichester: John Wiley.

Palonen, Kari 1993: "Introduction: from Policy and Polity to Politicking and Politicization." Teoksessa Kari Palonen & Tuija Parvikko (toim.), *Reading the political. Exploring the Margins of Politics*. Helsinki: Valtiotieteellinen yhdistys.

Pakkasvirta, Jussi 2004: "Kuvittele kansakunta." Teoksessa Jussi Pakkasvirta & Pasi Saukkonen (toim.), *Nationalismit*. Helsinki: WSOY.

Pakkasvirta, Jussi & Saukkonen Pasi 2004: "Nationalismi teoreettisen tutkimuksen kohteena." Teoksessa Jussi Pakkasvirta & Pasi Saukkonen (toim.), *Nationalismit*. Helsinki: WSOY.

Payne, Stanley G. 2008: "Fascism and Racism." Teoksessa Terence Ball & Richard Bellamy (ed.) 2008: *The Cambridge History of Twentieth-Century Political Thought*. Cambridge University Press.

Pyökkönen, Miikka 2007: *Järjestyvät diasporat. Etnisyys, kansalaisuus, integraatio ja hallinta maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Raittila, Pentti 2009: "Journalismi ja maahanmuuttokeskustelu: hymistelyä, kriittisyyttä vai rasismien tukemista?" Teoksessa Suvi Keskinen, Anna Rastas & Salla Tuori (toim.), *En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*. Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto.

Rautiainen, Pirjo 2009: "Kenttätyön kahdet kasvot." Esitelmä Antropologipäivillä Tampereella 7.5.2009.

Renan, Ernest 1990: "What is a nation?" Teoksessa H. K. Bhabha (toim.), *Nation and Narration*. London: Routledge.

Ricoeur, Paul 1970: *Freud and Philosophy: An Essay on Interpretation*. New Haven, CT: Yale University Press.

Ricoeur, Paul 1976: *Interpretation Theory: Discourse and the Surplus of Meaning*. Fort Worth: Texas Christian University Press.

Ricoeur, Paul 1981: *Hermeneutics and Human Sciences: Essays on Language, Action and Interpretation*. Cambridge: Cambridge University Press.

Rolin, Kristina 2005: ”Tutkimuksen näkökulmasidonnaisuuden paradoksi.” Teoksessa Liisa Husu & Kristiina Rolin (toim.), *Tiede, tieto ja sukupuoli*. Helsinki: Gaudeamus.

Rolin, Kristiina 2006: ”Voiko soveltava yhteiskuntatiede olla arvovapaata?” Teoksessa Kristiina Rolin, Marja-Liisa Kaakkuri-Knuuttila & Elina Henttonen (toim.), *Soveltava yhteiskuntatiede ja filosofia*. Helsinki: Gaudeamus.

Ruotsala, Helena 2002: *Muuttuvat palkiset. Elo, työ ja ympäristö Kittilän Kyrön paliskunnassa ja Kuolan Luujärven poronhoitokollektiiveissa vuosina 1930–1995*. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.

Salmio, Tiina 2000: ”Kylmän sodan loppuminen ja EU-jäsenyys muuttivat Suomen maahanmuuttopolitiikkaa” [online].

<http://www.migrationinstitute.fi/articles/039_Salmio.pdf> [15.3.2010.]

Saukkonen, Pasi 1998: ”Porvari ja talonpoika. Kansanluonteen ’kansa’ Zachris Topeliuksella ja Robert Fruinilla.” Teoksessa Marja Keränen (toim.), *Kansallisvaltion kielioppi*. Jyväskylän yliopisto: SoPhi.

Schmitt, Carl 1976: *The Concept of the Political*. New Brunswick: Rutgers University Press.

Schwab, George 1976: ”Introduction.” Teoksessa Schmitt, Carl 1976: *The Concept of the Political*. New Brunswick: Rutgers University Press.

Simmel, Georg 1999: *Pieni sosiologia*. Helsinki: Tutkijaliitto.

Sintonen, Teppo 1999: *Etninen identiteetti ja narratiivisuus. Kanadan suomalaiset miehet elämänsä kertojina*. SoPhi: Jyväskylän yliopisto.

Skinner, Quentin 1999: "Rhetoric and Conceptual Change". *Finnish Yearbook of Political Thought* vol. 3.

Smith, Anthony, D. 1983: *Theories of Nationalism*. London: Duckworth.

Smith, Anthony, D. 1998: *Nationalism and Modernism. A Critical Survey of Recent Theories of Nations and Nationalism*. London & New York: Routledge.

Suojanen, Päivikki 1997: "Työkaluna tutkijan persoona." Teoksessa Anna-Maria Viljanen & Minna Lahti (toim.), *Kaukaa haettua. Kirjoituksia antropologisesta kenttätyöstä*. Helsinki: Suomen Antropologinen Seura.

Söderling, Ismo 1997: "'Welcome but...?' Life management and the attitude towards immigrant in Finland" [online].

<http://www.migrationinstitute.fi/articles/046_Soderling.pdf> [15.3.2010.]

Söderling, Ismo 2002: "Millainen on hyvä maahanmuuttaja? Tulomuuttoon liittyvää eettistä diskurssia kotoa ja kauempaa" [online].

<http://www.migrationinstitute.fi/articles/040_Soderling.pdf> [15.3.2010.]

Taira, Teemu 2004: "Identiteettipolitiikan vaihtoehto? Paikantuminen ja henkilökohtaisuus sitoumuksena." Teoksessa Johanna Latvala, Eeva Peltonen & Tuija Saresma (toim.), *Tutkija kertojana. Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Taira, Teemu 2006: *Työkulttuurin arvomuutos työttömien kerronnassa*. Helsinki: SKS.

Taira, Teemu 2008: "Nykyäikää tutkimassa." Teoksessa Kirsti Lempiäinen, Olli Löytty & Marja Kinnunen (toim.), *Tutkijan kirja*. Tampere: Vastapaino.

Tiilikainen, Marja 2003: *Arjen Islam. Somalinaisten elämää Suomessa*. Tampere: Vastapaino.

Tilastokeskus 2007: ”Väestönkehitys itsenäisessä Suomessa – kasvun vuosikymmenistä kohti harmaantuvaa Suomea” [online].

<<http://www.stat.fi/tup/suomi90/joulukuu.html>> [2.3.2010.]

Tilastokeskus 2009a: ”Suomen väestö 2008” [online].

<http://www.stat.fi/til/vaerak/2008/vaerak_2008_2009-03-27_tie_001_fi.html> [2.3.2010.]

Tilastokeskus 2009b: ”Suomi lukuina: Väestö” [online].

<http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#lapset> [2.3.2010.]

Väänänen Ari & al. 2009: ”Maahanmuuttajien integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan elämän eri osa-alueilla. Esiselvitysrapportti” [online].

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Tiede/setu/liitteet/Setu_9-2009.pdf> [2.3.2010.]

Wahlbeck, Östen 2003: *Multikulturalism i Finland: en kritisk litteraturöverskrit*. Åbo: Åbo Akademi.

Weber, Max 1969: *Basic Concepts in Sociology*. Sixth edition. New York: The Citadel Press.

Weide, Tuire Kaisa Marjukka 2008: *Ulkomailla syntyneenä suomalaisessa kunnallispolitiikassa: Maahanmuuttotaustaisten kunnanvaltuutettujen edustajuuskäsitykset, motivaatio sekä suhde maahanmuutto- ja kulttuuritaustaansa puheessa politiikassa toimimisesta*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

Weide, Tuire Kaisa Marjukka 2009: “More Political Participation in the Finnish Immigrant Policy?” [online]. *Finnish Journal of Ethnicity and Migration*. Vol. 4, No. 2/2009. <http://www.etmu.fi/fjem/pdf/FJEM_2_2009.pdf> [4.3.2010.]

Yuval-Davis, Nira 1997: *Gender & Nation*. London: Sage.

Žižek, Slavoj 1994: *The Metastases of Enjoyment: Six Essays on Woman and Causality*. London: Verso.

Žižek, Slavoj 1995: *Looking Awry: An Introduction to Jacques Lacan through Popular Culture*. Cambridge: MIT Press.

Özkırıklı, Umut 2000: *Theories of Nationalism. A Critical Introduction*. London: Macmillan Press.